

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA CZARNOZIEM NA SOLI

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023 - 2027

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO
KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ

KRUSZWICA, SIERPIEŃ 2023

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I	
CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	4
1. Nazwa i forma prawna LGD	4
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	4
3. Opis ogólny struktury LGD	5
4. Skład organu decyzyjnego	9
5. Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym	10
6. Dokumenty regulujące działalność LGD i zasady ich uchwalania i aktualizacji	11
ROZDZIAŁ II	
CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	12
1. Opis obszaru objętego LSR i jego populacji	12
2. Mapa obszaru objętego LSR	12
3. Wyróżniki spójności obszaru LSR	13
ROZDZIAŁ III	
PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	14
ROZDZIAŁ IV	
ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁÓW OBSZARU LSR	18
1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru	18
2. Określenie grup docelowych istotnych dla realizacji LSR, w tym grup w szczególnie niekorzystnej sytuacji	41
3. Analiza planowanego sposobu wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw w kontekście wdrażania innych instrumentów terytorialnych	44
ROZDZIAŁ V	
SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	45
1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami strategicznymi	45
2. Opis sposobu integrowania poszczególnych partnerów, sektorów, zasobów i branż w procesie kompleksowej realizacji przedsięwzięć	49
ROZDZIAŁ VI	
CELE I WSKAŹNIKI	52
1. Specyfikacja celów i przedsięwzięć strategii, z podziałem na źródła finansowania	52
2. Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS, wraz ze sposobem ich realizacji i uzasadnieniem	53
3. Specyfikacja wskaźników przypisanych do celów i przedsięwzięć	59
ROZDZIAŁ VII	
SPOSÓB OCENY I WYBORU OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	63
1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD	63
2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów	64
3. Innowacyjność w kryteriach wyboru	65
4. Realizacja projektów grantowych, operacji własnych i realizowanych w partnerstwie	65

ROZDZIAŁ VIII	
PLAN DZIAŁANIA	67
1. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników, uwzględniający czas realizacji i efekty wdrażania LSR	67
2. Kamienie milowe w realizacji LSR	67
ROZDZIAŁ IX	
BUDŻET LSR	69
1. Ogólna charakterystyka budżetu, ze wskazaniem źródeł finansowania LSR	69
2. Powiązanie źródeł finansowania budżetu z celami LSR	70
ROZDZIAŁ X	
MONITORING I EWALUACJA	71
WYKAZ LITERATURY	73
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW	74
1. Cele i przedsięwzięcia	
2. Plan działania – wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu	
3. Budżet LSR w podziale na fundusze EFSI i zakresy wsparcia	
4. Plan wykorzystania budżetu LSR wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.	
5. Plan komunikacji ze społecznością lokalną	

ROZDZIAŁ I

CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1. Nazwa i forma prawna LGD

Nazwa: **Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli**

Forma prawna: stowarzyszenie

Data rejestracji: **08.01.2009 r.**

Numer w KRS: **0000320289**

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli powstało w wyniku wspólnego działania środowisk z ośmiu gmin powiatu inowrocławskiego: Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo i Złotniki Kujawskie. Spotkanie założycielskie Stowarzyszenia odbyło się 19 czerwca 2008 roku. W Krajowym Rejestrze Sądowym stowarzyszenie zostało zarejestrowane w dniu 8 stycznia 2009 roku.

Kluczowe znaczenie dla utworzenia LGD miała uprzednia aktywność Stowarzyszenia „Partnerstwo Powiatu Inowrocławskiego” (SPPI) jako realizatora projektu „Mobilizacja i aktywizacja społeczności wiejskich poprzez opracowanie zintegrowanej strategii promującej rozwój oraz utworzenie Lokalnej Grupy Działania „CZARNOZIEM NA SOLI” oraz realizacja przez Fundację LGD Czarnoziem na Soli projektu „LGD Czarnoziem na Soli - wielosektorowe partnerstwo pięciu podinowrocławskich gmin dla realizacji zadań edukacyjnych, doradczych i promocyjnych”, sfinansowanych w ramach Schematu I i II Pilotażowego Programu LEADER+.

Proces budowania partnerstwa został zapoczątkowany już w 2003 roku, gdy zarejestrowane zostało wspomniane Stowarzyszenie „Partnerstwo Powiatu Inowrocławskiego” - apolityczne stowarzyszenie samorządowców i liderów wiejskich mające za główny cel bliską współpracę z gminami dla pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój zasobów ludzkich oraz przedsiębiorczości w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

Z kolei Fundacja LGD Czarnoziem na Soli powstała 26 kwietnia 2006 roku. Fundatorem LGD Czarnoziem na Soli było SPPI - jego przedstawiciel z tego tytułu był jedynym stałym członkiem Rady Fundacji. Działalność Fundacji Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli była naturalnym przedłużeniem i rozszerzeniem działalności SPPI. Na mocy poczynionych uzgodnień Fundacja LGD Czarnoziem na Soli korzystała ze wsparcia SPPI, które udostępniło częściowo swój potencjał biurowy i organizacyjny w trakcie realizacji projektu w ramach Schematu II Pilotażowego Programu LEADER+. Gminy Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław, Rojewo i Złotniki Kujawskie były parterami Fundacji od momentu jej założenia. W czerwcu 2007 roku do Fundacji LGD dołączyła gmina Kruszwica, a w grudniu tego samego roku kolejne gminy powiatu inowrocławskiego: gmina Janikowo i gmina Pakość.

W związku z koniecznością dostosowania formy prawnej podmiotu aplikującego do wdrażania lokalnej strategii rozwoju w ramach PROW 2007-2013, wiosną 2008 roku podczas warsztatów i spotkań gminnych podjęta została decyzja o powołaniu Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli.

19 czerwca 2008 roku odbyło się walne zebranie członków założycieli Stowarzyszenia, na którym przyjęto Statut oraz powołano Komitet Założycielski. Walne zebranie członków założycieli Stowarzyszenia w dniu 8 grudnia powołało Zarząd i Komisję Rewizyjną Stowarzyszenia, a na walnym zebraniu w dniu 9 stycznia 2009 roku powołano Radę i przyjęto Lokalną Strategię Rozwoju oraz przyjęto Regulaminy działania władz Stowarzyszenia.

Dzięki dotychczasowej dobrej współpracy SPPI i Fundacji LGD Czarnoziem na Soli z gminami wchodzącymi w skład obecnej LGD, Stowarzyszenie jako kontynuator działań korzystało ze wsparcia organizacyjnego i logistycznego samorządów gminnych (m.in. sale, dystrybucja materiałów informacyjnych itp.).

3 lipca 2009 roku Stowarzyszenie podpisało z Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego umowę ramową na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju współfinansowanej ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Pozwoliło to na kontynuację działań zmierzających do rozwoju i poprawy jakości życia na obszarze działania LGD Czarnoziem na Soli. W okresie wdrażania LSR realizowano następujące cele strategiczne:

1. Poprawa jakości życia - podniesienie standardów cywilizacyjnych.
2. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację społeczności lokalnych - samoorganizacja mieszkańców dla lepszego wykorzystania istniejącego potencjału i lokalnych zasobów.
3. Różnicowanie działalności gospodarczej - tworzenie pozarolniczych miejsc pracy wturystyce.
4. Zachowanie dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru LGD - waloryzacja lokalnych zasobów Kujaw Zachodnich.

Sukces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w perspektywie finansowej 2007-2013 rozbudził dotacyjny apetyt lokalnej społeczności, wskutek czego w dniu 28 grudnia 2015 r. w wyniku wielomiesięcznych działań zmierzających do opracowania LSR na lata 2014-2020, Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia zatwierdziło wspomniany dokument. W ten sposób LGD sięgnęło po środki z trzech komplementarnych funduszy i od dnia 19 maja 2016 r. wykonuje postanowienia umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS) pomiędzy Samorządem Województwa Kujawsko - Pomorskiego a LGD, której strategia została wybrana przez Komisję oceniającą LSR. Zawarcie umowy ramowej stworzyło Stowarzyszeniu możliwość ogłoszenia naborów na realizację operacji finansowanych z:

- Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w kwocie 3.061.000,00 euro
- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020) w kwocie 9.500.000,00 zł
- Europejskiego Funduszu Społecznego (Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020) w kwocie 3.800.000,00 zł.

Powyższe działania służyły także możliwości wdrożenia przez LGD projektów współpracy o wartości 132.500,00 euro oraz sfinansowania kosztów funkcjonowania grupy w wysokości nie przekraczającej 829.820,00 euro. Dzięki zakontraktowaniu środków na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na obszarze wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli możliwe było wsparcie rozwoju gospodarczego poprzez stymulowanie przedsiębiorczości, zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR w wyniku rozbudowy i podwyższenie standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rewitalizację i poprawę estetyki przestrzeni publicznej, a także wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne, dzięki aktywizacji i integracji mieszkańców oraz promocji zasobów lokalnych.

Zgodnie z posiadanym doświadczeniem, a także dążeniami zgłaszanymi przez wszystkich partnerów tworzących LGD, nadrzędnym celem Stowarzyszenia pozostaje kontynuowanie działań na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR w perspektywie unijnej na lata 2021-2027. Podtrzymany mechanizm wielofunduszowości zwielokrotni zakres możliwości efektywnego wykorzystania środków, poprzez stworzenie zbilansowanego katalogu celów (obszarów tematycznych) i odpowiadających im efektów, planowanych do osiągnięcia w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

3. Opis ogólny struktury LGD

Stowarzyszenie jest partnerstwem, w skład którego wchodzi przedstawiciele instytucji publicznych, lokalni partnerzy gospodarczy i społeczni, w tym mieszkańcy. **Inkluzywny** charakter organizacji powoduje, że członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może być zatem każdy:

- **przedstawiciel sektora publicznego** – gminy i powiaty oraz uczelnie publiczne, jednostki badawczo - rozwojowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, państwowe lub

samorządowe instytucje kultury oraz państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych przepisów w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorców;

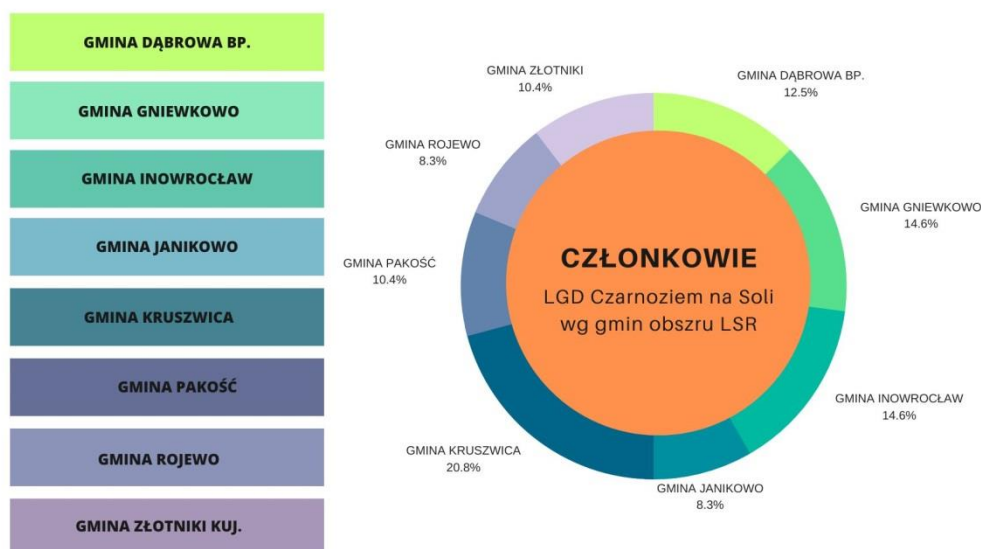
- **przedstawiciel sektora społecznego** – organizacje pozarządowe, m.in. fundacje i stowarzyszenia oraz podmioty prowadzące Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zawodowej, Zakłady Aktywizacji Zawodowej, kościoły i związki wyznaniowe, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego, także związki zawodowe i organizacje pracodawców, organizacje społeczno-zawodowe rolników oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie (Koła Gospodyń Wiejskich, członkowie rad sołeckich i rad parafialnych itp.), w tym **mieszkańcy** tj. osoby zamieszkujące na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju.

- **przedstawiciel sektora gospodarczego** – podmioty prowadzące działalność gospodarczą, w tym przedsiębiorstwa społeczne, rolnicy i rybacy.

Członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne oraz osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, z wyłączeniem województw. Warunki członkostwa w LGD określa Statut Stowarzyszenia. Kandydat na członka Lokalnej Grupy Działania składa pisemną deklarację lub uchwałę o przystąpieniu do LGD. **O przyjęciu w poczet członków Stowarzyszenia decyduje Walne Zebranie Członków** w formie uchwały, podejmowanej na wniosek Zarządu. O podjętej przez WZC decyzji Zarząd niezwłocznie powiadamia pisemnie zainteresowany podmiot. Zachowana jest procedura odwoławcza - od uchwały odmownej, zainteresowanemu przysługuje prawo odwołania do najbliższego Walnego Zebrania Członków, którego uchwała jest ostateczna.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli na dzień 31.12.2022 r. liczy **96 członków, reprezentantów wszystkich sektorów**. Strukturę udziału podmiotów reprezentujących poszczególne gminy prezentuje poniższa grafika.

Rys. 1. Członkowie LGD Czarnoziem na Soli w podziale na gminy.

Źródło: Opracowanie własne LGD na podstawie księgi członków.

Władzami Stowarzyszenia są: **Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna**. Rozdział kompetencji pomiędzy poszczególne organy LGD opisuje § 18 Statutu. Nadrzędnym organem LGD jest **Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia (WZC)**, do którego kompetencji zastrzeżone są wszystkie sprawy organizacji, z wyłączeniem tych, które WZC zdecydowało przekazać innym organom. Skład organu tworzą wszyscy członkowie zwyczajni LGD, którzy swe stanowisko wyrażają w drodze uchwały. W procesie podejmowania decyzji każdy z członków LGD **dysonuje jednym głosem** w organie. W celu uproszczenia procesu kierowania całokształtem

działalności organizacji oraz usystematyzowania sposobu jej reprezentacji w stosunkach zewnętrznych, WZC wybiera Zarząd Stowarzyszenia, któremu statutowo powierza określone kompetencje niezbędne do wykonywania powierzonych zadań. W skład Zarządu LGD wchodzi **podmioty reprezentujące wszystkie gminy obszaru**. Organem powołanym w celu kontroli działalności LGD jest Komisja Rewizyjna. Jej członkowie nie mogą być osobami prawomocnie skazanymi za przestępstwa umyślne, ani też pozostawać z członkami zarządu w stosunku małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa, podległości służbowej.

Reprezentatywność udziału w LGD mieszkańców wszystkich gmin objętych wdrażaniem Lokalnej Strategii Rozwoju znajduje swoje odzwierciedlenie także w Radzie LGD, której skład i zadania szczegółowo scharakteryzowano w kolejnym podrozdziale.

Charakteryzując partnerstwo wewnętrzne realizowane w ramach LGD rozpocząć należy od podstawowych zasad funkcjonowania Stowarzyszenia, wynikających z jego statutu oraz dobrych praktyk, wypracowanych w oparciu o wieloletnie doświadczenia we wdrażaniu LSR:

- 1) Otwartość na nowych członków – jest to partnerstwo dobrowolne, dostępne dla wszystkich interesariuszy chcących podjąć realizację obowiązków i korzystać z uprawnień członka LGD, bez znaczenia pozostaje tutaj płeć, rasa, przekonania polityczne i religijne czy inne aspekty mogące stanowić podstawę dyskryminacji.
- 2) Demokratyczna równowaga członków - z uwagi na dysponowanie przez każdego z członków jednym głosem w strukturze Walnego Zebrania Członków, istnieje faktyczne równouprawnienie wszystkich podmiotów tworzących LGD.
- 3) Samostanowienie LGD – Stowarzyszenie jest autonomiczną i samorządną organizacją, w której najwyższą władzę stanowi Walne Zebranie Członków, a proces zarządzania LGD odbywa się poprzez statutowe organy o określonych kompetencjach.
- 4) Dwukierunkowa polityka informacyjna – członkowie LGD mają prawo zgłaszania propozycji, wniosków, uwag i zapytań na forum organizacji oraz prawo do niezwłocznego komunikatu zwrotnego, w zakresie sposobu rozpoznania zgłoszonej sprawy.
- 5) Budowanie ram współpracy – LGD dąży do wsparcia efektywności działania swoich członków poprzez budowanie płaszczyzny współpracy zarówno wewnątrz organizacji (poprzez informację i działalność konsultacyjno-szkoleniową) jak i w relacjach ze środowiskiem lokalnym, poprzez czynne uczestnictwo w strukturach i organizacjach sieciujących podmioty zainteresowane rozwiązywaniem lokalnych problemów społecznych (np. Powiatowa Rada Rynku Pracy, Lokalne Partnerstwo Wodne itp.).

Funkcjonowanie Stowarzyszenia nie byłoby możliwe bez działań biura. Jest to komórka bieżąco realizująca zarządzanie organizacją, w której obecnie stałe zatrudnienie znajduje 5 osób. Zespół LGD cechuje zestaw interdyscyplinarnych kompetencji, w szczególności takich jak:

- umiejętności komunikacyjne: przekładanie treści specjalistycznych na prosty język i wizualizacje, doświadczenie we współpracy z ekspertami z zewnątrz, wykorzystywanie własnych, szerokich kontaktów wśród organizacji społecznych, zwłaszcza o charakterze sieciującym;
- umiejętności społeczne: wystąpienia publiczne, umiejętności trenerskie, budowanie relacji, doradztwo, wsparcie i mentoring;
- wiedza z zakresu realizacji różnorodnych procesów inwestycyjnych, gospodarki obiegu zamkniętego, przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem firm małych i mikro oraz przedsiębiorstw społecznych, funkcjonowania samorządu;
- umiejętności wyszukiwania wiarygodnych źródeł wiedzy, porządkowania i priorytetyzacji informacji,
- doświadczenie w zarządzaniu projektem: zakresem, czasem, kosztami, zasobami ludzkimi, zamówieniami, ryzykiem, jakością produktów,
- wiedza z zakresu budowania modeli biznesowych, pisania wniosków i przygotowywania studium wykonalności dla projektów inwestycyjnych,

- znajomość polityk unijnych, w tym programów regionalnych i krajowych w ramach polityki spójności na lata 2021-2027.

Posiadane zasoby kadrowe i zaplecze organizacyjne pokazuje zdolność LGD do realizacji strategii. Dowodzi tego również stosowana obecnie polityka w zakresie komunikacji społecznej z różnymi interesariuszami LGD, prowadzona zarówno w oparciu o osobiste i bezpośrednie spotkania informacyjno-konsultacyjne dla mieszkańców obszaru LSR, jak i za pośrednictwem internetowych narzędzi komunikacji. Ta ostatnia forma rozmów o potrzebach i problemach lokalnych sprawdziła się w szczególności w okresie pandemii, w którym to LGD (pomimo braku możliwości osobistego spotkania się z mieszkańcami) zrealizowało w formule zdalnej pełne założenia planu komunikacji.

Nie bez znaczenia dla realizacji LSR jest też dysponowanie (jako właściciela) przez LGD nowoczesną siedzibą, wyposażoną we wszelką niezbędną infrastrukturę służącą spotkaniom i zdobywaniu nowych umiejętności. Obok pomieszczeń stricte biurowych, w lokalu LGD utworzono 2 sale tematyczne tj. KUSTA (Kujawska Sala Tradycji i Animacji) oraz EKO (salę na rzecz edukacji ekologicznej). Te właśnie pomieszczenia w pełni urzeczywistniają wizję LGD jako organizacji czerpiącej z dziedzictwa i tradycji lokalnych oraz promującej zdrowe i czyste otoczenie zapewniające zrównoważony rozwój obszaru.

Wdrażanie strategii przy aktywnym udziale mieszkańców **jest nie tylko wolą, ale obowiązkiem statutowym LGD** (rozdział V, § 28). Dokument ten przewiduje bowiem możliwość tworzenia różnorodnych zespołów tematycznych i grup, będących płaszczyzną informacji i współpracy, dotyczącej realizacji działań przez Stowarzyszenie. Zapisy Statutu (§13 ust. 2 lit. f) gwarantują także swobodę członków w zgłaszaniu wniosków i postulatów dotyczących działania LGD (w tym więc także, a nawet przede wszystkim – wdrażania LSR), z jednoczesnym obowiązkiem przekazania informacji zwrotnej o sposobie rozpoznania tego wniosku, zastosowaniu rekomendacji, postulatu, wraz z koniecznością uzasadnienia wyniku weryfikacji.

W ten sposób LGD będzie zachęcać lokalną społeczność do udziału we wdrażaniu nowej LSR na każdym etapie jej realizacji. Służyć temu będą przede wszystkim liczne spotkania informacyjno-konsultacyjne realizowane w każdej gminie, na poziomie sołectkim, w ramach planu komunikacji stanowiącego załącznik nr 5 do niniejszej LSR. Zebrane w toku spotkań, formułowane oddolnie i protokołowane informacje o potrzebach i oczekiwaniach służyć będą dostosowaniu procesu organizacji naborów w sposób możliwie pełny, uwzględniający interes mieszkańców.

Dla wszystkich podmiotów chcących aplikować o fundusze LSR w trybie konkursowym (klasycznym) i grantowym przewidziano **bezpłatne szkolenia i doradztwo**, tak aby wspierać mieszkańców w dostępie do funduszy o lokalnym przeznaczeniu. Dodatkowo, bazując na dotychczasowych doświadczeniach w realizacji projektów grantowych, każdy beneficjent liczyć mógł będzie na indywidualną **opiekę merytoryczno-sprawozdawczą**, co pozwoli nie tylko przygotować, ale i zrealizować projekt zgodnie z obowiązującym prawem, wytycznymi i faktycznymi potrzebami jego uczestników. Wsparcie to zachęci do sięgania po środki przede wszystkim małe organizacje, takie jak OSP, grupy sołectkie, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia itp., które do tej pory proces absorpcji funduszy unijnych traktowały jako zbyt trudny, w porównaniu do swoich możliwości organizacyjnych.

Szeroko zakrojona współpraca na płaszczyźnie komunikacyjnej zaowocuje także dodatkowymi działaniami, które nakierowane będą na **pogłębianie partycypacji środowisk lokalnych w procesie wdrażania LSR**. Jednym z aspektów zacieśniania współpracy będzie również poszukiwanie i kojarzenie podmiotów, które mogłyby realizować operacje w partnerstwie. Możliwość taką upatrujemy w **posiadanej bazie blisko 80 przedsiębiorstw, które powstały lub rozwinęły działalność gospodarczą za naszym pośrednictwem w ramach wdrażania obecnej LSR** (PROW 2014-2020). Z uwagi na proces monitoringu realizowanych operacji, zakładający kontakt z beneficjentem zarówno w okresie rozliczenia dotacji, jak i po zakończeniu realizacji operacji, dysponujemy dogłębnym rozeznaniem w zakresie profili i branż ich działania. Propozycje nawiązania współpracy mogłyby dotyczyć kwestii: tworzenia nowych i pakietowania istniejących produktów turystycznych i wspólnej ich promocji np. usługi noclegowe z wypożyczalnią sprzętu rowerowego, czy rozwoju branży usług budowlanych, np. kojarzenia wspólnej oferty firm zajmujących się

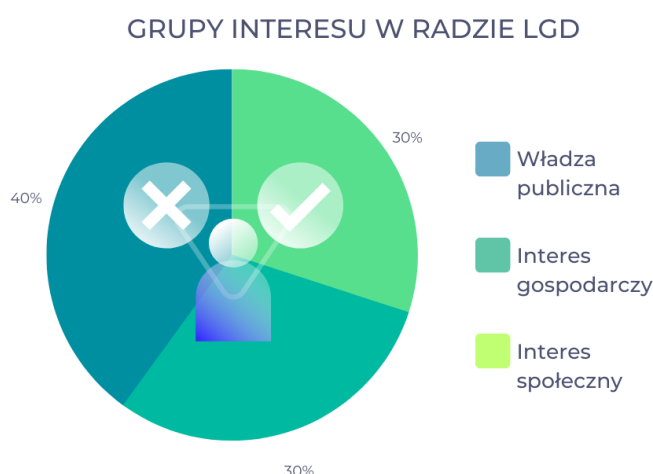
wznoszeniem budynków, montażem pokryć dachowych i pracami wykończeniowymi, projektowaniem ogrodów.

W celu wsparcia tworzenia partnerstw publiczno-prywatnych kontynuowane będą działania szkoleniowo – inkubacyjne realizowane już w ramach bieżącego obszaru programowania (np. poprzez system grantów na rzecz wsparcia realizacji działań z zakresu ekonomii społecznej) przeznaczone dla nowotworzonych organizacji pozarządowych. Wzmacnianie partnerstw, obok ich kojarzenia w ramach spotkań informacyjno-konsultacyjnych, realizowane będzie także przez **system dodatkowych szkoleń dla NGO** oraz przedsięwzięcia pn. Poprawa atrakcyjności wizerunku wsi, jako miejsca spędzania czasu wolnego, w ramach którego założono **realizację projektów dotacyjnych przez LGD w partnerstwie z organizacjami nie posiadającymi szerszych doświadczeń w aplikacji o fundusze zewnętrzne**. Pozwoli to, podczas realizacji podstawowego celu operacji, jakim jest dywersyfikacja atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego, wzmocnić ich potencjał organizacyjny i przygotować do samodzielnej działalności na szerszą skalę (np. poprzez realizację grantów w ramach celu 2). W celu kojarzenia partnerów proponujemy grupy komunikacyjne, spotkania aktywizujące oraz szkolenia, zależnie od potrzeb wyrażonych przez samych zainteresowanych.

4. Skład organu decyzyjnego

Zgodnie z § 26 Statutu Stowarzyszenia organem decyzyjnym LGD jest Rada. Po raz pierwszy skład Rady wybrano 9 stycznia 2009 roku. W organie decyzyjnym żadna z grup interesu (w tym również grupa interesów władzy publicznej) nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Ponadto, w składzie organu decyzyjnego, zgodnie z zapisami jego regulaminu musi znajdować się przynajmniej po jednym: przedsiębiorcy, kobiecie, osobie poniżej 35 roku życia. Członek Rady Stowarzyszenia nie może być jednocześnie członkiem Zarządu lub członkiem Komisji Rewizyjnej lub pracownikiem Biura LGD. Procentowy udział poszczególnych grup interesu w radzie LGD przedstawia poniższy rysunek.

Rys. 2. Rada LGD wg udziału poszczególnych grup interesu.

Źródło: Opracowanie własne

Obecnie skład Rady LGD Czarnoziem na Soli liczy 10 osób, z czego po 3 osoby reprezentują grupę interesu społecznego i gospodarczego, a 4 osoby to reprezentanci władzy publicznej. Ponadto, w organie decyzyjnym Stowarzyszenia znajdują się reprezentanci wszystkich gmin obszaru, 8 kobiet i 2 mężczyzn.

Tabela 1. Skład Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.05.2023 r.

Imię i nazwisko	Funkcja	Grupa interesu
(1)	(2)	(3)
Przemysław Stefański	Przewodniczący Rady	Władza publiczna
Katarzyna Kornaszewska-Pietrzak	Wiceprzewodnicząca Rady	Interes gospodarczy
Wiesława Wanta-Eich	Wiceprzewodnicząca Rady	Władza publiczna
Anna Wekwejt	Sekretarz Rady	Interes społeczny
Agnieszka Chlebicka	Członek Rady	Władza publiczna
Joanna Czeszejko	Członek Rady	Interes gospodarczy
Ewa Czyżewska	Członek Rady	Władza publiczna
Paulina Kaźmierska	Członek Rady	Interes społeczny
Jacek Oczuki	Członek Rady	Interes gospodarczy
Agata Włoch	Członek Rady	Interes społeczny

Skład Rady LGD kadencji 2021 – 2023 r.

Organem decyzyjnym w LGD odpowiedzialnym za wybór i ocenę operacji i ustalenie kwoty wsparcia jest Rada, która dokonuje tych czynności zgodnie z Regulaminem Pracy Rady oraz procedurą wyboru i oceny operacji w ramach LSR; kryteriami wyboru operacji; procedurą wyboru i oceny grantobiorców uwzględniającą kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych. Do kompetencji Rady należy w szczególności:

- 1) ocena i wybór operacji do dofinansowania w ramach wdrażania lokalnej strategii rozwoju oraz ustalanie kwoty wsparcia,
- 2) uchwalanie i aktualizacja Procedur i Lokalnych kryteriów wyboru operacji,
- 4) aktualizacja i monitoring wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Obsługę Rady i przygotowanie niezbędnych dokumentów zapewnia biuro LGD. W posiedzeniach Rady uczestniczy Prezes Zarządu lub wskazany przez niego członek Zarządu w celu czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawnością dokumentacji konkursowej, zgodnością formalną.

5. Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym

Z uwagi na partnerski charakter LGD, proces decyzyjny w zakresie większości spraw (w tym, w szczególności w zakresie zatwierdzenia Lokalnej Strategii Rozwoju) ma charakter **decyzji kolegalnej, w formie uchwały Walnego Zebrania Członków**. Zgodnie z zapisami statutowymi, WZC zwołuje się z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym (najpóźniej 14 dni przed planowanym terminem posiedzenia), zaś jego członkowie wraz ze stosowną informacją otrzymują również obligatoryjnie planowany porządek obrad. Rozwiązania statutowe, **gwarantując stabilność treści będących przedmiotem decyzji**, zabraniają zmian tego porządku w zakresie najważniejszych kwestii, w szczególności: w zakresie rozszerzenia go w sferze modyfikacji Statutu oraz rozwiązania LGD. Innym mechanizmem gwarantującym kolegalność podejmowanych decyzji jest **zachowanie niezbędnego quorum** (tak np. konieczność obecności min. ½ członków dla uchwalenia zmian statutu), jak również wymóg **kwalifikowanej większości głosów** dla podjęcia określonych uchwał. Również decyzje innych organów zapadają zespołowo, w kwestiach najistotniejszych obwarowane są dodatkowymi zapisami, dotyczącymi konsultacji czy przygotowania projektów dokumentacji.

W procesie decyzyjnym LGD stosowane są także rozwiązania zapewniające:

- 1) Delegacje uprawnień decyzyjnych o charakterze realizacyjnym Lokalnej Strategii Rozwoju do niższych struktur organizacji – gremia na szczeblach wyższych podejmują decyzje o celach działania organizacji (podstawowa kompetencja decyzyjna, w szczególności co do celów przynależny do WZC), zaś decyzje o zaangażowaniu zasobów niezbędnych do ich osiągnięcia

cedowane są na niższe szczeble zarządzania (odpowiednio i kolejno – na podstawie Regulaminów: decyduje Rada, Zarząd LGD oraz Dyrektor Biura LGD).

- 2) Niezbędną formalizację procesu podejmowania decyzji o kształcie i sposobie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju – znajdującą odzwierciedlenie w zapisach Statutu LGD oraz innych dokumentów wewnętrznych (w szczególności regulaminów) uchwalanych (względnie zatwierdzanych) na podstawie jego zapisów, a także każdorazowym zastosowaniu mechanizmu ścieżki odwoławczej od decyzji, która gwarantuje, że w zakresie podejmowania decyzji, procesu tego nie kontroluje żadna grupa interesu.
- 3) Oddolność i partycypacyjność decyzji związanych z tworzeniem i realizacją LSR, która wyraża się min. procedurą wdrażania konsultacji społecznych poprzedzających każdorazową zmianę. Z procesu konsultacji sporządza się zestawienie uwag, w którym wskazuje się podmiot zgłaszający uwagę, podaje jej treść oraz informację o jej ewentualnym przyjęciu lub odrzuceniu – wówczas obligatoryjnie z uzasadnieniem.

Zaprezentowane wyżej rozwiązania powodują, iż proces decyzyjny odbywa się w sposób racjonalny, przechodząc przez wszystkie niezbędne etapy. Pierwszy z nich to określenie i analiza problemu, odzwierciedlany w procesie wywołania uchwały. Kolejny to wypracowanie i wybór optymalnego rozwiązania z uwzględnieniem dążeń wszystkich interesariuszy. Na tym etapie przygotowywane rozstrzygnięcia, dokumenty i decyzje poddawane są weryfikacji przez podmioty zaangażowane w proces decyzyjny (głównie członków LGD, przedstawiciele instytucji czy organizacji nadzorujących oraz mieszkańców obszaru), po ponownej analizie uwag z konsultacji zatwierdzane jest optymalne rozwiązanie. Konieczność uzasadnienia, w przypadku odrzucenia postulowanych społecznie zmian w podejmowanych decyzjach stanowi dodatkowy mechanizm kontrolny. Tak realizowany proces decyzyjny umożliwi pełne wykorzystanie potencjału instytucjonalnego LGD, w szczególności - posiadanych zasobów merytorycznych i kadrowych. Znajduje on również odzwierciedlenie w procesie przygotowywania i zmian LSR, co zaprezentowano w kolejnych rozdziałach niniejszej Strategii.

6. Dokumenty regulujące działalność LGD i zasady ich uchwalania i aktualizacji

Działalność Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli określają przepisy powszechnie obowiązującego prawa, a także zapisy następujących dokumentów wewnętrznych:

Statut Stowarzyszenia – uchwalany jest przez najwyższą władzę LGD tj. Walne Zebranie Członków. Statut jest najważniejszym dokumentem wewnętrznym, regulującym zasady działania LGD;

Regulamin Rady - dokument, określający w jaki sposób działa organ decyzyjny Stowarzyszenia. Regulamin Rady LGD zatwierdza Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia;

Regulamin Zarządu - dokument, określający w jaki sposób działa Zarząd Stowarzyszenia. Regulamin Zarządu zatwierdza Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia;

Regulamin Komisji Rewizyjnej - dokument, określający w jaki sposób działa organ kontrolny Stowarzyszenia. Regulamin Komisji Rewizyjnej LGD zatwierdza Walne Zebranie Członków;

Uchwalanie regulaminów działania wszystkich organów LGD należy do wyłącznej kompetencji Walnego Zebrania Członków. Dla skutecznego podjęcia uchwały wymagana jest obecność min 1/3 uprawnionych do głosowania członków, zaś decyzje podejmowane są zwykłą większością głosów. Statut LGD nie przewiduje odrębnego trybu aktualizacji ww. dokumentów, tak więc wszelkie zmiany wymagają podjęcia uchwały we wskazanym wyżej trybie.

Regulamin biura LGD – dokument określający zasady zatrudniania pracowników, uprawnienia dyrektora biura oraz zadania poszczególnych pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych oraz opis oceny efektywności świadczonego doradztwa. Regulamin biura (na podstawie statutowej delegacji uprawnień) uchwała Zarząd Stowarzyszenia.

ROZDZIAŁ II CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1. Opis obszaru objętego LSR i jego populacji

Obszar objęty działaniem LGD Czarnoziem na Soli jest **spójny przestrzennie**, obejmuje południowy fragment województwa kujawsko-pomorskiego o łącznej powierzchni **1.195 km²** (co stanowi 6,65% powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego oraz 0,38% powierzchni lądowej Polski).

Do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli należą mieszkańcy i podmioty zlokalizowane w gminach powiatu inowrocławskiego, z wyjątkiem miasta Inowrocław (tj. Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Inowrocław – gmina wiejska, Janikowo, Kruszwica, Pakość, Rojewo, Złotniki Kujawskie). Obszar objęty działaniem LGD tworzą więc cztery gminy miejsko-wiejskie i cztery gminy wiejskie, zamieszkałe łącznie przez **84.815 osób** (wg stanu na 31.12.2020 r.). 55 472 osoby (czyli aż 65% tej ludności) zamieszkuje obszary wiejskie.

Tabela 2. Liczba ludności obszaru Stowarzyszenia LGD Czarnoziem na Soli na 31.12.2020 r.

Gmina	Status gminy	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)	Gęstość zaludnienia (w osobach na km ²)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Dąbrowa Biskupia	wiejska	4 992	147	34
Gniewkowo	miejsko-wiejska	13 981	180	78
Inowrocław	wiejska	11 997	172	70
Janikowo	miejsko-wiejska	12 653	92	138
Kruszwica	miejsko-wiejska	18 396	262	70
Pakość	miejsko-wiejska	9 362	86	108
Rojewo	wiejska	4 502	120	38
Złotniki Kujawskie	wiejska	8 932	136	66
RAZEM		84 815	1 195	-
ŚREDNIA dla obszaru		10 601,88	149	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2. Mapa obszaru objętego LSR

Rys. 3. Mapa obszaru LSR

Źródło: Opracowanie własne LGD.

3. Wyróżniki spójności obszaru LSR

Obszar działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli cechuje **spójność terytorialna**, wszystkie gminy wchodzące w skład partnerstwa są zlokalizowane na terenie powiatu inowrocławskiego w województwie kujawsko-pomorskim. Od północy sąsiaduje z powiatem bydgoskim, od wschodu z powiatami: toruńskim i aleksandrowskim, od południa z powiatem radziejowskim, zaś od zachodu z powiatem mogileńskim i żnińskim. Powierzchnia obszaru LGD to 1195 km², co stanowi blisko 98% powierzchni powiatu inowrocławskiego.

Etnograficznie, obszar LGD w **całości przynależy do Kujaw**. Jest to kraina historyczna, wyodrębniona jako domena Bolesława, syna Mieszka Starego. Za panowania Władysława Jagiełły Kujawy podzielone zostały na dwa województwa: brzesko-kujawskie i inowrocławskie, określane następnie jako Kujawy Zachodnie lub też Czarne Kujawy. Mieszkańcy tego subregionu – Kujawiacy, postrzegani są jako **jednolita grupa etnograficzna**, posiadająca własną gwarę, zwyczaje, obrzędy, sztukę oraz stroje, muzykę i tańce. Charakterystyczne dla tego regionu: haft kujawski, pieśni i tańce, stroje kujawskie oraz rzemiosło (rzeźbiarstwo, kowalstwo, ceramika) spotkać można na obszarze LGD po dziś dzień. Kulturowane są również niektóre obrzędy i zwyczaje oraz przygotowywane tradycyjne potrawy. Znajomość gwary kujawskiej jest obecnie coraz mniej powszechna, coraz rzadziej też można spotkać osoby posługujące się nią na co dzień.

Kujawy Zachodnie to również kolebka naszej państwowości, **ujednolicająca obszar działania LGD historycznie**. W IX wieku teren ten zamieszkiwany był przez plemię Goplan. Od mitycznego Piasta Kołodzieja wywodzi się historyczna, królewska dynastia Piastów. Na terenie Kujaw Zachodnich znajduje się najstarszy z grodów – Kruszwica, pierwsza, legendarna stolica Polski. Tereny te od wieków posiadały znaczenie handlowe, biegły tędy szlaki bursztynowy oraz solny. Przyczyniało się to do rozwoju sieci drogowej łączącej ówczesne ośrodki władzy książęcej i królewskiej. Duże znaczenie dla rozwoju obszaru przypisać należy także jezioru Gopło. Goplańska droga wodna, prowadząca poprzez system połączeń hydrologicznych, aż do Wisły i na Pomorze pozwalała na docieranie w odległe regiony kraju i dalej, poza jego granice (do Czech, Moraw czy Rusi). Drogą tą wożono sól, ryby, sukna, ale także zboże, stanowiące od zawsze domenę produkcji gospodarki kujawskiej.

Geograficzną spójność obszar LGD zawdzięcza mezoregionowi równiny inowrocławskiej. Graniczy od północy i północnego wschodu z Kotliną Toruńską, od zachodu z Pojezierzem Gnieźnieńskim, od południa z Pojezierzem Kujawskim, a od południowego wschodu z Kotliną Płocką. Jest to teren ukształtowany w sposób płaski, jego największym zasobem naturalnym są gleby. Dzięki występowaniu żyznych czarnych ziem, obszar posiada doskonałe warunki do rozwoju produkcji rolniczej. Około 3/4 terenu stanowią użytki rolne. Wysoka jakość gleb, dobry poziom zagospodarowania oraz silne tradycje rolnicze stanowią podstawę osiągnięcia bardzo dobrych wyników produkcji, zwłaszcza roślinnej.

Typowo wiejski charakter obszaru LGD podkreśla także fakt, iż zaledwie 3% jego powierzchni stanowią aglomeracje miejskie (Pakość, Janikowo, Gniewkowo i Kruszwica). Gminy ulokowane na tym terenie stanowią więc **względnie spójny obszar pod względem problemów rozwojowych**. Są to jednostki samorządu terytorialnego, których mieszkańcy w znacznej części uzależnieni są od koniunktury na produkty przetwórstwa rolnego. Cechą łączącą obszar jest również niewielki odsetek wiodących i rozwijających się zakładów przemysłowych, w szczególności spoza sektora rolno-spożywczego.

Bazując na scharakteryzowanej wyżej, wielowymiarowej spójności obszaru, wskazać należy, że **realizacja operacji współfinansowanych w ramach każdego z funduszy uwzględnionych w strategii będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR**.

ROZDZIAŁ III PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Prace nad nową Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2023-2027 rozpoczęły się wraz z końcem 2022 roku. Od tego czasu Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli na bieżąco śledziła postępy w pracach nad zasadami wdrażania Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz planowanymi zasadami realizacji kolejnych strategii.

Powołany został **zespół roboczy**, w trakcie spotkań którego omawiano bieżące kwestie i publikowane akty prawne i ich projekty oraz inne informacje odnoszące się do LSR. W pracach zespołu regularnie uczestniczyli pracownicy Biura, Zarządu i Rady LGD, okresowo wspomagani przez zewnętrznych ekspertów.

Ze względu na znaczne opóźnienia w zakresie publikacji podstawowych wymogów, zasad i założeń niezbędnych dla przygotowania LSR, Zarząd LGD (na wniosek zespołu roboczego) zdecydował o podjęciu szeregu działań, których zadaniem było zdiagnozowanie sytuacji i potrzeb obszaru LGD. Pozyskane w ten sposób informacje miały być później zestawione z możliwymi zakresami wsparcia, dopuszczonymi w LSR przez odpowiednie Instytucje Zarządzające. Dzięki wstępnemu **rozeznaniu zapotrzebowania wśród mieszkańców, przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych, sołtysów, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych i innych interesariuszy**, LGD mogła stosunkowo szybko opracować cele, wskaźniki i budżet nowej strategii poprzez porównanie ich pomysłów z zakresami i zasadami przyznawania pomocy, określonymi w dokumentach programowych, rozporządzeniach i wytycznych.

Przez cały okres prac nad nową strategią, głównym jej motorem był zespół roboczy. Jego członkowie przeprowadzili blisko 220 **wywiadów indywidualnych i fokusowych** z przedstawicielami władz publicznych, przedsiębiorców i sektora społecznego. Dzięki temu uzyskano cenne informacje na temat ich potrzeb, ale też ograniczeń, jakie mogą utrudnić im korzystanie ze środków LSR. Informacje zebrane w wywiadach były omawiane i dyskutowane na posiedzeniach zespołu. Na ich podstawie w dalszym etapie zespół przygotowywał wstępne propozycje poszczególnych części LSR. Dzięki temu już wstępne założenia strategii zostały wypracowane oddolnie, z zaangażowaniem możliwie szerokiego grona osób zainteresowanych. Podczas **spotkań**, na **stronie internetowej** oraz w **punkcie konsultacyjnym** prezentowano wnioski z diagnozy zasobów i potrzeb obszaru oraz przeprowadzone badania opinii mieszkańców obszaru objętego LSR, w tym pozyskane m.in. w toku uprzednio już prowadzonych działań ewaluacyjnych strategii okresu 2014-2020.

Wnioski w tym zakresie i propozycje usprawnień przygotowano rokrocznie w toku warsztatów refleksyjnych. Dzięki temu udało się zidentyfikować występujące do tej pory problemy i trudności oraz zaplanować działania eliminujące lub minimalizujące ryzyko na etapie wdrażania nowej strategii. Podstawą do przeprowadzenia analizy **były sprawozdania z realizacji LSR, raporty ewaluacyjne oraz protokoły z kontroli** przeprowadzonych w LGD i u beneficjentów wsparcia w ramach LSR na lata 2014-2020. Kolejnym krokiem, mającym na celu wybór strategicznych kierunków rozwoju na lata 2021-2027 było **badanie ankietowe** na mieszkańcach obszaru, przeprowadzone na przełomie 2022 i 2023 r. Podstawowym celem przeprowadzonego badania było zdiagnozowanie postaw i opinii mieszkańców w tematach kluczowych z punktu widzenia konstrukcji Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane pozyskane na tym etapie zostały później wykorzystane przy doborze kilku grup roboczych, których zadaniem było uszczegółowienie pewnych zasadniczych problemów lokalnych, które zostały zidentyfikowane.

Ustalono następującą listę szczegółowych pytań badawczych:

- jak mieszkańcy oceniają swoje zadowolenie z życia na terenie miejscowości, gminy, w szczególności pod względem edukacji, kultury i rekreacji, infrastruktury i ochrony środowiska, transportu, gospodarki, turystyki, bezpieczeństwa, aktywności i samorządności?
- czy mieszkańcy postrzegają obszar gminy jako dobre miejsce do życia dla siebie i swoich bliskich?
- jak mieszkańcy oceniają rozwój obszaru w poszczególnych dziedzinach, jakie kierunki uważają za priorytetowe?

Pozyskane informacje zostały zestawione ze zmiennymi określającymi cechy społeczno-zawodowe respondentów. W ramach badania pozyskano 453 ankiety. W próbie badawczej widać dość znaczną dominację kobiet. Stanowiły one nieco ponad 60% badanej populacji. Wśród respondentów znaleźli się mieszkańcy wszystkich gmin członkowskich LGD. Najmłodszy uczestnik badania miał 11 lat, najstarszy zaś 84 lat. Średnia wieku i mediana (czyli wartość dzieląca populację na połowy) osiągnęły wartość 44 lat. Osoby poniżej 25 roku życia stanowiły ok. 18% próby. Oznacza to, że w badaniu występuje dość znaczna reprezentacja osób młodych. Równie liczną grupą wiekową stworzyły osoby 60+, stanowiły one 23% próby badawczej. Zdecydowana większość respondentów pracuje (63%), prowadzi gospodarstwo rolne (11%) lub uczy się (9%). Najmniejszy odsetek badanych to osoby prowadzące działalność gospodarczą (7%). Raport opracowany na podstawie wyników badania ankietowego wskazuje, że LGD powinna skoncentrować swoje wysiłki w obszarze rynku pracy i zarobków mieszkańców. W dalszej kolejności mieszkańcy najslabiej ocenili następujące obszary: oferta kulturalna i rekreacyjna spędzania czasu wolnego oraz dostępność obiektów w tym zakresie, stan infrastruktury rowerowej oraz związanej z bezpieczeństwem pieszych.

Kolejnym krokiem było poddanie wyników diagnozy zasobów i potrzeb obszaru oraz propozycji pod dyskusję w szerszym gronie (w formie cyklu **spotkań konsultacyjnych**, połączonych z warsztatami tematycznymi). Ich uczestnicy reprezentowali różne sektory (gospodarczy, publiczny, społeczny, mieszkańców) i pochodzili ze wszystkich gmin objętych działaniem LGD. W trakcie warsztatów dyskutowano nad propozycjami zespołu roboczego i dotychczasowymi doświadczeniami poszczególnych uczestników. W toku wielogodzinnych dyskusji i debat wypracowywano kompromisowe rozwiązania, uwzględniające w jak największym stopniu zgłoszone postulaty. Materiały wypracowane w trakcie warsztatów stały się podstawą do przygotowania ostatecznego projektu strategii.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w ramach prac nad Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2021-2027 stosowano różnorodne metody konsultacyjne. Obok spotkań informacyjno-konsultacyjnych, konsultacji zdalnych, wywiadów i ankiet badających opinię, stałego punktu konsultacyjnego, stosowano inne metody partycypacyjne. Wszystkie one, w odniesieniu do poszczególnych etapów tworzenia LSR zostały zaprezentowane w tabeli 3.

Tabela 3. Partycypacyjne metody tworzenia LSR stosowane na poszczególnych etapach procesu.

	Zespół roboczy	Spacer badawczy	Badania ankietowe	Wywiady indywidualne	Wywiady fokusowe	Punkt konsultacji	Spotkania konsultacyjne	Skrzynia pomysłów	Konsultacje internetowe
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
ETAP 1: Diagnoza zasobów i potrzeb	X		X	X		X	X		X
ETAP 2: Cele, wskaźniki, plan działania	X		X	X	X	X	X	X	X
ETAP 3: Zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru.	X		X	X	X	X	X	X	X
ETAP 4: Wybór narzędzi monitoringu i ewaluacji	X		X			X	X		X
ETAP 5: Plan Komunikacji	X	X		X	X	X	X	X	X

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Innowacyjnym sposobem zapewnienia szerokiego udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia strategii był **spacer badawczy**, który miał miejsce w gminie Kruszwica w dniu 29.04.2023 r. Obejmował on weryfikację preferowanych przez mieszkańców sposobów komunikacji ze społecznością lokalną. W toku blisko trzygodzinnego spaceru trasą o długości ok 5,2 km (Przebieg:

Siedziba LGD ul. Niepodległości 16 – Rynek - Stary Rynek – os. Zagople ul. Kościuszki (pętla) - os. Zagople ul. Kujawska (obok Delikatesów Centrum) - os. Zagople ul. Wiejska (obok sklepu Żabka) – Kolegiacka – tzw. mały most – Goplańska – Siedziba LGD ul. Niepodległości 16) analizowano dostępne formy i metody przekazu (m.in. treści plakatowe i informacyjne na słupach ogłoszeniowych, witryny handlowe i instytucjonalne) oraz prowadzono wywiady z mieszkańcami i turystami w zakresie najefektywniejszych metod komunikacji, adekwatnie do wieku odbiorcy.

Spotkania informacyjno-konsultacyjne prowadzone były w zakresie **każdego kluczowego etapu** tworzenia LSR. W trakcie spotkań diagnostycznych zgromadzono pierwsze uwagi i komentarze, które na bieżąco były omawiane wśród uczestników. Na podstawie ich analizy zespół roboczy zaproponował wprowadzenie korekt w prezentowanych założeniach. W okresie 12.07-31.08.2022 r. Lokalna Grupa Działania przeprowadziła cykl spotkań konsultacyjnych (9 spotkań dla 109 osób) z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i lokalnymi liderami, przedsiębiorcami i samorządowcami, które odbyły się na terenie każdej gminy objętej działaniem LGD. **W czasie ich trwania zgromadzono wiele istotnych uwag do prezentowanego materiału oraz zgłoszono liczne propozycje w zakresie przyszłego planu komunikacji ze społecznością lokalną. W dalszej kolejności w toku spotkań prowadzonych w okresie 12.02.-10.05.2023 r. dla przedstawicieli różnych grup interesu, prezentowano cele, wskaźniki i plan działania, zasady wyboru operacji, monitoring i ewaluację strategii oraz propozycje działań ujętych w planie komunikacji. Łącznie we wszystkich spotkaniach udział wzięło 176 osób.** Każda zgłoszona (w trakcie spotkań i innych form konsultacji) uwaga została przeanalizowana przez zespół roboczy, a jej autor uzyskał informację, czy zmiana została wprowadzona, czy też nie (wraz z uzasadnieniem odmowy). Uwagi i pomysły dotyczące diagnozy zasobów uwzględniono w całości, w postaci wskazań i wniosków. W innych obszarach zgromadzono 52 uwagi, z czego 41 zostało uwzględnionych przez zespół roboczy, mianowicie:

- 1) W zakresie celu 1 uwzględniono **13 uwag**, które ze względu na treść określić można tematycznie jako dotyczące: wsparcia przedsiębiorców w utrzymaniu utworzonych już miejsc pracy, preferencji dla kobiet chcących utworzyć działalność na obszarze LSR oraz poszerzenia listy branż możliwych do wsparcia ze środków LSR;
- 2) W zakresie celu 2 uzyskano **22 wskazania i zalecenia**, które znalazły się w LSR i dotyczyły: włączenia do strategii działań na rzecz seniorów, rozwiązania problemu braku zajęć aktywizacyjnych i edukacyjnych dla dorosłych mieszkańców LSR, o utrudnionym dostępie do ośrodków miejskich, tworzenia ciekawej oferty zajęć dodatkowych dla osób młodych, tak aby ożywić świetlice wiejskie;
- 3) W zakresie celu 3 jako zasługujące na uwzględnienie uznano **6 uwag**, dotyczących następujących obszarów: konieczności dalszej rozbudowy bazy rekreacyjnej, kulturalnej i edukacyjnej na obszarach wiejskich, tak aby była ona zlokalizowana w sposób dostępny dla mieszkańców i turystów, uwzględnienia historycznych walorów Kujaw w przedsięwzięciach strategii.

Jednocześnie w procesie budowania LSR nie uwzględniono łącznie 11 zgłoszonych uwag. **Zakres tematyczny ważniejszych uwag, wraz z motywami ich uwzględnienia lub odrzucenia w postaci przyjętego stanowiska** zawierają tabele zamieszczone na zakończenie odpowiednich rozdziałów.

Równoległe ze spotkaniami konsultacyjnymi LGD uruchomiła również proces gromadzenia od mieszkańców konkretnych propozycji projektowych (z wykorzystaniem metody „Skrzyni pomysłów”). Każdy mieszkaniec mógł przekazać grupie swoją propozycję projektu, który chciałby zrealizować przy wsparciu środków finansowych LSR. W odpowiedzi na apel LGD do biura wpłynęło łącznie 130 fiszek projektowych. Na podstawie informacji ze spotkań konsultacyjnych zespół roboczy podjął decyzję o przeprowadzeniu dodatkowych działań, mających na celu lepsze rozpoznanie potrzeb osób młodych (grupy wskazanej jako kluczowa w wynikach badania ankietowego, ale nielicznie reprezentowanej na spotkaniach konsultacyjnych) oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Ostatnim etapem konsultacji było podsumowujące spotkanie konsultacyjne, które zostało przeprowadzone 29 maja 2023 roku. Omówiono na nim wszystkie efekty dotychczasowych

prac i kluczowe założenia nowej LSR, a także zmiany, jakie zostały wprowadzone w pierwotnych projektach w wyniku konsultacji społecznych oraz ich uzasadnienie. W spotkaniu udział wzięło 20 osób. Spotkanie poprzedzone zostało konsultacjami internetowymi projektu strategii (dla ogółu mieszkańców LSR poprzez stronę Stowarzyszenia oraz za pośrednictwem listy mailingowej – dla członków LGD).

Proces **wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju (śladem działań służących jej przygotowaniu) opiera się na poszanowaniu i przestrzeganiu zasad horyzontalnych**, w tym wartości podstawowych, w szczególności praw podstawowych wskazanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej, zasady równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, a także - zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, przy uwzględnieniu celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”. Wymienione wyżej **zasady horyzontalne** przestrzegane będą na każdym poziomie wdrażania strategii, zarówno poprzez dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD, wybór zróżnicowanych form i kanałów komunikacji, jak i poprzez odpowiednią treść stosowanych komunikatów, czy ich dostosowanie do zróżnicowanych potrzeb odbiorców. Znajdą one także odzwierciedlenie w dostępności wszystkich działań LGD oraz liście kryteriów premiujących, opracowanych i zaprezentowanych w kolejnych podrozdziałach. Poszanowanie tych standardów zapewnione zostało już w dużej mierze przez zapisy regulujące realizację operacji w ramach każdego z funduszy LSR, niemniej jednak, aby zapewnić efekt synergii, tj. zachęcić potencjalnych beneficjentów do wdrażania standardów wyższych niż minimalne, opracowany zostanie zestaw kryteriów wyboru operacji, premiujący ww. podejście.

Partycypacja społeczna na etapie wdrażania LSR wyrażać się będzie zastosowaniem (zweryfikowanych jako adekwatne i sprawdzone na etapie opracowania) partycypacyjnych narzędzi służących sprawniej i efektywniej realizacji LSR.

Tabela 4. Partycypacyjne metody wdrażania LSR stosowane na poszczególnych etapach procesu.

	Badania ankiety	Wywiady indywidualne	Wywiady fokusowe	Punkt konsultacji	Spotkania konsultacyjne	Skrzynia pomysłów	Konsultacje internetowe
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Cele, wskaźniki, plan działania	X			X	X		X
Zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru.			X	X	X		X
Narzędzi monitoringu i ewaluacji	X			X	X		X
Plan Komunikacji		X		X	X	X	X

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Olbrzymią rolę odgrywać tu będą zaplanowane mechanizmy komunikacyjne (szczegółowo zaprezentowane w załączniku nr 3), służące oddolnemu (prowadzonemu w terenie, w poszczególnych sołectwach) pozyskaniu informacji o potrzebach związanych z realizacją strategii. Pozwoli to na jej szybkie dostosowanie do pojawiających się lokalnie potrzeb, zarówno w zakresie planu działania, jak i innych kluczowych założeń LSR. Wszelkie zmiany czy modyfikacje konieczne do wprowadzenia w ramach wdrażania strategii poprzedzone zostaną konsultacjami społecznymi, zarówno przy wykorzystaniu nowoczesnych, jak i tradycyjnych form komunikacji z mieszkańcami. Również zmiany procedur czy kryteriów wyboru operacji realizowane będą w formule konsultacyjnej, tak by możliwie pełnie odpowiedzieć na potrzeby wszystkich interesariuszy LGD.

ROZDZIAŁ IV ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU OBSZARU LSR

1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru

Analiza zawiera porównanie sytuacji na obszarze LGD Czarnoziem na Soli z sytuacją w skali regionu województwa kujawsko-pomorskiego oraz kraju. W celach porównawczych poza danymi z 31 grudnia 2020 r. w analizach umieszczono dane z zakresu lat 2016-2020, aby scharakteryzować zachodzące zmiany a także i kierunek rozwoju społeczności obszaru LSR. Dane statystyczne zaczerpnięte zostały z Banku Danych Lokalnych GUS oraz wywiadów prowadzonych z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego.

W latach 2016-2020 na analizowanym obszarze zmniejszyła się ogólna liczba ludności. Spadek liczby ludności widoczny jest w całym analizowanym okresie w 7 z analizowanych gmin, tylko w gminie Inowrocław liczba mieszkańców zwiększyła się o 350 osób co stanowi 3 % do roku bazowego, wpływ na to miało dodatnie saldo migracji.

Tabela 5. Zmiana liczby ludności obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2016-2020 (w podziale na gminy).

Gmina	Liczba mieszkańców gminy wg stanu na 31.12. danego roku [tys. os.]					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	5 140	5 158	5 141	5 104	4 992	-148
GNI	14 576	14 569	14 447	14 388	13 981	-595
INO	11 647	11 740	11 771	11 825	11 997	350
JAN	13 314	13 270	13 159	13 067	12 653	-661
KRU	19 593	19 511	19 307	19 213	18 396	-1 197
PAK	9 850	9 811	9 779	9 793	9 362	-488
ROJ	4 727	4 738	4 746	4 718	4 502	-225
ZŁK	9 196	9 217	9 183	9 145	8 932	-264
RAZEM	88 043	88 014	87 533	87 253	84 815	-3 228
WKP	2 083,93	2 082,94	2 077,78	2 072,37	2 031,55	-52,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Łącznie na przestrzeni analizowanych lat (2016-2020) liczba mieszkańców obszaru LGD Czarnoziem na Soli zmniejszyła się o 3 228 osób (3,7% wartości dla roku bazowego) i był to spadek nieznacznie większy niż przeciętnie w województwie (o 2,5%). Największe zmniejszenie liczby ludności widoczne jest w gminie Kruszwica, w latach od 2016 do 2020 liczba ludności zmalała tu o przeszło 6%.

Tabela 6. Przyrost naturalny na 1000 osób wg gmin w latach 2016-2020.

Gmina	Przyrost naturalny na 1000 osób wg					Skumulowany przyrost naturalny na 1000 osób
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DB	2,1	-0,2	-4,1	-3,1	-2,4	-7,7
GNI	-1,4	-1,2	-4,8	-1,7	-3,9	-13
INO	-2,2	1,9	-2,4	-0,3	-4,6	-7,6
JAN	-2,1	-1,6	-2,8	-2,0	-3,6	-12,1
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

KRU	-1,5	-3,0	-3,5	-2,3	-8,3	-18,6
PAK	-0,6	-1,9	-1,2	-1,4	-5,2	-10,3
ROJ	-0,2	3,4	-2,3	-1,7	-1,1	-1,9
ZŁK	0,0	0,3	-0,5	-1,1	-2,6	-3,9
ŚREDNIA	-0,7	-0,3	-2,3	-1,7	-4,0	-9
WKP	-0,3	-0,2	-1,3	-1,3	-3,7	-6,8
PL	-0,2	0,0	-0,7	-0,9	-3,2	-5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zmniejszająca się liczba ludności jest pochodną **ujemnego przyrostu naturalnego**, który utrzymuje się na obszarze LGD w analizowanych latach. Wartość skumulowanego przyrostu naturalnego w latach 2016-2020 jest znacznie wyższa niż dla województwa kujawsko-pomorskiego (-6,8) i polski (-5,0). Największy spadek przyrostu naturalnego widoczny jest w gminie Kruszwica (18,6) co oznacza, że tylko w wyniku zmian demograficznych na każdy 1000 mieszkańców ubyło 18 osób, zaś najmniejszy spadek odnotowano w gminie Złotniki Kujawskie (-3,9). Dane te pokazują nam, że w skali województwa i kraju mamy do czynienia z sytuacją, w której odnotowujemy się więcej zgonów, aniżeli żywych urodzeń.

Tabela 7. Saldo migracji na obszarze LSR według stanu na koniec 2020 r.

Gmina	Zameldowani OGÓŁEM	Wymeldowani OGÓŁEM	Saldo migracji
(1)	(2)	(3)	(4)
DBP	40	66	-26
GNI	131	162	-31
INO	197	128	69
JAN	82	151	-69
KRU	162	223	-61
PAK	77	114	-37
ROJ	58	50	-8
ZŁK	120	89	31
RAZEM	867	983	-116

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2020 roku zarejestrowano 867 zameldowań oraz 983 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznej i zagranicznej dla obszaru LSR wynosi -116. Saldo migracji ma wartość dodatnią tylko w przypadku gmin Inowrocław i Złotniki Kujawskie, co spowodowane jest zjawiskiem „rozlewania się miast”. Na obszarze LGD Czarnoziem na Soli występuje **ujemne saldo migracji** (utrzymujące się nieprzerwanie w latach 2016-2020), skala ubytku mieszkańców w wyniku migracji jest wyższa niż w województwie kujawsko-pomorskim. Za atrakcyjną dla migrantów gminę należy uznać Inowrocław (skumulowany przyrost przekroczył 27,8 osób na każdy 1.000 mieszkańców). Największy ubytek mieszkańców w wyniku migracji dotknął zaś gminy Janikowo (-24,5 osób) i Kruszwica (-17,9 osób).

Tabela 8. Mieszkańcy obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w podziale na płeć (stan na 31.12.2020 r.)

Gmina	Liczba mieszkańców wg stanu na 31.12.2020 r.				
	ogółem	mężczyźni		Kobiety	
		w osobach	%	w osobach	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
DBP	4 992	2 466	49,4	2 526	50,6
GNI	13 981	6 932	49,6	7 049	50,4

INO	11 997	5 979	49,8	6 018	50,2
JAN	12 653	6 190	48,9	6 463	51,1
KRU	18 396	9 001	48,9	9 395	51,1
PAK	9 362	4 581	48,9	4 781	51,1
ROJ	4 502	2 264	50,3	2 238	49,7
ZŁK	8 932	4 490	50,3	4 442	49,7
RAZEM	84 815	41 903	49,4	42 912	50,6
WKP	2 031 550	983 504	48,4	1 048 046	51,6
PL	38 088 564	18 417 162	48,30	19 671 402	51,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na terenie LGD występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet (50,6% kobiet i 49,4% mężczyzn). Oznacza to, że **struktura płciowa mieszkańców jest zbilansowana, a wyniki w tym zakresie są lepsze niż w województwie i kraju.**

Tabela 9. Ludność wg ekonomicznych grup wieku na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli (stan na 31.12.2020 r.).

Gmina	W wieku przedprodukcyjnym		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
DBP	996	20 %	2 981	59,7%	1 015	20,3%
GNI	2 591	18,5%	8 416	60,2%	2 974	21,3%
INO	2 387	19,9%	7 327	61,1%	2 283	19,0%
JAN	2 199	17,4%	7 774	61,4%	2 680	21,2%
KRU	3 206	17,4%	11 045	60,0%	4 145	22,5%
PAK	1 733	18,5%	5 602	59,8%	2 027	21,7%
ROJ	911	20,2%	2 751	61,1%	840	18,7%
ZŁK	1 698	19%	5 520	61,8%	1 714	19,2%
SUMA	15 721	18,5%	51 416	60,6%	17 678	20,8%
WKP	-	18,4%	-	59,4%	-	22,3%
PL	-	18,4%	-	59,4%	-	22,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców (w podziale na ekonomiczne grupy wieku) wskazują, że **na analizowanym obszarze występuje nieznacznie korzystniejsza sytuacja demograficzna niż w województwie kujawsko-pomorskim i w kraju.** Wskazują na to dane dotyczące udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców. Na obszarze LSR w 2020 roku 18,5% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, w wieku produkcyjnym 60,6% zaś w wieku poprodukcyjnym 20,8%.

Szczególnie istotna wydaje się tutaj liczba osób młodych, przedstawiona w tabeli 10. Ich łączna liczba na obszarze LSR wynosi 21 836, osobą młodą jest więc średnio co czwarty mieszkaniec obszaru. Ogólny udział osób młodych w łącznej liczbie ludności na obszarze LSR, wynoszący 25,75% nie odbiega istotnie od wartości dla województwa i kraju, które wynoszą odpowiednio 25,40% i 25,33%.

Tabela 10. Liczba osób do 25 roku życia na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli (stan na 31.12.2020 r.)

Liczba osób młodych w wieku do 25 lat	Gmina								RAZEM
	DBP	GNI	INO	JAN	KRU	PAK	ROJ	ZŁK	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)

	1 372	3 661	3 293	3 079	4 469	2 358	1 258	2 346	21 836
--	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Brak istotnych różnic w wartościach lokalnych, krajowych i wojewódzkich, dostrzegalny jest także dla odsetka osób młodych w wieku przedprodukcyjnym. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w Polsce i w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 18,4% (według stanu na 31.12.2020 r.). Tymczasem spośród 8 analizowanych gmin, tylko w dwóch udział osób w wieku przedprodukcyjnym jest niższy niż wynikałoby z danych ogólnopolskich (Janikowo i Kruszwica), a w jednej gminie odsetek ten przekracza 20% (najwyższy zanotowany wynik dotyczy gminy Rojewo 20,2%). Także odsetek osób w wieku produkcyjnym jest wyższy na analizowanym terenie niż średnia ogólnopolska i wojewódzka (59,4%). Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD Czarnoziem na Soli odnotowały tu wyniki lepsze niż te średnie. Najwyższy wynik wystąpił w gminie Złotniki Kujawskie (61,8%).

Jednocześnie w przypadku analizy odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności widoczna jest utrzymująca się zależność: na obszarze LGD dane są lepsze niż średnia ogólnopolska i wojewódzka. Spośród analizowanych gmin tylko jedna jest wyższa od średniej wojewódzkiej (gmina Kruszwica z odsetkiem 22,5%). Należy także uwzględnić ilość osób w wieku nieprodukcyjnym w skład której wchodzi osoby w wieku przedprodukcyjnym tj. 0-17lat oraz osoby w wieku poprodukcyjnym, w którym osoby kończą pracę zawodową tj. dla mężczyzn – 65 lat, dla kobiet 60 lat. W roku 2020 ilość tych osób na obszarze LSR wynosiła 33 399, co stanowi 39,4% z ogólnej populacji.

Tabela 11. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli

Ludność w wieku nieprodukcyjnym	Gmina								ŚR	WKP	PL
	DBP	GNI	INO	JAN	KRU	PAK	ROJ	ZŁK			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)			
	67,5	66,1	63,7	62,8	66,6	67,1	63,6	61,8	64,9	68,4	68,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Współczynnik obciążenia osobami w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na całym obszarze w przedziale od 61,8 (Złotniki Kujawskie) do 67,5 (Dąbrowa Biskupia), podczas gdy średnia dla województwa wynosi 68,4. Niemniej jednak, dla oceny działań o charakterze strategicznym niezbędne jest także przeanalizowanie wieloletnich trendów odnoszących się do struktury wiekowej ludności na obszarze LGD.

Tabela 12. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem na obszarze LSR

Ludność według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem (średnia dla obszaru)	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana w latach 2016-2020
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
W wieku przedprodukcyjnym	18,2%	18,2%	18,1%	18,0%	18,9%	0,7 p.p.
W wieku produkcyjnym	64,0%	63,4%	63,0%	62,4%	60,6%	-3,4 p.p.
W wieku poprodukcyjnym	17,8%	18,3%	18,9%	19,5%	20,5%	2,7 p.p.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane w tabeli powyżej pokazują wyraźnie, że **na całym analizowanym obszarze nie nastąpiły istotne zmiany i utrzymuje się względnie stały odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym**, zaś odsetek osób w wieku produkcyjnym zmniejsza się, a zjawisko to jest wyższe od średniej dla

województwa kujawsko-pomorskiego (-2,8 p.p.) i Polski (-2,4 p.p.).

Częściową informację o strukturze demograficznej społeczeństwa na obszarze LSR niesie liczba seniorów (osób starszych), czyli obywateli, którzy ukończyli 60 rok życia, zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz. U. 2015, poz. 1705). Ich liczbę w poszczególnych gminach przedstawia tabela 13.

Tabela 13. Liczba osób starszych na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli (stan na 31.12.2020 r.)

Liczba osób starszych (powyżej 60 roku życia)	Gmina								RAZEM
	DBP	GNI	INO	JAN	KRU	PAK	ROJ	ZŁK	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	
	1 190	3 488	2 686	3 158	4 841	2 317	1 006	2 031	20 717

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wskazać należy, iż udział seniorów w liczbie ludności ogółem występujący na obszarze objętym strategią wynosi blisko 24,5% i jest tylko nieznacznie niższy od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego i całego kraju (odpowiednio 25,48% i 25,66%). Proporcje te dostrzegalne są także dla ludności w wieku poprodukcyjnym, której udział w ludności ogółem dla obszaru LGD wynosił 20,5% i był o niecałe 2 p.p. niższy niż średnia dla kraju i województwa, co obrazuje tabela 14.

Tabela 14. Ludność w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2014-2020.

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w latach 2016-2020					Zmiana w latach 2014-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
DBP	17,4%	17,9%	18,4%	18,8%	20,3%	2,9 p.p.
GNI	18,6%	19,3%	19,8%	20,5%	21,3%	2,7 p.p.
INO	17,3%	17,6%	18,0%	18,7%	19,0%	1,7 p.p.
JAN	18,3%	18,8%	19,3%	20,2%	21,2%	2,9 p.p.
KRU	19,6%	20,1%	20,9%	21,5%	22,5%	2,9 p.p.
PAK	18,8%	19,5%	20,1%	20,6%	21,7%	2,9 p.p.
ROJ	15,9%	16,2%	17,00%	17,5%	18,7%	2,8 p.p.
ZŁK	16,5%	17,2%	17,9%	18,5%	19,2%	2,7 p.p.
ŚR	17,8%	18,3%	18,9 %	19,5 %	20,5%	2,7 p.p.
WKP	19,8%	20,4%	21,0%	21,6%	22,3%	2,8 p.p.
PL	20,2%	20,8%	21,4%	21,9%	22,2%	2,0 p.p.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na całym analizowanym obszarze wzrasta udział osób starszych w wieku poprodukcyjnym. Największy wzrost wystąpił w gminach Dąbrowa Biskupia, Janikowo, Kruszwica i Pakość (po 2,9 p.p.), przekraczając ogólnopolskie i wojewódzkie tempo przyrostu. Najmniejsza zmiana pojawiła się zaś w gminie Inowrocław (przyrost o 1,7 p.p.).

Powszechnie zachodzący proces starzenia się społeczeństwa powoduje wzrost liczby i udziałów osób w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze Stowarzyszenia w 2020 roku udział osób w tym wieku wynosił 20,5% i był niższy w porównaniu do średniej wojewódzkiej (22,3%) i krajowej (22,2%).

Na obszarze LGD na koniec 2020 roku udział osób wieku przedprodukcyjnym był niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym o 1,6 p.p.

Tabela 15. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2016-2020.

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	89,5	92,5	94,4	98,4	101,9	12,4
GNI	101,4	106,4	111,2	115,0	114,8	13,4
INO	96,9	97,7	101,2	106,5	95,6	-1,3
JAN	110,6	111,8	115,8	122,4	121,9	11,3
KRU	112,5	115,7	122,0	124,4	129,3	16,8
PAK	104,3	106,6	110,5	113,7	117,0	12,7
ROJ	79,4	81,8	85,2	88,4	92,2	12,8
ZŁK	90,6	94,9	99,6	103,4	100,9	10,3
ŚR	98,2	100,9	105,0	109,0	109,2	11,1
WKP	109,3	112,9	116,4	119,9	121,2	11,9
PL	112,7	115,5	118,3	121,0	120,9	8,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W siedmiu gminach nastąpiło znaczne zwiększenie liczby osób starszych, które przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym skutkuje tak znacznymi różnicami w latach 2016-2020. Największą dynamikę przyrostu wartości wskaźnika odnotowano w gminie Kruszwica (16,8) i Gniewkowo (13,4). W gminie Inowrocław przyrost osób w wieku poprodukcyjnym był ujemny (-1,3), z uwagi na napływ osiedleńczy młodych rodzin z małymi dziećmi. Analizy dotyczące struktury demograficznej pokazują, że obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzują wartości nieco lepsze niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Jednak gmina Kruszwica już zaczyna odczuwać silną presję demograficzną związaną z dynamicznym wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców, obecne tempo starzenia się mieszkańców tej gminy dwukrotnie przewyższa średnią dla kraju. Opisaną zależność wyraźnie potwierdza wskaźnik obciążenia demograficznego. Pokazuje on liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (stosunek liczby osób starszych do liczby dzieci).

W skali Polski i województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 r. wskaźnik przekroczył wartość 100 (co oznacza, że liczebność osób starszych przekroczyła liczebność osób młodych). W przypadku tej analizy widać szczególnie wyraźnie rozstęp między wartościami osiąganymi w poszczególnych gminach, skrajne wartości dla 2020 r. to od 95,6 (gmina Inowrocław) do 129,3 (gmina Kruszwica). Także w załączniku nr 2 do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, jako obszar negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej, na którym występują problemy zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa wymienia się 4 gminy z obszaru LGD tj. Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Janikowo oraz Rojewo.

Wnioski:

- na obszarze LGD Czarnoziem na Soli od 2016 r. występuje zjawisko spadku ogólnej liczby mieszkańców,
- teren ten charakteryzuje zbilansowana struktura płciowa, ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji. Konsekwencje ujemnego salda migracji i przyrostu naturalnego można zauważyć w strukturze wieku produkcyjnego ludności obszaru LGD,
- dodatnie saldo migracji w gminach Inowrocław i Złotniki Kujawskie,
- od roku 2016 obserwuje się spadek ludności w wieku produkcyjnym na rzecz wzrostu udziału

osób w wieku poprodukcyjnym,

- 50% gmin wchodzących w skład obszaru LSR boryka się z problemami zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa

Wskazania:

- konieczność rozbudowy infrastruktury publicznej adresowanej do osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym,
- wprowadzenie rozwiązań w zakresie opieki nad najstarszymi mieszkańcami obszaru

Rynek pracy

Struktura oraz rodzaj bezrobocia wpływają znacząco na możliwości rozwojowe obszaru działania LGD Czarnoziem na Soli.

Tabela 16. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2014-2020.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2016-2020					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	11,0%	9,1%	7,5%	7,4%	8,4%	-2,6 p.p.
GNI	10,6%	9,7%	8,6%	6,9%	9,1%	-1,5 p.p.
INO	10,4%	9,0%	7,5%	6,3%	7,6%	-2,8 p.p.
JAN	9,0%	7,7%	6,6%	6,0%	6,7%	-2,3 p.p.
KRU	10,7%	8,5%	7,8%	6,8%	8,3%	-2,4 p.p.
PAK	11,1%	9,0%	8,0%	7,2%	8,2%	-2,9 p.p.
ROJ	11,1%	8,6%	8,2%	7,1%	7,9%	-3,2 p.p.
ZŁK	10,7%	9,4%	8,0%	6,7%	8,8%	-1,9 p.p.
Średnia	10,6%	8,9%	7,8%	6,8%	8,1%	-2,5 p.p.
WKP	7,6%	6,4%	5,7%	5,1%	6,1%	-1,5 p.p.
PL	5,6%	4,6%	4,2%	3,8%	4,6%	-1,0 p.p.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na przestrzeni lat 2016-2020 bezrobocie na analizowanym obszarze spadło (o 2,5 p.p.). Spadek odsetka zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym odnotowano we wszystkich gminach. W całym analizowanym okresie poziom bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD był znacznie wyższy od średniego dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski.

Znacznie trudniejszą sytuację na rynku pracy mają kobiety - wskaźnik bezrobocia jest tutaj wyższy niż u mężczyzn. Problemy kobiet w znalezieniu pracy wynikają w dużej mierze z trudności w pogodzeniu roli zawodowej oraz macierzyństwa.

Tabela 17. Bezrobocie na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg płci stan na 31.12.2020 r.

Gmina	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
(1)	(2)	(3)	(4)
DBP	249	116	133
GNI	768	334	434
INO	558	219	339
JAN	522	194	328
KRU	534	197	337

PAK	461	175	286
ROJ	218	91	127
ZŁK	483	212	271
Razem	3 793	1 538	2 255

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Pod koniec 2020 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Inowrocławiu zarejestrowanych bezrobotnych było 3 793 mieszkańców obszaru LGD Czarnoziem na Soli. W strukturze bezrobotnych dominowały kobiety (2 255 osoby; 59,5% ogółu bezrobotnych), przyjmując jednak wartość nieco wyższą od średniej wojewódzkiej (58,4%) i wyższą, niż przeciętnie w kraju (53,7%). Poziom bezrobocia na obszarze LGD jest więc wyższy od poziomu bezrobocia dla województwa i kraju. Na koniec 2020 r. udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił średnio 8,1%. Najbardziej niekorzystna sytuacja występuje w gminach Gniewkowo, Kruszwica, Pakość i Złotniki Kujawskie. W przypadku kobiet wskaźnik jest w tych gminach przeszło dwa razy wyższy niż średnia dla całego kraju.

Tabela 18. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2020 r.

Gmina	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg. płci [%]		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
(1)	(2)	(3)	(4)
DBP	8,4	7,2	9,7
GNI	9,1	7,3	11,3
INO	7,6	5,6	10,0
JAN	6,7	4,6	9,2
KRU	8,3	5,6	11,6
PAK	8,2	5,9	10,8
ROJ	7,9	6,1	10,1
ZŁK	8,8	7,0	10,9
ŚREDNIA	8,1	6,2	10,5
WKP	6,1	4,8	7,6
PL	4,6	4,0	5,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Rynek pracy jest kluczową dziedziną, charakteryzującą potencjał i ograniczenia rozwojowe poszczególnych obszarów. W przypadku terenu objętego działalnością LGD Czarnoziem na Soli charakterystycznym elementem jest **niski stopień aktywności ekonomicznej ludności** (obliczany jako liczba pracujących na 1.000 mieszkańców), **malejący w latach 2016-2020**. Analiza danych osób pracujących na 1000 osób w latach 2016-2020 pokazuje duże różnice między poszczególnymi gminami.

Tabela 19. Pracujący na 1000 ludności na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2014-2020.

Gmina	Pracujący na 1000 ludności w latach 2016-2020					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	123	126	123	120	116	-7
GNI	217	210	205	204	200	-17
INO	195	210	198	194	167	-28

JAN	262	269	272	272	282	20
KRU	158	166	168	169	170	12
PAK	127	131	131	143	135	8
ROJ	128	141	154	158	170	42
ZŁK	73	74	82	80	86	13
ŚR	152	145	147	148	147	-5
WKP	223	227	231	232	232	9
PL	240	247	251	255	254	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na analizowanym terenie tylko gmina Janikowo miała wyższy współczynnik aktywności zawodowej niż średnia wojewódzka i ogólnopolska w 2020 roku. Skrajnie niskie wartości charakteryzują zaś gminy: Złotniki Kujawskie (86), Dąbrowa Biskupia (116) i Pakość (135). W przypadku pozostałych jednostek wartości są niższe niż występujące w województwie kujawsko-pomorskim i Polsce. Zmiana w latach 2016-2020 uwidacznia nam różnice między gminami m.in. wskaźnik ten dla gminy Inowrocław wynosi -28 a dla Rojewa +42. Z badań sondażowych wynika, iż znaczna część mieszkańców obszaru LSR zatrudniona jest w przedsiębiorstwach przemysłowych, budownictwie oraz firmach usługowych. Obserwuje się odpływ pracowników z sektora rolnictwa.

Tabela 20. Przedsiębiorczość na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli wg stanu na 31.12.2020 r.

Gmina	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON na tysiąc mieszkańców	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
DBP	331	66,0	251	8,4
GNI	1 139	79,6	859	9,8
INO	1 269	107,1	982	13,1
JAN	937	72,3	709	8,8
KRU	1 454	76,5	1 109	9,6
PAK	880	90,7	648	11,0
ROJ	316	66,9	251	8,6
ZŁK	803	87,5	680	11,8
RAZEM	7 129	-	5 489	-
ŚREDNI	891	80,7	686	10,1
WKP	-	101,7	-	12,5
PL	-	121,9	-	14,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Dane dotyczące przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LGD są pesymistyczne. Na analizowanym terenie funkcjonuje łącznie 7 129 podmiotów gospodarczych, zaś 5 489 osób fizycznych prowadzi własną działalność gospodarczą. **Poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenie LGD Czarnoziem na Soli jest niższy od wskaźników ogólnopolskich i średnich wartości dla województwa kujawsko-pomorskiego.** Na każdy tysiąc mieszkańców na obszarze LGD funkcjonuje 81 podmiotów gospodarczych (wskaźnik dla poszczególnych gmin wynosi od 66 do 107,1). Jest to wynik wyraźnie niższy niż w całym województwie kujawsko-pomorskim (102 podmioty) i Polsce (122 podmioty). **Niższy niż średni odsetek przedsiębiorców na obszarze LGD to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.** Średnio na obszarze LGD jest to 10 osób na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym, co daje wynik niższy od średniej wojewódzkiej (13 osób) i krajowej (15 osób). W niektórych gminach wyraźnie brakuje mikro przedsiębiorców, w szczególności – w branżach usług dla ludności. Na podstawie danych historycznych (dane własne LGD, pozyskane w toku organizacji naborów dotyczących wsparcia przedsiębiorców i potencjalnych

przedsiębiorców), wskazać można, że **największe deficyty** występują w branżach związanych z **opieką, turystyką, rozrywką i rekreacją**, a także tzw. **usługami drobnymi**: remontowo-budowlanymi, mechanicznymi, pielęgnacyjnymi itp. Zakres ten potwierdzili mieszkańcy obszaru, zarówno na etapie prowadzonych wywiadów, jak i w toku spotkań konsultacyjnych.

Tabela 21. Przedsiębiorstwa w podziale na wielkość zatrudnienia na obszarze LSR

Gmina	0-9 pracowników	10-49 pracowników	50-249 pracowników	250-999 pracowników	1000 i więcej pracowników
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
DBP	312	16	3	-	-
GNI	1 066	66	5	2	-
INO	1 207	59	3	-	-
JAN	892	35	9	1	-
KRU	1 385	56	12	-	1
PAK	842	28	10	-	-
ROJ	298	15	3	-	-
ZŁK	778	23	2	-	-
SUMA	6 780	298	47	3	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Najliczniejszą grupę podmiotów gospodarczych stanowią mikro i małe przedsiębiorstwa tj. 7 078. Najwięcej przedsiębiorstw zatrudniających do 50 pracowników znajduje się w gminach Gniewkowo (1 132), Inowrocław (1 266) oraz Kruszwica (1 441). W gminach Dąbrowa Biskupia i Rojewo brakuje mikro i małych przedsiębiorstw. Podobny obraz wskazuje Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2030+, określając Dąbrowę Biskupią i Janikowo jako gminy, na obszarze których występuje problem niskiego poziomu przedsiębiorczości, w przeliczeniu na mieszkańca.

Na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład LGD Czarnoziem na Soli dominują podmioty prowadzące działalność w sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów) jest to kluczowa branża na obszarze. W gminach Inowrocław, Kruszwica stosunkowo duży odsetek firm zajmuje się budownictwem (sekcja F), zaś działalność transportowa i gospodarka magazynowa (sekcja H) jest domeną gmin Inowrocław, Janikowo, Kruszwica i Pakość. Specyficzną cechą gmin Dąbrowa Biskupia i Kruszwica jest zaś stosunkowo duże znaczenie sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo). Ponadto w gminie Janikowo czwartym najpopularniejszym obszarem działalności przedsiębiorców jest obsługa rynku nieruchomości (sekcja L).

Kolejnym problemem obszaru są relatywnie niskie zarobki jego mieszkańców. Nie prowadzi się szczegółowych statystyk monitorujących poziom wynagrodzenia w poszczególnych gminach obszaru, ale z danych GUS wynika, że wynagrodzenie w powiecie inowrocławskim nie przystaje ani do średniej ogólnopolskiej ani wojewódzkiej. Utrzymywanie się tego zjawiska na obszarze LSR potwierdzają także badania sondażowe. Ponad 80% mieszkańców ocenia swoje zarobki jako nieadekwatne w stosunku do zarobków uzyskiwanych na podobnych stanowiskach w innych częściach kraju, w szczególności w miastach.

Potwierdzają to także inne wskaźniki badające dochody podatkowe ludności, w tym wskaźnik podstawowych dochodów podatkowych przypadających na mieszkańca, stosowany dla ustalania subwencji wyrównawczej.

Tabela 22. Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2020 r. dla gmin na obszarze LSR

Wskaźnik G na 2020r. [zł]	Gmina								PL
	DBP	GNI	INO	JAN	KRU	PAK	ROJ	ZŁK	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	1 310,75	1 404,28	2 543,61	1 899,72	1 651,02	1 668,86	1 402,46	182,09	1 956,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych za rok

poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Najwyższy wskaźnik G ma gmina Inowrocław (2 543,61 zł), najniższy gmina Złotniki Kujawskie (1 182,09zł) Wskaźnik ten tylko dla jednej gminy (Inowrocław) przekracza wartości wskaźnika G dla kraju.

Wnioski:

- na obszarze LGD występuje niski wskaźnik aktywności zawodowej ludności oraz wysoki poziom bezrobocia dotyczący szczególnie mocno kobiety,
- zmniejszający się poziom bezrobocia,
- na obszarze LGD występuje deklarowany odpływ pracowników z sektora rolnictwa
- poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru jest znacznie niższy od wskaźników wojewódzkich i krajowych. Za strategiczne gałęzie gospodarki na analizowanym obszarze należy uznać handel, transport oraz przetwórstwo przemysłowe,
- poziom zarobków jest niesatysfakcjonujący dla mieszkańców obszaru

Wskazania:

- poprawa warunków uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej.

Organizacje pozarządowe

Obszar działania LGD cechuje umiarkowany poziom aktywności organizacji pozarządowych. W Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych jest łącznie ponad 200 stowarzyszeń i fundacji.

Tabela 23. Liczba organizacji pozarządowych posiadających siedzibę na terenie danej gminy wg danych Krajowego Rejestru Sądowego oraz danych własnych wg stanu na 31.03.2023 r.

Gmina	Liczba organizacji pozarządowych posiadających siedzibę na terenie danej gminy wg KRS	Pozostałe		
		Stowarzyszenia zwykłe	KGW Rejestrowe	KGW nierejestrowe
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
DBP	19	1	6	3
GNI	39	9	9	2
INO	46	2	21	1
JAN	29	1	3	3
KRU	57	5	10	1
PAK	13	1	2	2
ROJ	12	1	2	1
ZŁK	22	4	1	8
RAZEM	237	24	54	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowego Rejestru Sądowego.

Najwięcej organizacji pozarządowych posiada siedzibę na terenie gminy Kruszwica (73), Inowrocław (70), najmniej zaś w gminach Rojewo (16) i Pakość (18). Niemal co czwarta zarejestrowana organizacja prowadząca działalność na obszarze LSR wybrała formę koła gospodyń wiejskich i podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich. Wskazać należy, że w porównaniu z rokiem 2015, liczba rejestrowanych organizacji wzrosła o blisko 30%, choć wiele z nich, po okresie rejestracji boryka się z brakiem umiejętności w zakresie pozyskiwania funduszy na działalność. Wskazać także należy, że na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju funkcjonuje zaledwie 7 przedsiębiorstw społecznych certyfikowanych w bazie Departamentu Ekonomii Społecznej MPiPS (certyfikacja ważna do końca czerwca 2023 r.) oraz tylko 2 spełniające warunki certyfikacji wyznaczone przepisami ustawy o ekonomii społecznej. Na obszarze występuje siedem Organizacji Pożytku Publicznego.

Tabela 24. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2016-2020.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 000 mieszkańców					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	33	33	33	33	36	3
GNI	26	27	28	31	31	5
INO	33	36	35	37	37	4
JAN	20	22	21	21	21	1
KRU	26	29	29	30	32	6
PAK	18	18	17	18	20	2
ROJ	32	32	32	30	29	-3
ZŁK	21	21	22	23	24	3
Średnia	26	27	27	28	29	3
WKP	32	34	33	34	36	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Jak obrazują dane tabelaryczne, na obszarze LGD przybywa organizacji pozarządowych. Jest to odzwierciedlenie upowszechniającego się trendu do samoorganizowania się mieszkańców. Podkreślić jednak należy, że w analizowanym okresie dynamika przyrostu była niższa, w porównaniu do średniej wojewódzkiej.

Kolejnym problemem obszaru jest niska aktywność społeczna kobiet, odzwierciedlana nie tylko ich sytuacją na rynku pracy, ale także poziomem udziału w życiu społeczno-politycznym.

Tabela 25. Skład Rad Gminnych kadencja 2018-2023 wg podziału na płeć.

Kadencja	Płeć	DBP	GNI	INO	JAN	KRU	PAK	ROJ	ZŁK	Razem
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
2014-2018	K	5	5	7	1	3	6	6	3	36
	M	10	9	8	14	12	9	9	12	83
2018-2023	K	8	2	9	4	4	5	6	1	39
	M	7	13	6	11	11	10	9	14	81

Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynów Informacji Publicznej Gmin.

Na analizowanym obszarze widoczna jest wyraźna dysproporcja pomiędzy odsetkiem kobiet i mężczyzn zajmujących miejsce w życiu politycznym gmin. W kadencji 2018-2023 tylko 32 % składu rad gmin stanowiły kobiety. Stanowisko burmistrza/wójta na terenie LGD jest w 100 % zajęte przez mężczyzn, zaledwie w dwóch gminach kobiety pełnią funkcje wiceburmistrza i wicewójta.

Wniosek:

- obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje się zróżnicowaną aktywnością organizacji pozarządowych. Ich liczba w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców jest niższa niż średnia wojewódzka. Wskazuje to na konieczność podjęcia działań aktywizujących podmioty trzeciego sektora-
- Udział kobiet w życiu publicznym wskazuje na dysproporcję płci w tym zakresie.

Wskazania:

- popularyzacja i rozwój organizacji pozarządowych

Wykluczenie społeczne

Osobami szczególnie narażonymi na marginalizację i wykluczenie społeczne są osoby niepełnosprawne, seniorzy oraz osoby długotrwale bezrobotne. Według danych pozyskanych w toku

wywiadów z kadrą ośrodków pomocy społecznej najczęstszą przyczyną korzystania z pomocy społecznej na obszarze LSR dla jest ubóstwo. Do pozostałych najczęściej klasyfikowanych przyczyn objęcia pomocą społeczną należały bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność. Na analizowanym obszarze w 2016 r. ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 7 910 osób (tj. 9 % mieszkańców). Na przestrzeni lat 2016-2020 liczba osób korzystających z rozmaitych zasiłków zmniejszyła się na całym obszarze LGD o prawie 3 000 osób. W liczbach bezwzględnych największy spadek odnotowały gminy Kruszwica (-588 osób), Złotniki Kujawskie (-487 osób), Gniewkowo (-438 osób).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wskazuje, że 1 z 8 gmin obszaru LSR zagrożona jest trwałą marginalizacją na okres programowania 2021-2027, jest to gmina Dąbrowa Biskupia. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2030+ wskazuje, że gminy Gniewkowo i Rojewo należą do gmin, na obszarze których występuje problem niskiego poziomu rozwoju społecznego.

Tabela 26. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2016-2020.

Gmina	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej					Zmiana w latach 2016-2020
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	528	480	481	422	380	-148
GNI	1 314	1 123	1 000	912	876	-438
INO	961	866	700	597	574	-387
JAN	1 028	907	881	771	699	-329
KRU	1 456	1 305	1 116	950	868	-588
PAK	1 063	895	802	774	695	-368
ROJ	544	501	379	364	308	-236
ZŁK	1 016	872	712	635	529	-487
RAZEM	7 910	6 949	6 552	5 425	4 929	-2 981

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza zasięgu korzystania z pomocy społecznej pokazuje, że w latach 2016-2020 odsetek mieszkańców LGD Czarnoziem na Soli korzystających z tej pomocy zmniejszył się o 3,4%. Spadek był bardziej dynamiczny niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Tym niemniej w całym analizowanym okresie na obszarze LGD odsetek osób objętych pomocą społeczną był nieco wyższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i Polski. Największy spadek odsetka klientów pomocy społecznej wystąpił w gminach Złotniki Kujawskie (-5,1%), Rojewo (-4,7%) i Inowrocław (-3,5%).

Tabela 27. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2016-2020.

Gmina	Zasięg korzystania z pomocy społecznej [%]					Zmiana w latach 2016-2020 (p.p.)
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	10,3	9,3	9,3	8,3	7,6	-2,7
GNI	9,0	7,7	6,9	6,3	6,2	-2,8

INO	8,3	7,4	6,0	5,1	4,8	-3,5
JAN	7,7	6,8	6,7	5,9	5,5	-1,9
KRU	7,4	6,7	5,8	4,9	4,7	-2,7
PAK	10,8	9,1	8,2	7,9	7,4	-3,4
ROJ	11,6	10,6	8,0	7,6	6,9	-4,7
ZŁK	11,0	9,5	7,7	6,9	5,9	-5,1
ŚREDNIA	9,5	8,4	7,3	5,9	6,1	-3,4
WKP	8,8	8,0	7,2	6,6	6,0	-2,8
PL	6,5	5,7	5,1	4,6	4,2	-2,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2020 r. najwyższą wartość przyjmował w gminie Dąbrowa Biskupia (7,6%). Najniższe wartości występowały w gminach Kruszwica, Inowrocław, Janikowo i Złotniki Kujawskie (w 2020 r. poniżej średniej wojewódzkiej).

Swoistym wskaźnikiem miary sytuacji materialnej społeczeństwa jest także poziom wypłacanych zasiłków rodzinnych, o natężeniu którego informuje udział dzieci korzystających z zasiłku w ogólnej liczbie dzieci zamieszkujących obszar strategii.

Tabela 28. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2014-2020.

Gmina	Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku [%]					Zmiana w latach 2014-2020 (p.p.)
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	48,9	49,1	46,8	45,4	39,7	-9,2
GNI	36,9	37,0	36,8	34,4	28,3	-8,6
INO	36,1	36,0	35,1	32,0	23,3	-12,8
JAN	30,8	31,6	32,8	30,7	24,1	-6,7
KRU	36,4	36,6	36,2	32,8	29,3	-5,8
PAK	36,7	36,9	37,8	35,7	29,8	-6,9
ROJ	43,5	43,7	40,3	36,9	31,4	-12,1
ZŁK	34,8	33,3	30,7	26,6	22,2	-12,6
ŚREDNIA	38,0	38,0	37,1	34,3	28,5	-9,3
WKP	33,0	33,1	33,1	30,9	26,5	-6,5
PL	29,4	29,3	29,4	27,0	22,6	-6,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W roku 2020 z zasiłku rodzinnego korzystało 22,6% dzieci w Polsce, w województwie kujawsko-pomorskim z tej pomocy korzystało 26,5%, zaś średnia dla obszaru LGD wynosiła 28,5%. W gminie Dąbrowa Biskupia tą formą wsparcia było objęte aż 39,7% dzieci do lat 17.

Szczególnie wyraźny postęp w zakresie walki z wykluczeniem społecznym w przypadku LGD Czarnoziem na Soli można odnotować w odniesieniu do najmłodszych mieszkańców. Odsetek dzieci objętych zasiłkami rodzinnymi w liczbie dzieci w ogóle spadł w latach 2016-2020 średnio o ponad 9 p.p. Średnia dynamika spadku na całym obszarze LGD jest wyższa do średniej wojewódzkiej i ogólnopolskiej. Największy postęp w tym zakresie udało się osiągnąć w gminach Inowrocław, Rojewo i Złotniki Kujawskie (spadek o ponad 12 p.p.), najmniejszy zaś w gminie Kruszwica (o 5,8 p.p.). Mimo tych postępów, odsetek dzieci objętych zasiłkami rodzinnymi na obszarze LGD był nadal wyższy niż w województwie kujawsko-pomorskim i Polsce. Należy pamiętać także, iż bolączką obszarów wiejskich objętych LSR w dalszym ciągu pozostaje brak miejsc, w których dzieci nieodpłatnie mogą

realizować pasje i rozwijać zainteresowania oraz takich, w których fachowa kompensacja deficytów edukacyjnych przez osoby wspierające odciąża środowisko rodzinne.

Innym istotnym problemem zgłaszanym w ramach konsultacji prowadzonej diagnozy jest dysproporcja między ofertą aktywizacyjną przeznaczoną dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a osób nieborykających się z problemem marginalizacji, na wyraźną niekorzyść tej ostatniej grupy. Jak wynika z analizy danych liczbowych dotyczących wskaźników dla projektu grantowego LGD w bieżącej perspektywie, na 490 osób zagrożonych wykluczeniem zaplanowano udział 30 niezagrażonych mieszkańców obszaru (tzw. otoczenia). Niski wskaźnik osób spoza grup defaworyzowanych powodował, że projekty dzieliły społeczeństwo obszaru. Do LGD, jako komunikaty zwrotne na wszystkich spotkaniach terenowych docierały głosy społeczne, że oferta animacyjna dla przeciętnego mieszkańca, nie borykającego się z żadnym problemem, jest niewystarczająca. Finalnie, aktywizacji 800 osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, towarzyszyło wsparcie dla 330 osób z otoczenia, co stanowiło odpowiedź na realne oddolne potrzeby. Bazując na tych doświadczeniach, koniecznym jest planowanie projektowego wsparcia animacyjnego również z przeznaczeniem dla dorosłych, pracujących mieszkańców obszaru.

Wnioski:

- obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje znaczne zagrożenie wykluczeniem społecznym mieszkańców. Odsetek osób korzystających ze świadczeń socjalnych, pomimo iż spada, pozostaje wyższy niż średnia wojewódzka i ogólnokrajowa.
- Ograniczenie skali korzystania z pomocy społecznej w latach 2016-2020
- Wyraźna potrzeba aktywizacji i animacji ogółu mieszkańców

Wskazania:

- Konieczne są dalsze działania mające na celu walkę z wykluczeniem społecznym, szczególnie finansowane ze źródeł innych niż budżety gmin („uwolnione” w ten sposób środki mogłyby zostać wykorzystane do sfinansowania prorozwojowych inwestycji).
- Obok wsparcia osób z grup defaworyzowanych (w tym w szczególności osób młodych i seniorów) zaplanować należy także ofertę dla pozostałych mieszkańców obszaru.

Infrastruktura edukacyjna i kulturalna

W celu wzmocnienia lokalnego kapitału społecznego konieczne jest zapewnienie mieszkańcom odpowiedniej bazy edukacyjnej i kulturalnej. Na obszarze LGD Czarnoziem na Soli poważnym problemem jest wyjątkowo skromna oferta edukacyjna dla dzieci w wieku do 5 lat, choć w roku 2021 nastąpił wyraźny wzrost dynamiki w analizowanym zakresie.

Tabela 29. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2016-2021.

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach [%]					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
GNI	4,1	4,1	3,1	4,1	3,6	11,1
INO	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
JAN	1,2	1,2	2,0	2,2	7,5	5,3
KRU	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6
PAK	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0
ROJ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ZŁK	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8
Średnia	0,7	0,7	0,6	0,8	1,4	4,7

WKP	5,6	6,5	8,1	10,0	10,8	13,7
PL	7,8	8,6	10,5	12,4	12,8	15,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Według danych GUS, w 2020 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na terenie LGD wynosił 1,4% i był znacznie niższy od wartości wskazywanej dla województwa (10,8%) i kraju (12,8%). Na terenie LGD istnieją potrzeby w zakresie opieki dzieci do lat 3 dotyczące realizacji nowego obiektu i zwiększenia liczby miejsc w istniejących placówkach.

Tabela 30. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2014-2020.

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-6 lat [%]					Zmiana w latach 2016-2020 (p.p.)
	2016	2017	2018	2019	2020	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DBP	61,1	59,6	68,0	78,9	75,0	13,9
GNI	72,4	77,6	84,5	81,4	73,7	1,3
INO	52,2	51,9	58,5	61,7	41,6	-10,6
JAN	82,7	83,2	89,6	89,1	82,1	-0,6
KRU	72,5	77,7	83,8	81,9	81,8	9,3
PAK	61,8	66,4	68,8	77,3	76,9	15,1
ROJ	44,3	62,0	59,6	68,5	59,7	15,4
ZŁK	75,9	76,0	78,2	79,7	78,5	2,6
Średnia	65,4	69,3	73,9	77,3	71,2	5,8
WKP	73,8	79,7	83,2	85,3	82,0	8,2
PL	80,7	86,4	89,5	90,4	87,8	7,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Także odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną jest znacząco mniejszy niż w województwie i kraju. Największy przyrost w latach 2016-2020 nastąpił w gminach Rojewo (15,4 p.p.) i Pakość (15,1 p.p.) stanowczo najslabiej wypada zaś gmina Inowrocław (-10,6 p.p.).

Tabela 31. Liczba szkół oraz liczba osób uczących się na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach wg stanu na 2020 r.

Gmina	Szkoły Podstawowe		Szkoły ponadgimnazjalne i ponadpodstawowe oraz policealne	
	Obiekty	Uczniowie	obiekty	uczniowie
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
DBP	4	432	0	0
GNI	7	1 178	2	128
INO	6	651	0	0
JAN	4	996	2	56
KRU	8	1 433	5	658
PAK	3	724	2	252
ROJ	4	342	0	0
ZŁK	4	743	0	0
Razem	40	6 499	11	1 024

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Obszar LGD posiada znacznie bogatszą bazę edukacyjną dla dzieci w wieku szkolnym. Na terenie tym działa 40 szkół podstawowych oraz 11 szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych oraz policealnych. Z punktu widzenia rozwoju obszaru za niekorzystny należy uznać fakt, że **tylko połowa z analizowanych gmin dysponuje placówkami kształcącymi na poziomie ponadpodstawowym**. Dodatkowo, większość takich szkół zlokalizowana jest na terenie jednej gminy – Kruszwica (5 spośród 11 placówek tego typu). Po 2 tego typu szkoły znajdują się też w gminach Gniewkowo, Janikowo i Pakość. Istnienie dużej liczby placówek posiadających doświadczenie w kształceniu osób dorosłych tworzy potencjał, mogący znaleźć zastosowanie dla działań szkoleniowych dla mieszkańców obszaru.

Tabela 32. Liczba obiektów kulturalnych oraz zakres działania na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na soli wg stanu na 2020 r.

Gmina	Liczba obiektów kulturalnych		Liczba imprez	Liczba uczestników imprez	Grupy artystyczne		Koła, kluby, sekcje		Kursy organizowane przez jednostkę
	Domy, ośrodki kultury, kluby	Biblioteki razem z filiami			Liczba grup	Liczba członków grup	Liczba	Członkowie	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
DBP	1	4	6	300	3	35	1	50	1
GNI	1	2	55	3 650	6	60	8	320	6
INO	0	2	0	0	0	0	0	0	0
JAN	1	3	21	3 615	4	57	3	185	15
KRU	1	6	15	2 190	0	0	10	174	0
PAK	1	1	10	2 230	1	14	6	105	0
ROJ	1	3	8	320	3	68	9	248	0
ZŁK	0	3	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	6	24	115	12 305	17	234	37	1 082	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Większość gmin członkowskich LGD Czarnoziem na Soli (6 z 8) posiada gminne domy/ośrodki kultury, we wszystkich funkcjonują też placówki biblioteczne. Podmioty te określić można głównymi, kierującymi życiem kulturalnym na obszarach wiejskich. W tym kontekście za problematyczny należy uznać brak jednostek kultury w gminach Inowrocław i Złotniki Kujawskie. Najlepiej rozwinięta sieć biblioteczna charakteryzuje gminę Kruszwica (6 placówek), najslabiej zaś wypada gmina Pakość (z zaledwie jedną placówką).

Zgodnie z danymi GUS **najbardziej aktywne są ośrodki kultury w Gniewkowie i Janikowie** (świadczy o tym liczba organizowanych imprez i liczba osób biorących w nich udział). Głównymi ośrodkami skupiającymi lokalne grupy artystyczne są zaś Gniewkowo (6 grup) i Janikowo (4 grupy). Łącznie na terenie LGD przy ośrodkach kultury funkcjonuje 17 podmiotów tego typu. Koła i kluby przy GOK funkcjonują w 6 gminach. Spośród łącznie 37 takich grup aż 10 działa na terenie gminy Kruszwica i 9 w gminie Rojewo. Biorąc pod uwagę aktywność ośrodków kultury i bibliotek w stosunku do liczby i rozproszenia mieszkańców obszaru wskazać należy, iż dostęp dzieci i młodzieży do poza formalnej edukacji instytucjonalnej jest znacząco utrudniony. Jak ustalono w toku badań ankietowych, istnieje szereg podmiotów mających możliwości kadrowe i potencjał służący organizowaniu zajęć edukacyjnych wyrównujących talenty i rozwijających zainteresowania, problemem pozostają jednak fundusze na ich przeprowadzenie, co w powiązaniu z niskim poziomem dochodów i wysokim udziałem świadczeniobiorców pomocy społecznej w ogóle mieszkańców, stanowi istotny problem dla zmiany tej sytuacji.

Innym ważnym aspektem działalności społecznej jest oferta zajęć dedykowana osobom starszym i niesamodzielnym. Jedną z takich aktywności są Uniwersytety Trzeciego Wieku. Na obszarze działania LGD znajdują się w 5 z analizowanych gmin. Są to gminy Gniewkowo, Janikowo,

Kruszwica, Pakość i Złotniki Kujawskie. W gminach Inowrocław, Kruszwica, Gniewkowo, Dąbrowa Biskupia, Janikowo i Pakość funkcjonują także kluby seniora. Wyraźnie więc widać, że oferta skierowana dla osób starszych jest szersza w gminach miejskich, niż miejsko-wiejskich.

Na terenie działania LGD Czarnoziem na Soli znajdują się 4 Domy Pomocy Społecznej: w Parchaniu, Warzynie, Tarnówku i Ludzisku. Dwa z nich to domy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (Ludzisko, Tarnówek) oraz dwa domy dla osób przewlekle psychicznie chorych (Parchanie, Warzyn). Kolejną formą wsparcia dla osób niesamodzielnych i starszych są Środowiskowe Domy Samopomocy. To ośrodki wsparcia dziennego pobytu dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz upośledzonych umysłowo. Na terenie LGD są 4 takie ośrodki: w Dąbrowie Biskupiej, Gniewkowie, Janikowie, Kruszycy i Wonorzcu.

Warto także wskazać, że istotnym powodem korzystania z oferty ośrodków pomocy społecznej jest niepełnosprawność oraz towarzysząca jej potrzeba całodobowej opieki lub nadzoru nad osobą zależną. Jak wskazują dane Powiatowego Zespołu Orzekania o Niepełnosprawności, liczba osób niepełnosprawnych w powiecie inowrocławskim w latach 2018-2020 utrzymywała się na względnie stałym poziomie.

DOSTĘPNOŚĆ

Dostępność jest każdą taką cechą środowiska, produktu lub usługi, która gwarantuje każdemu człowiekowi równość dostępu na takich samych zasadach, w szczególności bez względu na stopień jego sprawności i bez konieczności ponoszenia dodatkowego lub nadmiernego wysiłku. Tak rozumiana dostępność, zgodnie z wynikami badań prowadzonych metodą sondażu diagnostycznego (wywiad z gminnymi koordynatorami ds. dostępności) pozwala na wskazanie głównych problemów obszaru LSR związanych z dostępnością szeroko rozumianych usług publicznych. Wśród problemów tych, aż 75% badanych wskazało wykluczenie transportowe, rozumiane jako niewystarczająca dostępność do obiektów małej infrastruktury dla ogółu mieszkańców miejscowości obszaru położonych z dala od tras komunikacji publicznej.

Kolejnym istotnym problemem wskazywanym przez badanych jest dostępność architektoniczna istniejących już obiektów i urządzeń infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej dla mieszkańców. Podkreślić należy, że zaledwie 25% badanych wskazywało na brak dostępności w sferze komunikacyjnej (w szczególności w zakresie włączającego języka, porządkowania struktury tekstu i prostoty przekazu), zaś 12,5% uczestniczących w badaniu wskazywało na problemy z dostępnością cyfrową.

Jak wskazują badania, istotnym problemem obszaru objętego LSR jest wykluczenie transportowe. Dotyka ono w pierwszej kolejności dzieci i młodszą młodzież, potrzebującą opieki podczas przemieszczania się oraz osoby starsze, w szczególności takie, które z uwagi na wiek lub stan zdrowia nie mają możliwości samodzielnego prowadzenia pojazdów. Na terenie powiatu inowrocławskiego (którego granice zewnętrzne pokrywają się z granicami obszaru LSR) funkcjonuje kilkoro przewoźników - wydano łącznie 24 pozwolenia, na obsługę różnych tras, co sumuje się do 216 kursów dziennie w dni nauki szkolnej. Warto jednak dokonać bardziej szczegółowej analizy tych połączeń, które prowadzone są w granicach obszaru LSR przez co wskazać należy, iż: ok 33 z nich dotyczy miasta Gniewkowo (głównie trasa do Inowrocławia), ok 19 z nich dotyczy miasta Kruszwica (głównie trasa do Inowrocławia), oraz ok 48 z nich dotyczy miasta Janikowo (głównie trasa do Inowrocławia). Z uwagi na wzrost cen paliwa przewoźnicy regularnie ograniczają liczbę kursów, podwyższając jednocześnie ceny biletów. Powoduje to spadek liczby korzystających, zmniejszenie rentowności linii, a tym samym pogłębia wykluczenie komunikacyjne mieszkańców. W wyniku istnienia tzw. białych plam komunikacyjnych, władze powiatu podjęły starania o uruchomienie linii powiatowych (w myśl ustawy o publicznym transporcie zbiorowym), z uwagi na fakt niskiego wskaźnika motoryzacji na obszarze powiatu oraz konieczność dojazdu uczniów do szkół średnich w regionie. Od 1 listopada 2020 r. na zasadach określonych w art. 22 ust. 1 pkt 4 ustawy o publicznym transporcie zbiorowym selektywnie powiat zapewnia przewozy pasażerskie. Przewozy te, realizowane są w oparciu o 13 linii, biegnących po trasach z różnych miejscowości powiatu. (Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla powiatu inowrocławskiego - Załącznik do uchwały nr XVII/136/2016 Rady Powiatu Inowrocławskiego – aktualizacja z września 2022). Pomimo mnogości linii, w miejscowościach tych przewidziano od 2 do max. 4 odjazdów autobusów pasażerskich na dobę. Godziny ich przejazdu pokrywają się z godzinami nauki w powiatowych szkołach ponadgimnazjalnych (średnich). Ponadto, wskazać należy, iż średni czas przejazdu autobusu od przystanku początkowego do końcowego (bądź odwrotnie) wynosi 71 minut. Zaledwie w dwóch przypadkach (tj. linii D i linii K) podróż trwa krócej niż godzinę. W większości

lokalizacji w godzinach popołudniowych nie ma możliwości dojazdu ze wsi do miasta (funkcjonują wyłącznie kursy powrotne). Taki stan rzeczy, w połączeniu z niskim wskaźnikiem motoryzacji mieszkańców (w 2020 - 627,6 dla powiatu inowrocławskiego, niższy zarówno od średniej wojewódzkiej na poziomie 646,2, jak i krajowej równej 656,3), utrudnia znacząco samodzielny dojazd do miejsc, w których realizowane są różne aktywności, w tym do ośrodków miejskich i wsi gminnych. Z tego powodu rozwiązaniem pozwalającym na faktyczną aktywizację mieszkańców niewielkich, wiejskich miejscowości na obszarze LSR jest **poprawa dostępności małej infrastruktury publicznej, służącej budowaniu więzi społecznych między mieszkańcami**, poprzez jej lokowanie również w małych miejscowościach, z przeznaczeniem na mikro centra spotkań i bazę dalszych inicjatyw.

Badania sondażowe, **prowadzone** na obszarze LGD Czarnoziem na Soli potwierdzają, że konieczna jest **dalsza rozbudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej, w tym służącej integracji społecznej mieszkańców. Zagadnieniem często podnoszonym w odniesieniu do istniejących już obiektów i urzędzeń** jest tematyka poprawy poziomu dostępności tej bazy do szczególnych potrzeb mieszkańców. Chodzi tu w dużej mierze o tworzenie takich obiektów, które będą przyjazne dla wszystkich mieszkańców, w szczególności dla osób o specjalnych potrzebach, w tym z niepełnosprawnościami, zarówno ograniczającymi mobilność ruchową, w tym osób starszych, jak i innymi – problemy ze wzrokiem, słuchem, równowagą itp.

Pomimo zauważalnej poprawy stopnia przystosowania obiektów do szczególnych potrzeb określonych grup społecznych, na którą wskazywali mieszkańcy obszaru LSR w prowadzonych na potrzeby diagnozy sondażach, w dalszym ciągu istnieją deficyty w tym zakresie. Jak wskazywali badani – problem stanowi niewystarczająca liczba pochylni, w szczególności dla zaplecza sanitarnego obiektów rekreacyjnych, brak przestrzeni manewrowej w pomieszczeniach hydro-sanitarnych lub brak podjazdów do takich pomieszczeń, słabe wyposażenie obiektów stanowiących miejsca spotkań mieszkańców w urzędzenia i przyrządy służące osobom o szczególnych potrzebach, zbyt mała ilość urzędzeń dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami na placach zabaw, siłowniach zewnętrznych, miejscach rekreacji plenerowej itp.

Sami dysponenti mienia komunalnego również zauważają potrzeby w tym zakresie. Przykładowo – jak wynika z poniższego zestawienia, blisko 70% obiektów pełniących funkcje świetlicowe wymaga dalszej poprawy w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Jak wskazują dane zawarte w poniższej tabeli, konieczność poprawy dostępności świetlic wiejskich stanowi kwestię najbardziej palącą w gminach Dąbrowa Biskupia, Gniewkowo, Pakość i Rojewo (we wszystkich tych jednostkach samorządu terytorialnego procent świetlic wymagających modernizacji kształtuje się powyżej średniej dla obszaru).

Tabela 33. Liczba świetlic wiejskich na obszarze LSR wymagających poprawy dostępności (stan na 31.12.2020)

Gmina	Liczba świetlic czynnych	% świetlic wymagających poprawy w zakresie dostępności
(1)	(2)	(3)
Dąbrowa Biskupia	18	77,78
Gniewkowo	22	72,73
Inowrocław	27	66,67
Janikowo	12	58,33
Kruszwica	26	61,54
Pakość	10	70,00
Rojewo	12	75,00
Złotniki Kujawskie	14	64,28
Razem Średnia	141	68,29

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wywiadu indywidualnego z przedstawicielami gmin.

Wskazać należy, iż w zakresie kompleksowej realizacji działań na rzecz zwiększenia dostępności obiektów użyteczności publicznej, brak jest na obszarze LSR rozwiązań systemowych. Prawne podwaliny dostępności odnoszą się w dużej mierze do pojedynczych dysponentów mienia komunalnego. Uchwalony do realizacji Powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2021-2027 wytycza jedynie ogólne cele i kierunki działań, wśród nich identyfikując dążenie do

zabezpieczenia możliwości swobodnego i samodzielnego poruszania się osób niepełnosprawnych w terenie zabudowanym i niezabudowanym poprzez sukcesywną likwidację barier architektonicznych na traktach komunikacyjnych i budynkach użyteczności publicznej, egzekwowanie prawa budowlanego w zakresie budownictwa pozbawionego barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej poprzez bezwzględne przestrzeganie przepisów prawa budowlanego, czy ogólnie pojętą realizację programów i projektów mających na celu likwidację barier transportowych. Nie wskazano jednak w dokumencie szczegółowych celów w identyfikacji SMART, to jest umożliwiających pomiar stopnia ich realizacji, na co pozwala włączenie przedsięwzięć zmierzających do poprawy dostępności małej infrastruktury publicznej w ramach LSR.

Biorąc pod uwagę zidentyfikowane problemy dostępności, a także borykające się z nimi grupy docelowe, stanowiące znaczną część społeczeństwa zamieszkującego obszar LSR, kluczowymi działaniami strategii powinny stać się tworzenie takich obiektów małej infrastruktury publicznej oraz rozwój oferty aktywności w nich proponowanych, które przyczynią się do zmniejszenia problemów dostępności.

Obszar ochrony przyrody

Obszar LGD Czarnoziem na Soli zaklasyfikowany został (pod względem przynależności do krain geograficznych Polski) jako pas pojezierzy. Bardziej szczegółowy podział autorstwa Jerzego Kondrackiego wskazuje, że na obszarze objętym działaniem Czarnoziem na Soli występują 4 mezoregiony: Kotlina Toruńska, Równina Inowrocławska, Pojezierze Gnieźnieńskie, Pojezierze Kujawskie. Jego walorem jest lokalizacja, umiejscowienie w zlewni Noteci, będącej głównym dopływem Odry. Na terenie tym występuje 18 jezior, z których największe znaczenie ma jezioro Gopło, położone częściowo na terenie gminy Kruszwica (największe jezioro w województwie kujawsko-pomorskim, 11. pod względem wielkości w Polsce). **Obszary chronione obejmują 11,50% powierzchni obszaru LGD**, występując w pięciu z ośmiu (**tj. 62,5%**) gmin skupionych na obszarze Stowarzyszenia (Kruszwica, Gniewkowo, Rojewo, Dąbrowa Biskupia, Inowrocław i Gniewkowo).

Na analizowanym obszarze występuje **8 obszarów cennych przyrodniczo**, w tym:

- 1 park krajobrazowy („Nadgoplański Park Tysiąclecia” – gm. Kruszwica),
- **2 obszary chronionego krajobrazu** („Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej część wschodnia i zachodnia” – gm. Gniewkowo i Rojewo, „Lasów Balczewskich”.
- 3 Rezerваты („Balczewo” i „Rejna” – gm. Dąbrowa Biskupia oraz „Nadgoplański Park Tysiąclecia” – gm. Kruszwica),
- 1 obszar ptasi sieci Natura 2000 („Ostoja Nadgoplańska” – gm. Kruszwica),
- 1 obszar siedliskowy sieci Natura 2000 („Jezioro Gopło” – gm. Kruszwica).

Wśród gmin wchodzących w skład LGD Czarnoziem na Soli największy udział w powierzchni mają obszary chronionego krajobrazu (6,0%) i parki krajobrazowe (5,4%) w przypadku rezerwatów i użytków ekologicznych odsetek ten wynosi nie przekracza 1,5% całkowitej powierzchni. Gminami o najmniejszym potencjale przyrodniczym są Janikowo (brak jakichkolwiek obszarów chronionych), Pakość i Złotniki Kujawskie (po 0,1%) oraz Inowrocław (0,2%). Największy udział obszarów chronionych w powierzchni gminy występuje w przypadku gminy Gniewkowo (25,2%) oraz Kruszwica (24,5%).

Tabela 34. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni obszaru LGD Czarnoziem na

Gmina	Powierzchnia (ha)	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych		Rezerwat y przyrody		Parki krajobrazowe		Obszary chronionego krajobrazu		Użytki ekologiczne	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
DBP	14 728	2 214,81	15,0	29,53	0,2	0	0	2 162,94	14,7	52,5	0,4
GNI	17 972	4 532,76	25,2	0	0	0	0	4 532,71	25,2	82,35	0,5
INO	17 165	32,28	0,2	0	0	0	0	32,28	0,19	0	0
JAN	9 195	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KRU	26 241	6 436,58	24,5	1 287,1	4,9	6436,58	24,5	0	0	0	0
PAK	8 646	6,54	0,1	0	0	0	0	0	0	6,5	0,1
ROJ	11 976	475,1	4,0	0	0	0	0	467,26	3,9	7,8	0,1
ZŁK	13 553	18,45	0,1	0	0	0	0	0	0	18,5	0,1
Razem	11 9476	1 3716,52	11,5	1 316,63	1,1	6 436,58	5,40	7 195,19	6,0	167,72	0,1
WKP	1 797 134	579. 644,53	32,3	-	-	-	-	-	-	-	-
PL	31 270 525	10.106 4 01,24	32,3	-	-	-	-	-	-	-	-

Soli wg stanu na 31.12.2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. NATURA 2000 (Studia uwarunkowań gmin).

Na analizowanym terenie istnieją 172 pomniki przyrody (7,36% wszystkich pomników przyrody w województwie kujawsko-pomorskim i 0,49% w Polsce). Najwięcej tego typu obiektów zlokalizowanych jest w gminach Inowrocław (57 sztuk) i Kruszwica (29 sztuk).

Wnioski

- potencjał przyrodniczy obszaru należy uznać za umiarkowany, znacznie zróżnicowany na terenie poszczególnych gmin.
- Nie występują tu ścisłe formy ochrony przyrody (w postaci parków narodowych), zaś udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni obszaru jest mniejszy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i całego kraju.
- Obszar LGD Czarnoziem na Soli charakteryzuje jednak stosunkowo duża liczba pomników przyrody.

Wskazania:

- Ochrona zasobów przyrodniczych powinna koncentrować się na obszarze gminy Kruszwica, w związku z koniecznością ochrony cennego ekosystemu jeziora Gopło. Występowanie ważnych i cennych obszarów chronionych stanowi o atrakcyjności lokalnego środowiska przyrodniczego.

Turystyka

Turystyka jest jednym z kluczowych potencjałów obszaru LGD ze względu na jego walory historyczne. Na obszarze wyodrębniono liczne szlaki turystyczne, do najbardziej znanych należą: Szlak Bursztynowy, Szlak Piastowski, Szlak Romański) i obiekty przyrodnicze (głównie zbiorniki wodne w gminach Kruszwica, Janikowo i Pakość). Łącznie na analizowanym obszarze istnieje prawie 100 obiektów zabytkowych. Najwięcej takich obiektów znajduje się na terenie gmin: Kruszwica (22), Złotniki Kujawskie (13), Gniewkowo (17) i Inowrocław (16), najmniej zaś na terenie

gminy Dąbrowa Biskupia (4) i Rojewo (5).

Dużym problemem, również w kontekście coraz popularniejszej turystyki rowerowej jest brak ścieżek rowerowych, umożliwiających zwiedzanie obszaru i jego fragmentów, jako spójnych jednostek tematyczno-krajoznawczych.

Tabela 35. Ścieżki rowerowe na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Czarnoziem na Soli w latach 2018-2020.

Gmina	ścieżki rowerowe ogółem w km		
	2018	2019	2020
(1)	(2)	(3)	(4)
DBP	0,0	0,0	0,0
GNI	17,1	17,1	17,1
INO	2,3	2,3	2,3
JAN	4,8	4,8	4,8
KRU	5,3	9,0	9,0
PAK	6,7	7,1	7,1
ROJ	0,0	0,0	0,0
ZŁK	1,5	1,5	1,5
Razem	37,7	41,8	41,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę całokształt obszaru LSR, wskazać należy, że pomimo znacznego zróżnicowania tego terenu, wyodrębnić można cały szereg wspólnych elementów kluczowych łączących poszczególne gminy. Jest to związane z bliskością ośrodków uzdrowiskowych, w szczególności pobliskiego Inowrocławia i nieco bardziej oddalonego Ciechocinka. Ta właśnie bliskość sanatoriów powoduje, iż działania związane z rozwojem srebrnej gospodarki oraz turystyką emocji (przeżyć) są niezwykle istotne. Na obszarze funkcjonują liczne organizacje działające w sferze tradycji kujawskich, dysponujące ofertą warsztatów, organizujące pikniki i pokazy. Stanowi to olbrzymi potencjał, wymagający jednakże intensyfikacji działań promocyjnych i profesjonalizacji. Problemy te, dostrzegane przez mieszkańców obszaru i zgłaszane podczas konsultacji społecznych znajdują potwierdzenie w diagnozie prowadzonej przez Kujawsko-Pomorską Organizację Turystyczną (Diagnoza potrzeb rynku w ramach projektu „Budujemy markę turystyczną Kujaw”, 2019).

Istotnym elementem oferty turystycznej staje się turystyka rowerowa. Pod tym kątem obszar LSR wykazuje istotne deficyty. W gminach Dąbrowa Biskupia i Rojewo wg stanu na grudzień 2020 nie funkcjonują ścieżki rowerowe. Najdłuższą ścieżkę rowerową w roku 2020 posiadała gmina Gniewkowo (17,1 km) następnie Kruszwica (9 km). Kwestia ta jako jeden z priorytetów województwa kujawsko-pomorskiego, stanowi istotny problem, także w kontekście przebiegu w granicach obszaru LSR trasy rowerowej EuroVelo2. Wskazać należy również, iż obecnie liczba ścieżek rowerowych zwiększa się systematycznie, jednak dalej pozostaje poniżej standardów wojewódzkich i krajowych oraz znacznie poniżej potrzeb i oczekiwań mieszkańców.

Obok możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego istotnym wyróżnikiem stanu turystyki jest zaplecze noclegowe. Pomimo pewnych zmian na lepsze (wzrost liczby miejsc dla turystów), jako niedostatecznie rozwiniętą należy także w dalszym ciągu ocenić infrastrukturę noclegową. Obiekty prowadzące rejestrowaną działalność w tym zakresie zestawia poniższa tabela.

Tabela 36. Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzajów na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa działania wg stanu na 31.12.2020 r.

Gmina	Hotele	Obiekty hotelowe	Motele	Obiekty krótkotrwałego zakwaterowania	Inne obiekty hotelowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne	Pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(10)
DBP	0	0	0	0	0	0	0	0
GNI	0	2	1	1	1	1	1	1
INO	0	1	1	0	0	0	0	0
JAN	0	0	0	1	0	0	1	1
KRU	1	3	0	0	3	1	0	1
PAK	0	0	0	1	0	0	1	1
ROJ	0	0	0	0	0	0	0	0
ZŁK	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	1	6	2	3	4	2	3	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie CWOH oraz rejestrów gminnych.

Wnioski:

- na obszarze LGD natężenie ruchu turystycznego koncentruje się w gminach Gniewkowo i Kruszwica. Potencjał turystyczny w postaci zabytków, zbiorników wodnych i trzech ogólnokrajowych szlaków turystycznych (Szlak Bursztynowy, Szlak Piastowski i Szlak Romański) nie jest w pełni wykorzystywany. Pewnym ograniczeniem w tym zakresie może być silna konkurencja w obsłudze ruchu turystycznego ze strony podmiotów działających na terenie miasta Inowrocław oraz niewielka sieć ścieżek rowerowych na obszarze.

Wskazania:

- Wykorzystania wymaga duży potencjał turystyczny, występujące na obszarze tereny cenne przyrodniczo, zasoby wodne, duża liczba zabytków, w tym o znaczeniu ponadregionalnym.
- Pomimo istnienia żywych tradycji i historii Kujaw Zachodnich, w tym kultywowania tradycji ludowych, kulinarnych, artystycznych, kultywowanych przez licznie tworzące się organizacje pozarządowe, w szczególności Koła Gospodyń Wiejskich, brak jest spójnej oferty turystycznej, bazującej na turystyce przeżyć.

Podsumowując proces diagnozy potencjałów i deficytów obszaru objętego LSR, wskazać należy, iż jego część stanowi obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Do gmin tych, zgodnie z metodologią MFIPR zalicza się Dąbrowa Biskupia. Niemniej jednak, zgodnie z wojewódzką Strategią Przyspieszenia 2030+ gmin, znajdujących się w trudnej sytuacji jest więcej:

- 1) Dąbrowa Biskupia i Janikowo, w związku z problemami zaawansowanego starzenia się społeczeństwa oraz niskiego poziomu przedsiębiorczości;
- 2) Gniewkowo, z uwagi na problem niskiego rozwoju społecznego oraz starzenia się społeczeństwa;
- 3) Rojewo, wskutek niskiego poziomu rozwoju społecznego i niskiego poziomu przedsiębiorczości oraz zaawansowanego starzenia się społeczeństwa.

Wskazania te wyznaczają w pewnym zakresie preferowane kierunki rozwoju obszaru, wyznaczają cele LSR i stanowią wskazanie co do charakteru przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach strategii.

INNOWACYJNOŚĆ

W ramach badań sondażowych, w tym wywiadów indywidualnych i spotkań grupowych prowadzonych podczas społecznych konsultacji kształtu strategii, wypracowano pojęcie innowacyjności. W rozumieniu ogólnym stanowi ona każdą pożądaną społecznie zmianę, której celem jest wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego (w skali obszaru LSR i jego zdiagnozowanych potrzeb) produktu, usługi (kontekst produktowy), procesu lub sposobu organizacji (kontekst procesowy), albo wykorzystanie w nowy sposób lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych, charakterystycznych dla obszaru LSR (kontekst lokalny).

Szerokie rozumienie innowacyjności sygnalizuje konieczność włączenia do katalogu przedsięwzięć objętych LSR takich typów projektów, które odpowiadając na inne zdiagnozowane problemy lokalne (kontekst lokalny), nie były do tej pory realizowane przez LGD (innowacja będzie wymagała nowatorskiego podejścia organizacyjnego w sferze wdrażania strategii, w szczególności komunikacji z podmiotami tworzącymi lokalną społeczność). Do takich działań zalicza się kwestie przełamywania stereotypów płci na rynku pracy, gdzie cały czas utrzymuje się zwiększone bezrobocie kobiet oraz tworzenie miejsc edukacji pozaformalnej, w szczególności w oparciu o infrastrukturę obiektów edukacyjnych (głównie szkół zlokalizowanych w miejscach dostępnych także dla mieszkańców mniejszych miejscowości). Rys innowacyjności (przy ścisłym zachowaniu demarkacji między programem krajowym, a regionalnym) akcentowany będzie także w ramach realizacji działań zaspokajających potrzeby młodzieży i seniorów.

Jak wykazały przeprowadzone wywiady, innowacyjność zyskuje kluczowe znaczenie w odniesieniu do działań chroniących spuściznę kulturową i przyrodniczą polskiej wsi. Zdaniem większości respondentów (84% wskazań) wszelkie działania mające ocalić od zapomnienia artefakty kultury i przyrody lokalnej powinny prezentować je w sposób nowatorski, adekwatny do warunków zmieniającej się rzeczywistości, w tym – digitalizacji i cyfryzacji życia społecznego. Te zatem elementy stanowiąc powinny potencjalne innowacyjne rozwiązania pożądane w ramach realizacji przedsięwzięć z zakresu PS WPR.

Wspomniane już wywiady indywidualne i grupowe wskazały, że dwóch na trzech respondentów, jako szczególnie istotną dla innowacyjnego funkcjonowania LGD traktuje sferę komunikacji. W tym zakresie jako niezbędne określono prowadzenie systematycznej i zorientowanej na określone (zainteresowane) podmioty korespondencji elektronicznej, która uzupełni przekazy zawarte w mediach społecznościowych, cechujące się znaczną ogólnością merytoryczną zamieszczanych treści (np. listy mailingowe, newsletter itp.). Działania takie przewidziane zostaną w planie komunikacji stanowiącym załącznik do niniejszej strategii i stanowiąc będą innowacje lokalne w zakresie aktywizacji społeczności obszaru LSR.

2. Określenie grup docelowych istotnych dla realizacji LSR, w tym grup w szczególności niekorzystnej sytuacji

Grupy docelowe, objęte realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju, to mieszkańcy i podmioty funkcjonujące w ramach obszaru objętego wdrażaniem, interesariusze wszystkich sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Kategoria ta ma charakter bardzo szeroki, stąd konieczność wyodrębnienia z tej populacji określonych grup, znajdujących się w odmiennej sytuacji, powodującej trudności w funkcjonowaniu w życiu społecznym, publicznym czy zawodowym. Działania skierowane do tych grup wzajemnie się uzupełniają i przeplatają, co stanowi kolejną wartość dodaną podejścia Leader.

Z uwagi na komplementarny charakter działań zaplanowanych w ramach operacji objętych Lokalną Strategią Rozwoju LGD zdiagnozowało grupy docelowe, szczególnie istotne dla realizacji zamierzeń:

- **Kobiety:**

Zgodnie z diagnozą prowadzoną na etapie opracowania LSR kobiety są grupą defaworyzowaną w zakresie dostępu do rynku pracy. Częściej niż mężczyźni doświadczają bezrobocia, padają ofiarą

stereotypów związanych z płcią, także w obszarze wypełniania ról społecznych i zawodowych, są niżej wynagradzane. W ramach LSR przewidziano wsparcie kobiet poprzez zastosowanie preferencyjnych kryteriów wyboru operacji dedykowanych tworzeniu nowych miejsc pracy na obszarze LSR, a także poprzez włączenie do katalogu działań LSR przedsięwzięć z celu szczegółowego 4(c) FEEdKP "wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu". Wskazać należy, iż wyrównywanie szans kobiet (jak i innych osób doświadczających stereotypów na rynku pracy) winno odbywać się zarówno w sposób bezpośredni - poprzez projekty adresowane do tej grupy osób, jak i pośrednio, poprzez globalną edukację społeczeństwa prowadzoną bez względu na płeć, dotyczącą równego i niedyskryminującego dostępu do wszystkich sfer życia społecznego, w tym również rynku pracy. Wsparcie LGD dotyczyć będzie także sfery komunikacyjnej ze społecznością lokalną, w ramach prezentowanych komunikatów stosowany będzie przekaz równościowy, nie dyskryminujący m.in. ze względu na płeć. Informacje o działaniach LGD przekazywane będą do organizacji sieciujących i zrzeszających kobiety (np. KGW).

- **Osoby z niepełnosprawnościami:**

Kolejną z grup wymagających szczególnego wsparcia w ramach LSR są osoby z niepełnosprawnościami. Poza różnego typu barierami architektonicznymi, doświadczają wykluczenia informacyjnego, są zdecydowanie częściej osobami pozostającymi bez zatrudnienia, wykonują prace niewyspecjalizowane. Z tego powodu kryteria wyboru operacji stosowane w konkursach LGD związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy będą dodatkowo premiowały osoby z niepełnosprawnościami. Poza tym, jednym z działań strategii będzie rozwój publicznej, małej infrastruktury obszaru, w szczególności w zakresie dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami. Wsparcie LGD dotyczyć będzie także sfery komunikacyjnej ze społecznością lokalną, w ramach prezentowanych komunikatów stosowany będzie przekaz równościowy, nie dyskryminujący m.in. ze względu na niepełnosprawność, zaś formy i treść komunikatów dostosowane będą w miarę możliwości, zarówno dla osób z dysfunkcjami narządu wzroku, jak i słuchu (komunikaty w czcionkach kontrastowych, tekst alternatywny, ułatwienia w dostępie do treści pisanych). Informacje o działaniach LGD przekazywane będą do organizacji sieciujących i zrzeszających osoby z niepełnosprawnościami, w tym OPS-y.

- **Osoby poszukujące zatrudnienia:**

Dogłębna diagnoza obszaru LSR wskazuje na istnienie problemu pozostawania jego mieszkańców bez zatrudnienia. W ramach kategorii mierzalnych fakt pozostawania bez pracy przybiera postać zjawiska bezrobocia, występującego tu na poziomie wyższym niż średnia dla województwa kujawsko - pomorskiego i całego kraju. Z tego powodu jednym z głównych założeń LSR jest tworzenie nowych miejsc pracy na obszarze LSR, poprzez rozwój drobnej przedsiębiorczości w branżach deficytowych na tym terenie. W ramach kryteriów wyboru operacji osoby pozostające bez zatrudnienia (bezrobotne oraz bierne zawodowo) będą mogły liczyć na preferencje w punktacji. Wsparcie LGD dotyczyć będzie także sfery komunikacyjnej ze społecznością lokalną, w ramach działań komunikacyjnych planowana jest ścisła współpraca z urzędem pracy, urzędami gmin i OPS-ami, a także innymi podmiotami działającymi na rzecz aktywizacji zawodowej osób bez pracy (agencja pośrednictwa pracy, prowadzone m.in. przez lokalnie działające fundacje i stowarzyszenia, doradcy zawodowi w szkołach ponadpodstawowych).

- **Osoby młode (od 6 do 24 r.ż.), w szczególności dzieci i młodzież znajdujące się w niekorzystnej sytuacji w ramach edukacji pozaformalnej:**

Z uwagi na obejmujące obszar LSR wykluczenie transportowe, osoby młode zamieszkujące te tereny również zaliczyć należy do grupy osób w niekorzystnej sytuacji społecznej. Dzieci i młodzież mają w związku z tym utrudniony dostęp do większego ośrodka miejskiego, dysponującego szerszą ofertą spędzania czasu wolnego, w tym - różnych rodzajów edukacji pozaformalnej. Z tego powodu w LSR przewidziano wsparcie (w ramach celu 2) polegające na możliwości realizacji projektów

współfinansowanych ze środków FEdKP, skierowanych bezpośrednio do dzieci i młodzieży (edukacyjne kluby młodzieżowe, zajęcia przygotowujące do udziału w konkursach i olimpiadach, warsztaty w zakresie przybliżania tematyki zajęć zapomnianych i zawodów ginących). Pełnoletnie osoby młode uzyskują również preferencje kryterialne w ramach przedsięwzięć związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej. Wsparcie dla tej grupy osób realizowane będzie także na płaszczyźnie komunikacyjnej. LGD o planowanych przedsięwzięciach informować będzie min. młodzieżowe Rady gmin, kluby sportowe, młodzieżowe drużyny pożarnicze, ośrodki kultury, szkoły. Dostępność komunikatów dla tej grupy społecznej zagwarantują media społecznościowe, wykorzystywane jako wiodąca forma komunikacji w tym zakresie.

- **Osoby starsze (powyżej 60 r.ż.), w szczególności osoby starsze zagrożone izolacją i wykluczeniem społecznym:**

Wykluczenie transportowe oraz niewystarczająca dostępność infrastruktury na obszarze LSR powoduje, iż kolejną grupą mieszkańców doświadczających trudności społecznych są seniorzy. Grupa ta jest szczególnie zagrożona wykluczeniem i izolacją społeczną, z jednej strony ze względu na niską mobilność (deficyt oferty transportu pasażerskiego, schorzenia zdrowotne lub dysfunkcje związane z wiekiem uniemożliwiające samodzielne prowadzenie pojazdów), z drugiej - przez szczególne potrzeby w zakresie funkcjonalności przestrzeni i wyposażenia (dostępność architektoniczna, metody usprawniania i niwelowania dysfunkcji). Wychodząc na przeciw tym potrzebom w LSR przewidziano przedsięwzięcia adresowane przeważająco, głównie do środowisk seniorskich (cel 2, FEdKP), w szczególności działania na rzecz ich integracji, celem ochrony przed izolacją. Będzie to możliwe poprzez tworzenie klubów seniora, funkcjonowanie UTW, zajęcia aktywizacyjne w gospodarstwach opiekuńczych, prowadzone przy udziale rodziny i całego środowiska, w zakresie budowania sieci samopomocowych. Wsparcie przewidziano także w ramach kryteriów punktowych realizowanych w innych przedsięwzięciach (np. podejmowanie działalności gospodarczej). Osoby starsze wspierane będą także na płaszczyźnie komunikacyjnej - z uwagi na niski poziom cyfryzacji, w odniesieniu do tej grupy planuje się stosowanie metod komunikacji tradycyjnej (plakaty, ogłoszenia), ale przede wszystkim komunikacji relacji - rozmowy, spotkania informacyjno-konsultacyjne, wspólne przedsięwzięcia. Działania te będą odnosić efekt, gdyż w strukturach samej LGD występują podmioty zaangażowane w działania na rzecz seniorów (zarówno OPS-y, jak i organizacje pozarządowe, kluby seniora, koła gospodyń wiejskich itp.)

- **Osoby dorosłe znajdujące się w niekorzystnej sytuacji w ramach edukacji pozaformalnej:**

na obszarze LSR występuje stosunkowo dobra baza edukacyjna tworzona przez zaplecze szkół podstawowych, jednak biorąc pod uwagę niewielką ilość ośrodków miejskich, a także rozmieszczenie placówek edukacyjnych na poziomie ponadpodstawowym, dorośli mieszkańcy obszaru nie mają należytego dostępu do placówek edukacyjnych ani kształcenia formalnego, ani edukacji pozaformalnej. Chcąc rozwijać pasje i zainteresowania, kształtować kwalifikacje i nabywać umiejętności zmuszeni są korzystać z bardziej odległych ośrodków, co często bywa nie do pogodzenia z życiem rodzinnym i zawodowym. Z tego powodu grupa ta została wyodrębniona jako znajdująca się w niekorzystnej sytuacji społecznej, zaś w ramach LSR dedykuje się jej działanie w ramach celu 2: tworzenie lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji. Grupa ta również zostanie wsparta na płaszczyźnie komunikacyjnej, poprzez zastosowanie komunikacji z wykorzystaniem narzędzi internetowych, w szczególności strony www i mediów społecznościowych.

Podkreślić należy, że wśród członków Stowarzyszenia znajdują się podmioty reprezentujące grupy defaworyzowane. Są to: Gminny Klub Seniora „WRZOS” w Rojewie, Fundacja Ekspert-Kujawy, Fundacja Rozwoju Społeczno - Gospodarczego oraz Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Cordis”, Stowarzyszenie Inicjatywne „Okular”, Spółdzielnia Socjalna WIGOR, Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich NIEZAPOMINAJKI, Stowarzyszenie Gminna Rada Kobiet w Rojewie, Gminna Rada Kół Gospodyń Wiejskich w Złotnikach Kujawskich, Spółdzielnia Socjalna „Aktywni Tu i Teraz”, Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Gminy Inowrocław, Stowarzyszenie PrzeŻeJa, KGW Rzepowo, KGW Słoneczko Ludzisko, KGW Sołectwa Popowo.

3. Analiza planowanego sposobu wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw w kontekście wdrażania innych instrumentów terytorialnych

Lokalna Grupa Działania, jako organizacja działająca w ramach trójsektorowego partnerstwa, będzie kontynuować starania o wspólną realizację lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw różnych podmiotów. Jak już sygnalizowano, LGD tworzy płaszczyznę współpracy w relacjach z innymi lokalnymi partnerami, poprzez czynne uczestnictwo w organizacjach zrzeszających osoby zainteresowane rozwiązywaniem lokalnych problemów społecznych (np. Powiatowa Rada Rynku Pracy, Lokalne Partnerstwo Wodne, Lokalna Organizacja Turystyczna „Kujawy” itp.). Również poszczególne gminy będące członkami LGD podjęły działania, zmierzające do aktywnego wykorzystania innych instrumentów polityki terytorialnej, włączając się w proces budowania różnorodnych partnerstw. Na obszarze objętym LSR funkcjonuje:

- 1) ZIT Inowrocław (gmina wiejska Inowrocław),
- 2) ZIT Bydgoski (gmina wiejska Rojewo),
- 3) OPPT Powiatu Inowrocławskiego (gminy miejsko-wiejskie obszaru oraz gminy wiejskie tj. Dąbrowa Biskupia i Złotniki Kujawskie).

Na moment tworzenia LSR, Lokalna Grupa Działania uczestniczy w konsultacjach dotyczących tworzenia strategii w ramach funkcjonowania poszczególnych obszarów. Wdrażany jest dwukierunkowy proces informacyjny, pozwalający na wskazanie komplementarnych projektów społecznych, adekwatnych do planowanych w ramach polityki terytorialnej instrumentów infrastrukturalnych, w szczególności przedsięwzięć celu 2 LSR.

Korzystając z bogatego doświadczenia w realizacji ponadlokalnych projektów partnerskich LGD będzie realizować działania zmierzające do wspierania tworzenia partnerstw poprzez informacyjną działalność biura LGD, gdzie uzyskać będzie można zarówno informacje o przedsięwzięciach objętych strategią lokalną, jak i o innych zakresach wsparcia, w szczególności oferowanych w odpowiednich dokumentach służących wdrażaniu polityki terytorialnej.

UWAGI DOT. ROZDZIAŁU IV: ANALIZA ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW LSR, KTÓRYCH NIE UWZGLĘDNIONO W LSR

Wybrane informacje o procesie konsultacyjnym	
Charakter, ogólna treść uwag dla rozdziału uzyskanych w procesie konsultacji	Informacja o sposobie rozpoznania wniosku wraz z uzasadnieniem
W tabelach wskazano niewłaściwe długości ścieżek rowerowych – w gminie Rojewo jest ścieżka o długości ok. 10 km.	Uwagi nie uwzględniono, z uwagi na fakt, iż zgodnie z opisem tabeli, wzorem innych wartości diagnostycznych, w obszarze ścieżek wykazywano stan na koniec 2020 r. W dalszym opisie (poza tabelą) zawarto odniesienie do stanu bieżącego.
W diagnozie należy odnieść się do stanu świetlic wiejskich, których jest bardzo dużo, a których nie wymieniono. Świetlice te wymagają nakładów, o czym warto pamiętać	Uwagi nie uwzględniono, infrastruktura w postaci świetlic wiejskich jest przedmiotem diagnozy potrzeb i potencjałów w zakresie ich dostępności (tabela 33 wraz z komentarzem opisowym w treści rozdziału)
Opisać osoby i grupy działające na rzecz promocji dziedzictwa historycznego np. kuchni, haftu, muzyki	Uwagi nie uwzględniono. Brak konieczności enumeratywnego wyliczania osób i podmiotów w fazie diagnozy, istnienie takich podmiotów dostrzeżono w opisie obszaru pn. Turystyka, tam również wskazano ich deficyty i potrzeby.

ROZDZIAŁ V SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami strategicznymi

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru, wyznaczonych obszarów interwencji oraz głównych potrzeb lokalnej społeczności, wybrane zostały podstawowe kierunki działania w formie celów tematycznych. Cele strategii są wobec siebie komplementarne i obejmują główne sfery życia lokalnej społeczności: gospodarczą oraz społeczną, w tym przestrzeń publiczną i jakość życia na obszarze LGD. W ramach przedsięwzięć przypisanych poszczególnym celom, wybrane zostały działania (zakresy wsparcia), adresowane do możliwie szerokiej grupy mieszkańców obszaru, reprezentujących różne sektory (przedsiębiorców, osób planujących podjąć działalność gospodarczą, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i lokalnych). Dzięki podejściu Leader cele te będą osiągnęte poprzez ścisłą współpracę z mieszkańcami obszaru LGD. Równocześnie jednak dojdzie do współdziałania z podmiotami różnych sektorów oraz instytucjami publicznymi, realizującymi cele i założenia w ramach innych strategii i programów. Komplementarność LSR z innymi dokumentami strategicznymi w zakresie głównych kierunków interwencji pozwoli osiągnąć cenny efekt synergii i wzmocni trwałość osiągniętych rezultatów.

Każdy z celów wyznaczonych na poziomie lokalnym, realizowanych w podejściu Leader, będzie spójny i komplementarny z celami wyznaczanymi w wieloletnich strategiach gminnych, regionalnych i ogólnopolskich, realizowanych w ramach różnych programów. Dla każdego z celów szczegółowych LSR stwierdzono zgodność i komplementarność z następującymi dokumentami strategicznymi, zaprezentowanymi w poniższej tabeli.

Tabela 37. Cele LSR w kontekście innych dokumentów strategicznych.

CEL 1: WSPIERANIE LOKALNEGO RYNKU PRACY	DOKUMENTY, DLA KTÓRYCH STWIERDZONO ZGODNOŚĆ	CEL ZAMIESZCZONY W DOKUMENCIE STRATEGICZNYM
	(1)	(2)
<i>PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.1: PODEJMOWANIE I/LUB ROZWIJANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W WYBRANYCH SEKTORACH USŁUG</i>	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028	Cel strategiczny 1: Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku
	Strategia rozwoju gminy Gniewkowo na lata 2021-2030	Cel strategiczny „Przyjazne miejsce”, cele operacyjne: Dobre warunki prowadzenia biznesu, Atrakcyjne miejsca pracy
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2021-2030	Cel strategiczny: 2. Rozwój sektora gospodarczego i infrastruktury technicznej w oparciu o bliskość miasta Inowrocławia
	Strategia rozwoju Gminy Kruszwica na lata 2018-2028	Cel strategiczny 2. Przedsiębiorczość i gospodarka
	Lokalny Program Rozwoju Gospodarczego Kruszwica	Cel horyzontalny 1 Wzrost Innowacyjności i konkurencyjności
	Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024	Kierunek 6 – Przestrzeń dla gospodarki
	Strategia Rozwoju Gminy Rojewo na lata 2021-2027	CEL II: Racjonalna gospodarka i rozwinięta oferta wypoczynkowa bazująca na zasobach Gminy

	Program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie inowrocławskim na lata 2021-2027	Cel szczegółowy 7.5. Zwiększenie zatrudnialności
	(1)	(2)
	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ (Projekt)	Cel strategiczny 1: Budowa stabilnej gospodarki lokalnej
	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+	Cel główny: 3. Konkurencyjna gospodarka, cel operacyjny 33. Rozwój przedsiębiorczości
	Krajowa Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030	Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne
CEL 1: WSPIERANIE LOKALNEGO RYNKU PRACY PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.2: PRZEŁAMYWANIE STEREOTYPOW ZWIĄZANYCH Z PŁCİĄ NA RYNKU PRACY	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028	Cel strategiczny 1: Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku
	Strategia rozwoju gminy Gniewkowo na lata 2021-2030	Cel strategiczny „Przyjazne miejsce”, cel operacyjny - atrakcyjne miejsca pracy
	Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024	Kierunek 1 – Sprawne usługi publiczne
	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+	Cel główny: 3. Konkurencyjna gospodarka, cel operacyjny: 37. Nowoczesny rynek pracy
	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030	Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy
	Krajowa Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
	Unia równości: Strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020-2025	Cel strategiczny 1: Wolność od przemocy i stereotypów
CEL 2: ANIMACJA I AKTYWIZACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LSR PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.1: TWORZENIE LOKALNYCH OŚRODKÓW WIEDZY I EDUKACJI PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.2: TWORZENIE EDUKACYJNYCH KLUBÓW MŁODZIEŻOWYCH	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028	Cel strategiczny 6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku
	Strategia rozwoju gminy Gniewkowo na lata 2021-2030	Cel operacyjny 1. Aktywni mieszkańcy
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2021-2030	Cel strategiczny: 1. Rozwój aktywności społecznej mieszkańców
	Strategia rozwoju Gminy Kruszwica na lata 2018-2028	Cel strategiczny 3. Poprawa poziomu życia i bezpieczeństwa mieszkańców
	Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024	Kierunek 2 – Wzrost aktywności społecznej
	Strategia Rozwoju Gminy Rojewo na	CEL III: Kompleksowa oferta

<p><i>I INNE DZIAŁANIA NA RZECZ WSPIERANIA EDUKACJI POZAFORMALNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY</i></p> <p>PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.3: TWORZENIE MIEJSC AKTYWNEJ INTEGRACJI SENIORÓW</p>	lata 2021-2027	społeczna dostosowana do potrzeb mieszkańców Gminy Rojewo
	(1)	(2)
	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030	Cel główny: 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo, cele szczegółowe 11. Podniesienie jakości kształcenia i wychowania, 12: Edukacja dla gospodarki opartej na innowacjach i nowych technologiach, 13. Kształtowanie środowiska edukacyjnego, 21. Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego.
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030	Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa
	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	Cel szczegółowy 3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne
<p>CEL 3: POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI OBSZARU LSR</p> <p>PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.1: NOWOCZESNA I DOSTĘPNA INFRASTRUKTURA PUBLICZNA</p>	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2021-2030	Cel operacyjny 2.2. Rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej
	Strategia rozwoju Gminy Kruszwica na lata 2018-2028	Cel strategiczny 1: Infrastruktura
	Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024	Kierunek 5: Przestrzeń dla mieszkańców
	Strategia Rozwoju Gminy Rojewo na lata 2021-2027	Cel I: Rozwinięta, bezpieczna i czysta przestrzeń gwarantująca wysoką jakość życia mieszkańców
	Program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie inowrocławskim na lata 2021-2027	Cel szczegółowy 7.2: Tworzenie środowiska lokalnego przyjaznego dla osób niepełnosprawnych oraz wspieranie rodzin z dzieckiem lub dorosłą osobą niepełnosprawną
	Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ (Projekt)	Cel strategiczny 3: Budowa spójnego ładu przestrzennego obszaru, w tym – zrównoważonego systemu transportowego
	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030	Cel główny 4: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
	Strategia Zrównoważonego Rozwoju	Cel szczegółowy II Poprawa

	Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030	jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska
	(1)	(2)
<p>CEL 3: POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI OBSZARU LSR</p> <p><i>PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.2 OCHRONA SPUŚCIZNY KULTUROWEJ I/LUB PRZYRODNICZEJ POLSKIEJ WSI</i></p>	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028	Cel strategiczny 5. Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku
	Strategia rozwoju gminy Gniewkowo na lata 2021-2030	Cel operacyjny 2. Przyjazne miejsce
	Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2021-2030	Cel operacyjny 1.3. Wzmacnianie oferty kulturalnej i promocyjnej, zwłaszcza dla osób młodych.
	Strategia rozwoju Gminy Kruszwica na lata 2018-2028	Cel strategiczny 4. Środowisko i turystyka
	Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024	Kierunek 6 – Przestrzeń dla gospodarki
	Strategia Rozwoju Gminy Rojewo na lata 2021-2027	CEL II: Racjonalna gospodarka i rozwinięta oferta wypoczynkowa bazująca na zasobach Gminy
	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030	Cel główny 2: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo, Cel operacyjny 24: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe
	Krajowa Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych
	Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich
	Program współpracy powiatu inowrocławskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2023	Cel szczegółowy 3: umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za wspólnotę lokalną
<p>CEL 3: POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI OBSZARU LSR</p> <p><i>PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.3. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI WIZERUNKU WSI, JAKO MIEJSCA SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO</i></p>	Wieloletni program współpracy Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2021-2025	Priorytetowy obszar współpracy 9: Zadania z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, mające na celu wzbogacanie życia kulturalnego regionu, ułatwianie dostępu do dóbr kultury i sztuki oraz wzmacnianie tożsamości regionalnej.

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Wskazać należy, iż na etapie wyznaczania celów i metod realizacji LSR stwierdzono ich **zgodność z głównym dokumentem strategicznym – Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027**, w zakresie celów szczegółowych: SO7. Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz SO8. Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału

kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa przewidzianych dla interwencji Leader (**LSR, cel 1, przedsięwzięcie 1.1 oraz cel 3, przedsięwzięcie 3.1 i 3.2**).

Również w zakresie celów i przedsięwzięć finansowanych z funduszy regionalnych, wpisują się one bezpośrednio w założenia dokumentu programowego **Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027**, Priorytet 7: Fundusze europejskie na rozwój lokalny, cele szczegółowe:

- 4c: Wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa na rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (**LSR, cel 1, przedsięwzięcie 1.3**);
- 4f: Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwienie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (**LSR, cel 2, przedsięwzięcie 2.2**);
- 4g: Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwienie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (**LSR, cel 2, przedsięwzięcie 2.1**);
- 4l: wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (**LSR, cel 2, przedsięwzięcie 2.3**).

W niniejszej strategii przewidziano także realizację projektów na rzecz poprawy atrakcyjności wizerunku wsi, jako miejsca spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów (**LSR, cel 3, przedsięwzięcie 3.3**). Przedsięwzięcie to zaplanowano do realizacji przez LGD, poza budżetem strategii, jako jej uzupełnienie i rozszerzenie, prowadzone w formule otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych. Przedsięwzięcie to jest zbieżne zarówno z celami **PS WPR, jak i FEdKP**, a także wpisuje się w założenia **programów współpracy samorządu wojewódzkiego i powiatowego z organizacjami pozarządowymi**.

2. Opis sposobu integrowania poszczególnych partnerów, sektorów, zasobów i branż w procesie kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Powyższa analiza wskazuje na fakt, iż LSR ściśle łączy się ze wskazanymi dokumentami planistycznymi, ponieważ określone cele LSR mają swoje odzwierciedlenie we wskazanych strategiach. Komplementarność wskazanych dokumentów została wykazana poprzez **wzajemne uzupełnianie się** w zakresie **zdiagnozowanych potrzeb i określonych celów**, a co za tym idzie wskaźników. Ponadto należy szczególną uwagę zwrócić na fakt synergii, która zachodzi pomiędzy wskazanymi dokumentami planistycznymi z obszaru LSR, ponieważ współdziałanie wynikające z dokumentów planistycznych w zakresie spójnych problemów, grup docelowych, celów i planowanych projektów powoduje, że będą to działania skuteczniejsze niż pojedyncze projekty. Tutaj ogromną rolę odgrywa partnerstwo zarówno wewnątrz LGD jak i poza, w ramach różnych sektorów i grup interesów. Wymaga to integracji w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć, co będzie realizowane poprzez spójność terytorialną strategii, kierunków wskazanych w strategiach a dalej wdrażanie LSR oraz realizację Planu Komunikacji, adresowanego do różnych grup społecznych.

Dzięki temu **podmioty inne niż LGD mogą finansować swoje kierunki działań z budżetu LSR, a LGD może szukać innych źródeł finansowania** zaplanowanych przedsięwzięć. Poza aspektem finansowym należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że tego typu współpraca pomiędzy

podmiotami na obszarze LSR przyczynia się do **rozwoju partnerstwa** tj. aspektu mającego kluczowe znaczenie w szerokim i innowacyjnym wdrażaniu LSR oraz pozostałych dokumentów planistycznych wskazanych powyżej.

Wskazane wyżej powiązania celów i przedsięwzięć strategii wykazują na jej spójność z programami odnoszącymi się do funkcjonowania polityk terytorialnych w wymiarze krajowym czy wojewódzkim, **szczątkowo wskazano w nich powiązania o charakterze ponadlokalnym**. Przyczyną niemożności odniesienia się do celów i przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach wsparcia rozwoju terytorialnego jest **brak dokumentów planistycznych w tym zakresie**. Na moment przygotowania LSR nie opracowano bowiem ani Strategii ZIT Inowrocław (oddziałującej na obszar gminy wiejskiej Inowrocław – obszaru objętego LSR), ani Strategii OPPT obejmującej większość samorządów, na terenie których wdrażana jest LSR. Sporządzono natomiast projekt Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ (obejmującego gminę Rojewo), który wykazuje spójność celów i sposobów ich realizacji na etapie wszystkich kluczowych założeń. Wskazać należy jednak, iż z uwagi na **aktywne uczestnictwo wszystkich samorządów, zarówno w strukturach LGD, jak i w procesie planowania polityki terytorialnej**, dokonano analizy spójności podstawowych projektów zgłoszonych w ramach tej polityki, z której wynika istnienie spójności zarówno w sferze infrastrukturalnej, jak i społeczno-gospodarczej. Wielopłaszczyznowa realizacja polityki terytorialnej, w tym stała wymiana informacji z samorządami pozwala wysnuć wnioski, iż **wyniki diagnozy wstępnej problemów poszczególnych obszarów funkcjonalnych pokrywają się z diagnozą obszaru objętego LSR**, planowane są też zbieżne sposoby poprawy sytuacji w tym zakresie. Duże znaczenie ma tutaj inkluzyjność zewnętrzna LGD, rozumiana jako nastawienie na wszechstronną współpracę oraz komunikację i partycypację w planowaniu rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania lokalnego.

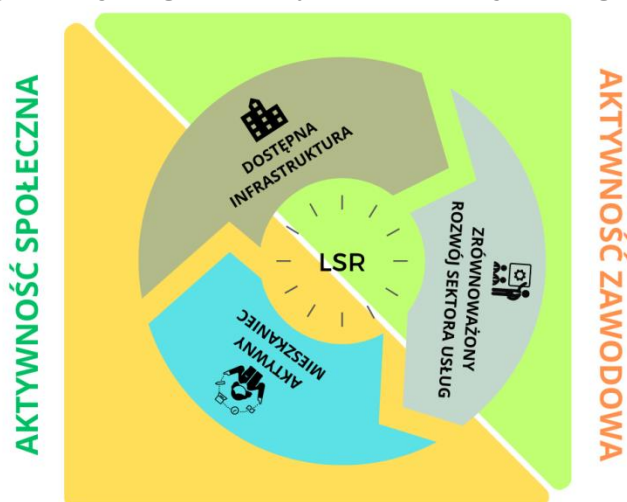
Komplementarność, spójność i synergia LSR będzie więc realizowana w dwóch etapach, na etapie programowania oraz wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Na etapie programowania komplementarność, spójność i synergia zostały zapewnione przy tworzeniu LSR, określaniu jej specjalizacji i ukierunkowania na osiągnięcie najistotniejszych celów priorytetowych zdiagnozowanych, jako palące problemy występujące na obszarze. Przeprowadzone konsultacje i współdziałanie zróżnicowanego grona partnerów w procesie powstawania LSR pozwolił na zintegrowanie lokalnych środowisk, które dostrzegają w realizacji strategii szanse na rozwiązanie kluczowych dla siebie i całego regionu problemów. Dotyczy to zarówno sektora publicznego, społecznego - reprezentowanego przez szereg lokalnych stowarzyszeń, jak i przedsiębiorców reprezentujących różne kierunki rozwoju.

Znaczącą wartością płynącą z synergii między LSR, a działaniami przewidzianymi we wskazanych wyżej dokumentach krajowych i wojewódzkich jest fakt, iż dzięki oddolnemu mechanizmowi wdrażania strategii, w tym – zaplanowanym w ramach działań komunikacyjnych – sołeckim spotkaniom informacyjno-konsultacyjnym, realizacja wszystkich działań będzie możliwa w sposób przyjazny dla mieszkańca. **LGD jako oddolna inicjatywa partnerska stanowić będzie niejako pierwszy punkt informacyjny** o różnorodnych inicjatywach służących rozwojowi lokalnemu. Zapewni to skuteczną promocję i lepszą informację nie tylko o możliwościach uzyskania dofinansowania do działań określonych w LSR, ale także o innych, dostępnych możliwościach wsparcia. Wzajemne **zaufanie**, budowane za pomocą bezpośrednich kontaktów ze Stowarzyszeniem, pozwoli beneficjentom na wykorzystanie potencjału doradczego i szkoleniowego grupy w miejscu nieoddalonym, do którego łatwo jest dotrzeć i z którego pomocy można skorzystać w wyborze najlepszych ścieżek rozwiązywania palących problemów, również w skali mikro. Stanowi to olbrzymią wartość dodaną, związaną z zastosowaniem podejścia Leader.

Mechanizmem szczególnie korzystnym dla realizacji LSR jest także jej **wielofundusowość**. Zastosowanie różnych mechanizmów i programów wsparcia (PS WPR, FEoKP, dotacje na realizację zadań publicznych) pozwala na stworzenie katalogu uzupełniających się celów i zakresów wsparcia, dostosowanych do różnych potrzeb beneficjentów oraz ostatecznych odbiorców wsparcia. Zwiększenie dostępności infrastruktury publicznej na obszarze LSR przyczyni się do jego

postrzegania, jako atrakcyjnego miejsca pobytu. Poprawa dostępności infrastruktury przełoży się także na rynek pracy, choćby poprzez wzrost zatrudnienia w sektorze usług drobnych, który rozwija się zazwyczaj wraz z poprawą atrakcyjności obszaru. Takie operacje generują wzrost dochodów w sferze gospodarki lokalnej, a zatem wpływają na zmianę modelu potrzeb i sposobów spędzania czasu wolnego przez mieszkańców. Środki grantowe pozwolą w sposób bliski mieszkańcom korzystać z aktywnych i konstruktywnych form spędzania czasu wolnego, jeszcze bardziej wiążąc ich aktywność z nowo tworzoną infrastrukturą. Taki właśnie, **synergiczny wpływ poszczególnych elementów LSR** jest jedną z wartości dodanych zastosowanego podejścia Leader.

Rys. 4. Synergia wewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju

Źródło: Opracowanie własne LGD

Ponadto, dzięki podejściu LEADER nastąpi **wsparcie niektórych grup beneficjentów w sposób odmienny od innych instrumentów** wsparcia, będzie możliwa realizacja projektów wychodzących poza granice administracyjne gmin i co ważne – zasada braku dominacji jakiegokolwiek sektora interesu. Stosowane **partycypacyjnych i różnorodnych metod wdrażania LSR** pozwala na zróżnicowane podejście w odniesieniu do tematyki ogłaszanych naborów wniosków np. zastosowanie formuły grantowej znacznie upraszcza wdrażanie pomysłów lokalnych organizacji, liderów i innych podmiotów zarówno na etapie przyznawania pomocy jak i rozliczania, ograniczając je praktycznie do struktury LGD. Realizacja projektów pozwala na objęcie wsparciem szerszej grupy odbiorców, a formuła klasyczna (konkursowa) gwarantuje prawidłowe, zgodne z wszelkimi normami wdrożenie projektów oraz rozwój współpracy pomiędzy LGD, beneficjentami i Instytucją Zarządzającą.

Bazując na posiadanych doświadczeniach, wynikających z partnerstwa niezbędnego dla podejścia Leader LGD będzie premiować **inicjatywy partnerskie w ramach kryteriów oceny operacji**. Stanowi to odzwierciedlenie polityki terytorialnej, warunkującej udział różnych podmiotów w realizacji przedsięwzięć na rzecz rozwoju. LGD nie ogranicza zakresu i charakteru partnerstwa, co więcej – stosując odpowiednie kryteria wyboru operacji premiować będzie zarówno **współpracę między podmiotami z różnych sektorów**, jak i **partnerstwo w wymiarze lokalnym** (dla partnerów z obszaru własnej LSR), jak i **ponadlokalnym** (dla partnerów spoza jednej LSR, w tym partnerstw o zasięgu międzynarodowym). Pozwoli to na realizację projektów wykraczających poza obszary administracyjne poszczególnych gmin.

ROZDZIAŁ VI CELE I WSKAŹNIKI

1. Specyfikacja celów i przedsięwzięć strategii, z podziałem na źródła finansowania

Określanie celów strategii przez zespół roboczy polegało na zestawieniu możliwych zakresów wsparcia w ramach PS WPR, FEdKP (dla instrumentu RLKS) i lokalnych potrzeb, problemów określonych w diagnozie. Istotny wpływ na ich kształt miały doświadczenia z wdrażania LSR w poprzednich okresach programowania (przeprowadzone badania, ewaluacje i kontrole) oraz pomysły zgłaszane przez mieszkańców w ramach skrzyni pomysłów. LGD postanowiła **skoncentrować się na obszarach, w których możliwe jest przeprowadzenie skutecznej interwencji** oraz które **wzbudziły zainteresowanie interesariuszy** partycypujących w tworzeniu LSR, wyrażające się chęcią złożenia projektów w danym obszarze. W ten sposób zdecydowano o pominięciu pewnych typów operacji w ramach LSR (głównie ze względu na brak podmiotów zainteresowanych wystąpieniem z wnioskiem o dofinansowanie). Cele były przedmiotem pogłębionej analizy i uwag zespołu roboczego, uczestników warsztatów konsultacyjnych oraz spotkań i fokusów, w trakcie których wprowadzono pewne korekty w pierwotnym projekcie.

Wszystkie cele są zgodne z celami szczegółowym przyporządkowanych im funduszy, kompleksowo przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich, aktywizacji społecznej i gospodarczej oraz ochrony lokalnych zasobów. Wszystkie one zostały uwzględnione w załączniku nr 2 do LSR.

Struktura celów z uwzględnieniem źródeł finansowania przedstawia się następująco:

CEL TEMATYCZNY	PRZEDSIĘWZIĘCIE	ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
CEL 1: WSPIERANIE LOKALNEGO RYNKU PRACY	PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.1: Podejmowanie i/lub rozwijanie działalności gospodarczej w wybranych sektorach usług	PS WPR
	PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.2: Przełamywanie stereotypów związanych z płcią na rynku pracy	FEdKP
CEL 2: ANIMACJA I AKTYWIZACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LSR	PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.1: Tworzenie lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji	FEdKP
	PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.2: Tworzenie edukacyjnych klubów młodzieżowych i inne działania na rzecz wspierania edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży	
	PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.3: Tworzenie miejsc aktywnej integracji seniorów	
CEL 3: POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI OBSZARU LSR	PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.1: Nowoczesna i dostępna infrastruktura publiczna	PS WPR
	PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.2: Ochrona spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi	
	PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.3: Poprawa atrakcyjności wizerunku wsi, jako miejsca spędzania czasu wolnego	DOTACJE JST/KSOW

Charakteryzując cele LSR wskazać należy, że ich głównym wyróżnikiem jest komplementarność. Wszystkie one bazują na wynikach diagnozy, w szczególności na wynikającym z niej ogólnym wniosku, iż mimo że obszar LSR rozwija się coraz bardziej dynamicznie, należy w dalszym ciągu kontynuować działania wspierające poprawę jakości życia mieszkańców we wszystkich sferach ich aktywności.

Przyjęcie **celu 1: Wspieranie lokalnego rynku pracy** odnosi się głównie do wyników diagnozy obszaru LSR. Wskazuje ona zarówno wyższe, niż przeciętne bezrobocie (które jednakowoż odznacza się tendencją spadkową), jak i niższy niż średni krajowy czy wojewódzki wskaźnik dochodów osób zatrudnionych. Z tego powodu właściwym wydaje się zarówno dalsze wsparcie procesu tworzenia nowych miejsc pracy (poprzez wspieranie przedsiębiorców określonych, deficytowych branż), jak i podejmowanie działań służących ich utrzymaniu (wsparcie inwestycji w rozwój przedsiębiorstw będzie powodować zwiększenie dochodów pracowniczych, związane z powierzeniem nowych obowiązków, a poprzez otwarcie nowych rynków zbytu prowadzi do wzrostu zatrudnienia w horyzoncie długookresowym).

Na rynku pracy nieznacznie przeważają bezrobotne kobiety, brakuje również punktów opiekuńczych nad dziećmi do lat 3. Kobiety rzadziej niż mężczyźni pełnią także kluczowe funkcje publiczne, choć jak wskazują dane liczbowe ich udział w życiu publicznym rośnie. Z tego powodu zasadnym wydaje się takie wspieranie rynku pracy pod kątem walki ze stereotypami płci. Nie chodzi tutaj bezpośrednio o ochronę pozycji kobiet, ale o rzetelną edukację pracobiorców i potencjalnych pracobiorców na temat równości w zatrudnieniu, pełnieniu ról społecznych i rodzicielskich, korzyści z zastosowania elastycznych form zatrudnienia realizowanych z uwzględnieniem równości płci itp.

Uzupełnieniem interwencji na rynku pracy jest przyjęcie **celu 2: Animacja i aktywizacja społeczna mieszkańców obszaru LSR**. Działania te stanowią odpowiedź na różnorodne trudności i deficyty zaobserwowane na tym terenie, takie jak problemy demograficzne (starzenie się społeczeństwa i związane z nim koszty, widoczne w pogłębiającej się przewadze osób w wieku poprodukcyjnym nad ludnością w wieku przedprodukcyjnym), brak oferty zajęć rozwijających zainteresowania dla osób dorosłych pracujących nie zagrożonych bezpośrednio utratą źródła dochodów, niewystarczający dostęp do oferty kulturalnej i zajęć dodatkowych, w tym zajęć wspierających jakościowo dobrą edukację dzieci i młodzieży. Służą one także wzmocnieniu zjawisk pozytywnych, przede wszystkim – rosnącej liczbie organizacji pozarządowych, czy wykorzystaniu dobrego potencjału istniejących placówek oświatowych na obszarze LGD.

Aktywizacja i animacja mieszkańców, zwłaszcza w kontekście problemów senioralnych oraz zdiagnozowanego na obszarze wykluczenia transportowego, wymaga tworzenia dostępnych obiektów małej infrastruktury w miejscu zamieszkania poszczególnych grup społecznych. Chodzi tutaj o oba rodzaje dostępności – bliskość i łatwość w możliwości skorzystania z uwagi na odległość poszczególnych obiektów oraz możliwość skorzystania z zaplanowanych funkcji tego obiektu przez osoby napotykające na ograniczenia w dostępności, w szczególności osoby z niepełnosprawnościami, ale także inne doświadczające czasowych ograniczeń w samodzielnym funkcjonowaniu, rodziców małych dzieci itp.

Poprawa dostępności tych obiektów, które w małych miejscowościach pełnią często jednocześnie wiele funkcji (np. w świetlicach organizowane są szkolenia, koncerty, zawody sportowe w wybranych dyscyplinach, zajęcia rekreacyjne, imprezy i inne) wpłynie także na poprawę wizerunku obszaru w kontekście turystyki. Bliskość miasta uzdrowskiego wskazuje, iż obszar LSR jest idealnym miejscem dla realizacji turystyki krótkookresowej, opartej na srebrnej gospodarce i naprawdę silnie rozwiniętym dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym. Dbałość o zachowanie i promocję tej spuścizny, jak również prezentacja obszaru LSR jako ciekawego miejsca spędzania czasu legła u podstaw włączenia do LSR **celu 3: Poprawa atrakcyjności obszaru LSR**.

2. Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS, wraz ze sposobem ich realizacji i uzasadnieniem

Działając na rzecz zapewnienia możliwości sprawnego i efektywnego wdrażania strategii, poszczególnym celom przyporządkowano zestawy określonych przedsięwzięć (czasem interpretowanych swobodnie, czasem stanowiących niemalże gotowy i dopuszczalny zestaw projektów przewidzianych do realizacji. Wskazać tutaj należy:

Przedsięwzięcie 1.1. Podejmowanie i/lub rozwijanie działalności gospodarczej w wybranych sektorach usług. Realizacja tego przedsięwzięcia jest planowana wg poniższej specyfikacji:

Tabela 38. Specyfikacja branż wsparcia, kluczowych dla realizacji lokalnej strategii rozwoju.

Kategoria	Sekcja/dział	Opis
(1)	(2)	(3)
Edukacja i opieka, w tym - zdrowotna	Edukacja: P.85.1 P.85.5 P.85.6 Opieka: Q.86.2 Q.86.9 Q.88	Placówki wychowania przedszkolnego Pozaszkolne formy edukacji Działalność wspomagająca edukację Praktyka lekarska Pozostała działalność w zakresie opieki zdrowotnej Pomoc społeczna bez zakwaterowania
Baza turystyczna	Noclegi I.55 Gastronomia: I.56	Zakwaterowanie Działalność usługowa związana z wyżywieniem
Rozrywka i rekreacja	Rozrywka i kultura R.90 R. 91 R.93 Wypożyczalnie: N. 77.1 -77.2 N. 77.2	Działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna Wynajem i dzierżawa pojazdów samochodowych z wyłączeniem motocykli Wypożyczanie i dzierżawa artykułów użytku osobistego i domowego
Usługi drobne dla mieszkańców	Budowlane F.41 F.43 Naprawa sprzętów S.95 Pielęgnacja urody: S. 96 Fotograficzne M.74.2 Mechaniki pojazdowej: G. 45.2 Optyczne i inne handlowe specjalistyczne: G.47.7	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków Roboty budowlane specjalistyczne Naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku domowego i osobistego Pozostała indywidualna działalność usługowa Działalność fotograficzna Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych z wyłączeniem motocykli Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników diagnozy oraz danych historycznych LGD.

Sposób realizacji: operacja klasyczna (konkurs)

Poziom dofinansowania: do 65% kosztów kwalifikowalnych

Wnioskodawcy: mieszkańcy obszaru LSR i/lub przedsiębiorcy, spełniający wymogi przewidziane przepisami wdrożeniowymi dla projektów realizowanych w ramach PS WPR

Kwota pomocy: do 500.000,00 zł

Warunki płatności: zgodnie z przepisami wdrożeniowymi dla projektów realizowanych w ramach PS WPR

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **Urząd Marszałkowski**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: niskie wskaźniki przedsiębiorczości, wysoki poziom bezrobocia, niskie zarobki mieszkańców, deficyt dostępności usług dla mieszkańców w wybranych obszarach. Ponadto, wskazać należy, iż listę branż usługowych przewidzianych do wsparcia określono bazując na wyniku diagnozy rozwijających się sektorów gospodarki, zawodów deficytowych w powiecie inowrocławskim – na podstawie barometru zawodów oraz danych historycznych, zaczerpniętych z wniosków o przyznanie pomocy złożonych w naborach realizowanych uprzednio przez LGD. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PS WPR.

Przykładowe operacje: Tworzenie nowych firm na obszarze LSR w ww. sektorach usług, rozwijanie działalności przedsiębiorstw już funkcjonujących na obszarze LSR, poprzez wdrażanie nowych rodzajów oferowanych usług (w ww. sektorach) lub doskonalenie usług już świadczonych w określonych branżach.

Przedsięwzięcie 1.2. Przełamywanie stereotypów związanych z płcią na rynku pracy

Sposób realizacji: projekt grantowy (grant)

Wnioskodawcy: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów) posiadające siedzibę lub zarejestrowany oddział na obszarze LSR

Minimalna wartość grantu: 20.000,00 zł

Maksymalna wartość grantu: 100.000,00 zł

Poziom dofinansowania: do 95%

Warunki płatności: zgodnie z SZOP

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **LGD**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: Bezrobocie na lokalnym rynku pracy z nieznaczną przewagą kobiet, niedostateczny udział kobiet w sprawowaniu funkcji publicznych.

Przykładowe operacje: podnoszenie wiedzy i świadomości osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, na temat stereotypów związanych z płcią i sposobów ich przełamywania oraz potrzeb osób różnej płci, w tym przemocy rówieśniczej z uwagi na płeć; Kluby rodzica (miejsca spotkań rodziców, w których uzyskać mogą oni odpowiednie wsparcie np. wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia); kobiety próbujące godzić życie zawodowe z rodzinnym – wsparcie wzmacniające poczucie własnej wartości i motywację do przełamywania stereotypów dotyczących roli kobiet i rozwoju osobistego, a także mężczyźni próbujący przełamywać stereotypy związane z rolą mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie – wsparcie zachęcające do większego zaangażowania w obowiązki opiekuńcze, a także działania wspólne dla obu tych grup w ww. zakresie; Zwiększenie udziału i wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia, takie jak: wsparcie prawne, z zakresu rozwoju osobistego, motywujące, psychologiczne, wzmacniające poczucie własnej wartości.

Przedsięwzięcie 2.1. Tworzenie lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji

Sposób realizacji: projekt grantowy

Wnioskodawcy: podmioty publiczne lub prywatne będące organami prowadzącymi szkołę podstawową lub ponadpodstawową bez względu na lokalizację albo szkołę wyższą w miastach do 20 tys. mieszkańców;

Minimalna wartość grantu: 100.000,00 zł

Maksymalna wartość grantu: 250.000,00 zł

Limit pomocy na jedną szkołę: 1 grant

Poziom dofinansowania: do 95%

Warunki płatności: zgodnie z SZOP

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **LGD**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: stosunkowo dobrze rozwinięta baza placówek oświatowych, rosnąca aktywność mieszkańców, brak wystarczającej oferty spędzania czasu wolnego dla dorosłych mieszkańców, niewielkie możliwości korzystania ze szkoleń przez osoby niezagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Przykładowe operacje: Tworzenie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji, które angażują mieszkańców lokalnej społeczności w rozwijanie kompetencji społecznych, życiowych i zawodowych;

Przedsięwzięcie 2.2. Tworzenie edukacyjnych klubów młodzieżowych i inne działania na rzecz wspierania edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży

Sposób realizacji: projekt grantowy (grant)

Wnioskodawcy: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów)

Minimalna wartość grantu: 20.000,00 zł

Maksymalna wartość grantu: 100.000,00 zł

Poziom dofinansowania: do 95%

Warunki płatności: zgodnie z SZOP

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **LGD**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: wysoki odsetek dzieci i młodzieży objętych środowiskową pomocą społeczną ogranicza możliwość udziału w zajęciach dodatkowych dostępnych odpłatnie na obszarze LSR, niewystarczająca oferta aktywizacji dla dzieci i młodzieży, w szczególności w zakresie uczestnictwa w kulturze i dostępu do edukacji pozaformalnej spowodowana niską ilością bibliotek i niewystarczającą aktywnością wybranych ośrodków kultury (oraz ich brakiem).

Przykładowe operacje: rozwijanie umiejętności społecznych i obywatelskich, zwłaszcza uczniów i uczennic zagrożonych wypadnięciem z systemu szkolnego, poprzez tworzenie i wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania edukacyjnych klubów młodzieżowych, w ramach których możliwa jest realizacja różnych obszarów tematycznych, z uwzględnieniem zainteresowań, zdolności i potrzeb, predyspozycji dzieci i młodzieży (np. zajęcia filmowe, muzyczne, artystyczne, sportowe, z robotyki, programowania, na temat lokalnej tożsamości i kultury, edukacji społecznej i obywatelskiej min. poprzez realizację spotkań, warsztatów i wizyt studyjnych; rozwijanie uzdolnień dzieci oraz młodzieży i ukierunkowanych na rozwijanie uzdolnień dzieci i młodzieży i ukierunkowane na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego (np. przygotowanie i udział w krajowym lub międzynarodowym konkursie naukowym, przy czym za konkurs naukowy nie będą uznawane konkursy wiedzy np. konkurs wiedzy z języka angielskiego czy konkurs wiedzy o wielkich Polakach); projekty przyczyniające się do wzrostu wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, np. poprzez warsztaty w obszarze ginących zawodów i związane z tradycją regionu..

Przedsięwzięcie 2.3. Tworzenie miejsc aktywnej integracji seniorów

Sposób realizacji: projekt grantowy (grant)

Wnioskodawcy: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów)

Minimalna wartość grantu: 20.000,00 zł

Maksymalna wartość grantu: 100.000,00 zł

Poziom dofinansowania: do 95%

Warunki płatności: zgodnie z SZOP

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **LGD**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: Starzenie się społeczeństwa jako wyraźna tendencja demograficzna obszaru, rosnąca aktywność organizacji pozarządowych, w tym skupiających osoby starsze, niewystarczająca oferta zajęć dla seniorów, z widoczną dysproporcją między gminami miejsko-wiejskimi, a wiejskimi.

Przykładowe operacje: Działania na rzecz integracji seniorów pozwalające uchronić ich przed izolacją i wykluczeniem społecznym: tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora, zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku, zajęcia aktywizacyjne w gospodarstwach opiekuńczych, uzupełniająco (w ramach klubów seniora oraz gospodarstw opiekuńczych) – działania samopomocowe i integracyjne uwzględniające udział rodziny i całego środowiska takie jak: wydarzenia i pikniki (np. dzień sąsiada, wigilia sąsiedzka itp.), spotkania międzypokoleniowe, spotkania klubów wolontariackich, akcje proekologiczne współorganizowane z młodzieżą, przedstawienia i koncerty seniorskich grup teatralnych i zespołów.

Przedsięwzięcie 3.1. Nowoczesna i dostępna infrastruktura publiczna

Sposób realizacji: operacja klasyczna (konkurs)

Wnioskodawcy: jednostki sektora finansów publicznych, spełniające wymogi przewidziane przepisami wdrożeniowymi dla projektów realizowanych w ramach PS WPR

Minimalna wartość projektu: 50.000,00 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: nie określono

Poziom dofinansowania: do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne (tj. niekomercyjne, realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku oraz nie wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej), z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi max 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Warunki płatności: zgodnie z przepisami wdrożeniowymi dla projektów realizowanych w ramach PS WPR

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **Urząd Marszałkowski**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: rosnąca liczba organizacji pozarządowych i ich inicjatyw, wymagająca właściwej infrastruktury, wykluczenie transportowe mieszkańców, wymagające dostępności małej infrastruktury w pobliżu miejsca zamieszkania, duża liczba obiektów publicznych wymagająca poprawy w zakresie dostępności. Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PS WPR.

Przykładowe operacje: Budowa, przebudowa, modernizacja i doposażenie obiektów infrastruktury publicznej (tj. inwestycje o wartości całkowitej nie przekraczającej 1 mln euro np. w świetlice wiejskie, obiekty rekreacyjne i kulturalne, służące ochronie zdrowia, spędzaniu czasu wolnego, ochrony zasobów lokalnych itp.), mające na celu poprawę dostępności usług dla lokalnych społeczności, w tym – dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Przedsięwzięcie 3.2. Ochrona spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi

Sposób realizacji: projekt grantowy/operacja własna

Wnioskodawcy: wszystkie podmioty (z wyłączeniem podmiotów prowadzących działalność gospodarczą)

Minimalna liczba projektów: 2 projekty w każdym naborze

Minimalna wartość projektu: 30.000,00 zł

Maksymalna kwota pomocy na jednego beneficjenta: 500.000,00 zł

Poziom dofinansowania: do 100% kosztów kwalifikowalnych obejmujących inwestycje nieprodukcyjne (tj. niekomercyjne, realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku oraz nie wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej) dla wnioskodawców innych niż jednostki sektora finansów publicznych

Warunki płatności: zgodnie z przepisami wdrożeniowymi dla projektów realizowanych w ramach PS WPR

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: LGD

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **Urząd Marszałkowski**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: rosnąca liczba organizacji pozarządowych i ich inicjatyw, bogate zasoby lokalne w obszarze kultywowania tradycji kujawskich (kultura i sztuka ludowa, gwara kujawska, spuścizna kulinarna, ochrona i promocja zasobów przyrodniczych i architektonicznych, dziedzictwo niematerialne), Przedsięwzięcie jest zgodne z przepisami PS WPR.

Przykładowe operacje: Projekty realizowane w celu innym niż osiągnięcie zysku oraz niewykonywane w ramach prowadzenia działalności gospodarczej, w wyniku których, poprzez wykorzystanie lokalnej spuścizny kulturowej lub przyrodniczej zwiększy się dostępności usług dla lokalnej społeczności np. organizacja pikniku propagującego kulturę kulinarną Kujaw Zachodnich; Tworzenie ścieżek przyrodniczych i edukacyjnych związanych z tematyką lokalnych zasobów; Warsztaty rzemiosła czy haftu tradycyjnego, widowiska artystyczne nawiązujące do folkloru i tradycji wsi kujawskiej; Publikacje edukacyjne dotyczące lokalnych zasobów kulturowych i przyrodniczych, Inwestycje w obiekty zabytkowe (objęte formą ochrony zabytków) oraz przyrodnicze (pomniki przyrody, obiekty położone na obszarach objętych formą ochrony przyrody) mające na celu zachowanie ich kulturowej lub przyrodniczej wartości.

Przedsięwzięcie 3.3. Poprawa atrakcyjności wizerunku wsi jako miejsca spędzania czasu wolnego

Sposób realizacji: projekt własny (dotacja na realizację zadań publicznych, polegających na organizacji działań kulturalnych i/lub rekreacyjnych, które zapewnią mieszkańcom konstruktywny i atrakcyjny sposób spędzania czasu wolnego i stanowić będą płaszczyznę do integracji zasobów lokalnych oraz motor do dalszych, samodzielnych działań), realizowany w partnerstwie z innymi, niedoświadczonymi projektowo organizacjami pozarządowymi.

Wnioskodawca: LGD

Minimalna liczba projektów: 1

Minimalna wartość projektu: wg regulaminu konkursu wybranych jst/KSOW

Maksymalna kwota pomocy: wg regulaminu konkursu wybranych jst/KSOW

Poziom dofinansowania: wg regulaminu konkursu wybranych jst/KSOW

Warunki płatności: wg regulaminu konkursu wybranych jst/KSOW

Podmiot odpowiedzialny za ocenę operacji: jst udzielająca dotacji na realizację zadania publicznego/KSOW

Podmiot odpowiedzialny za zawarcie umowy, rozliczenie i kontrolę: **jst udzielająca dotacji na realizację zadania publicznego/KSOW**

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w diagnozie obszaru: bogate zasoby lokalne w obszarze kultywowania tradycji kujawskich (kultura i sztuka ludowa, gwara kujawska, spuścizna kulinarna, dziedzictwo niematerialne), niewystarczająca aktywność ośrodków kultury, w szczególności w gminach wiejskich, rosnąca aktywność mieszkańców i liczba organizacji pozarządowych.

Przykładowe operacje: Pikniki, festyny i warsztaty tematyczne realizowane w partnerstwie z innymi podmiotami, rajdy, warsztaty, imprezy rekreacyjne i kulturalne dotyczące ciekawych form spędzania czasu wolnego na wsi.

3. Specyfikacja wskaźników przypisanych do celów i przedsięwzięć

Do zaplanowanych i wyszczególnionych wyżej przedsięwzięć, przyporządkowanym realizacji poszczególnych celów przyporządkowano wskaźniki realizacji zestawione w poniższej tabeli:

Tabela 39. Przedsięwzięcia LSR wraz ze wskaźnikami produktu i rezultatu.

CEL	PRZEDSIĘWZIĘCIE	WSKAŹNIK [JEDNOSTKA MIARY]
(1)	(2)	(3)
CEL 1: WSPIERANIE LOKALNEGO RYNKU PRACY	1.1: Podejmowanie i/lub rozwijanie działalności gospodarczej w wybranych sektorach usług	<i>Produktu:</i> Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego i/lub rozwinięciu istniejącego przedsiębiorstwa w wybranych sektorach usług <i>Rezultatu:</i> Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR
	1.2: Przełamywanie stereotypów związanych z płcią na rynku pracy	<i>Produktu</i> Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn; <i>Rezultatu:</i> Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie
CEL 2: ANIMACJA I AKTYWIZACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LSR	2.1: Tworzenie lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji	<i>Produktu:</i> 1) Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych 2) Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych <i>Rezultatu:</i> Liczba utworzonych Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji (LOWE)
	2.2: Tworzenie edukacyjnych klubów młodzieżowych i inne działania na rzecz wspierania edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży	<i>Produktu</i> 1) Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objęta wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej 2) Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem 3) Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem 4) Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem. <i>Rezultatu</i> Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu

	(2)	(3)
	2.3: Tworzenie miejsc aktywnej integracji seniorów	<p><i>Produktu:</i></p> <p>1) Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i uniwersytetach trzeciego wieku</p> <p>2) Całkowita liczba osób objętych wsparciem</p> <p><i>Rezultatu:</i></p> <p>Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu;</p> <p>Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i uniwersytetów trzeciego wieku.</p>
CEL 3: POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI OBSZARU LSR	3.1: Nowoczesna i dostępna infrastruktura publiczna	<p><i>Produktu:</i></p> <p>Liczba obiektów małej infrastruktury publicznej, których dostępność uległa poprawie</p> <p><i>Rezultatu:</i></p> <p>Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR</p>
	3.2: Ochrona spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi	<p><i>Produktu:</i></p> <p>Liczba operacji mających na celu ochronę spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi</p> <p><i>Rezultatu:</i></p> <p>Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR</p>
	3.3. Poprawa atrakcyjności wizerunku wsi jako miejsca spędzania czasu wolnego	<p><i>Produktu:</i></p> <p>Liczba zrealizowanych inicjatyw partnerskich na rzecz uatrakcyjnienia form spędzania czasu wolnego na obszarach wiejskich (wsi i małych miast),</p> <p><i>Rezultatu:</i></p> <p>Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR</p>

Źródło: Opracowanie własne LGD na podstawie dokumentacji konkursu na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR) na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Do ww. wskaźników wskazanych także w załączniku nr 2 do LSR przypisane zostały mierzalne produkty i rezultaty wyrażone w wartościach liczbowych. Ustalając te wartości w toku konsultacji społecznych i dyskusji zespołu roboczego bazowano na następujących założeniach:

- 1) Wskaźniki produktu dla poszczególnych przedsięwzięć PS WPR opracowano, bazując na doświadczeniach uzyskanych w realizacji LSR poprzednich perspektyw, zarówno przez samą LGD, jak i przez poszczególnych jej członków. Konstrukcja **wskaźników produktu** dla przedsięwzięć pozwoli na kwantyfikację poziomu osiągania zaplanowanych produktów, zaś jego pomiar stanowić będzie istotną informację o zbieżności założeń i efektów wdrażania LSR.
- 2) **Wskaźniki rezultatu** ustalono bazując na **katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR** z załącznika nr 1 do Rozporządzenia 2021/20115 z wyjaśnieniem co do sposobu ich opracowania. Przyjęto założenie nadrzędne, iż **każdemu celowi** tematycznemu LSR przyporządkowany zostanie **jeden wskaźnik rekomendowany**.
- 3) W wybranych przedsięwzięciach (w szczególności dla 1.1. Podejmowanie i/lub rozwijanie działalności gospodarczej w wybranych sektorach usług) poziom ustalonej wartości wskaźnika

wymaga komentarza. Wskaźnik dotyczący **tworzenia miejsc pracy szacowano bardzo ostrożnie, z uwagi na brak jednoznacznych wytycznych**, informujących o sposobie jego pomiaru. Zaplanowana wartość wskaźnika (przy braku obowiązku zwiększenia zatrudniania, w związku z rozwijaniem działalności) zostanie osiągnięta za pomocą odpowiedniego zestawu kryteriów wyboru operacji, w których planuje się premiować przedsięwzięcia związane z tworzeniem miejsc pracy. Pozwoli to utworzyć miejsca pracy przynajmniej w części rozwijanych przedsiębiorstw. W przypadku, gdy z treści przepisów wykonawczych do wdrażania RLKS wynikać będzie np. możliwość zaliczenia w poczet zatrudnionych osoby prowadzącej działalność gospodarczą i korzystającej z tzw. podwójnego ubezpieczenia rolników, wielkość wskaźnika może zostać przeszacowana, zgodnie z procedurą zmian przewidzianych dla aktualizacji LSR.

- 4) W przedsięwzięciu związanym z **ochroną spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej** polskiej wsi (3.2) zastosowany został **wskaźnik odsetka ludności wiejskiej, korzystającej z lepszego dostępu do usług** i infrastruktury, dzięki wsparciu z WPR. Przyjęto założenie, iż realizacja poszczególnych operacji zaplanowanych w ramach przedsięwzięcia będzie każdorazowo przyczyniać się do lepszej dostępności usług służących zaspokajaniu potrzeb mieszkańców w sferze szeroko rozumianej edukacji, kultury, ochrony i promocji lokalnych zasobów, zapewnienia estetyki i funkcjonalności przestrzeni wspólnej itp. Wartość wskaźnika oszacowano na podstawie danych historycznych odnoszących się do liczby osób korzystających z efektów przedsięwzięć infrastrukturalnych.
- 5) Wskaźniki dla operacji realizowanych w ramach FEEdKP (EFS+) tj. przedsięwzięć 1.2. Przełamywanie stereotypów związanych z płcią na rynku pracy, 2.1. Tworzenie LOWE, 2.2. Tworzenie edukacyjnych klubów młodzieżowych i inne działania na rzecz wspierania edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży i 2.3. Tworzenie miejsc aktywnej integracji seniorów, zarówno w odniesieniu do produktów jak i rezultatów, odpowiadają w pełni wymaganiom programu regionalnego województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie wskazanego funduszu. Wątpliwości, także na etapie konsultacji społecznych, budziło brzmienie wskaźnika rezultatu dla działań na rzecz młodzieży tj. liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu. Zgodnie z obecnie stosowanym rozumieniem: kwalifikacja to określony zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez instytucję uprawnioną do certyfikowania. Z uwagi na brak spójnego systemu certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaformalnej, jest ona obecnie możliwa głównie na etapie nabywania wiedzy i umiejętności w ramach kształcenia zawodowego. Zważywszy na fakt, iż znacząca liczba uczniów zamieszkująca na obszarze LSR podlega kształceniu w szkołach podstawowych, tylko niewielki odsetek uczestników działań młodzieżowych będzie w wieku odpowiednim do podjęcia edukacji pozaformalnej pozwalającej nabywać kwalifikacje. Mając na uwadze powyższe wskaźnik ten również zaplanowano kierując się podejściem ostrożnościowym.
- 6) Z uwagi na konieczność zapewnienia adekwatnych i mierzalnych rezultatów dla wszystkich przedsięwzięć LSR, niezależnie od funduszy je finansujących, wskaźniki rezultatu i produktu przewidziano także dla działań z zakresu poprawy atrakcyjności wizerunku wsi, jako miejsca spędzania czasu wolnego (przedsięwzięcie 3.3), przewidzianego jako dotacja na realizację zadań publicznych zleconych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (np. w ramach działania „Wieś na weekend”). Dla przedsięwzięcia tego ustalono odrębne wskaźniki produktu i rezultatu, wskaźników tych nie zamieszczono jednak w załącznikach do LSR zawierających informacje wskazane w załącznikach do umowy ramowej, gdyż nie stanowią one środków (ani efektów ich wykorzystania) pozyskiwanych w ramach RLKS.

UWAGI DOT. ROZDZIAŁU VI: CELE I WSKAŹNIKI, KTÓRYCH NIE UWZGLĘDNIONO W LSR

Wybrane informacje o procesie konsultacyjnym	
Charakter, ogólna treść uwag dla rozdziału uzyskanych w procesie konsultacji	Informacja o sposobie rozpoznania wniosku wraz z uzasadnieniem
Włączyć do LSR przedsięwzięcia związane z budową dróg na obszarze LSR	Uwagi nie uwzględniono, z uwagi na projektowane ograniczenia zasad przyznawania pomocy wskazane w projekcie Wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla WPR na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER, która wyłącza budowę dróg z katalogu przedsięwzięć objętych pomocą.
Dokonać zmiany wskaźnika rezultatu dla celu C2. Wdrażanie LOWE nie prowadzi do nabycia kwalifikacji	Uwagi nie uwzględniono, gdyż zgodnie z regulaminem konkursu na wybór LSR, strategia w ramach EFS+ powinna zawierać wskaźniki rezultatu (przynajmniej jeden rekomendowany wskaźnik w ramach PS WPR oraz wszystkie wg typów przedsięwzięć FEdKP), o których mowa w ogłoszeniu. Dla przedsięwzięcia związanego z tworzeniem klubów młodzieżowych nie przewidziano alternatywnego wskaźnika rezultatu do wyboru.
Nie wprowadzać do LSR wskaźnika powiązanego z nabywaniem kwalifikacji dla dzieci i młodzieży, z uwagi na zawodowy charakter kwalifikacji nie realizowany w ramach kształcenia ogólnego	Uwagi nie uwzględniono, gdyż zgodnie z regulaminem konkursu na wybór LSR, strategia w ramach EFS+ powinna zawierać wskaźniki rezultatu (przynajmniej jeden rekomendowany wskaźnik w ramach PS WPR oraz wszystkie wg typów przedsięwzięć FEdKP), o których mowa w ogłoszeniu. Dla przedsięwzięcia związanego z tworzeniem klubów młodzieżowych nie przewidziano alternatywnego wskaźnika rezultatu do wyboru.
Planować tworzenie miejsc pracy w ramach LSR	Uwagi nie uwzględniono w całości. Zaplanowano przedsięwzięcia przyczyniające się do tworzenia miejsc pracy na obszarze LSR, nie mniej jednak założono także, że w ramach rozwijania działalności gospodarczej beneficjent nie będzie zobligowany do zwiększania zatrudnienia, bazując na projektowanej wytycznej dla RLKS.
Nie planować wskaźnika związanego z tworzeniem miejsc pracy w ramach rozwijania działalności gospodarczej, z uwagi na brak wytycznych, co do sposobu ich kwantyfikacji	Uwagi nie uwzględniono w całości. Ze wskaźnika zatrudnieniowego nie można zrezygnować ze względu na cel i rodzaje przedsięwzięć określonych do realizacji w LSR. Liczbę miejsc pracy zaplanowano uwzględniając brak konieczności tworzenia miejsc pracy przez przedsiębiorców rozwijających działalność w ramach LSR.

ROZDZIAŁ VII SPOSÓB OCENY I WYBORU OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

1. Charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

LGD dysponuje pokaźnym doświadczeniem w zakresie wyboru i oceny operacji składanych przez beneficjentów w okresach programowania 2007-2013 i 2014-2020, zarówno dla projektów konkursowych, jak i realizacji grantów finansowanych z różnorodnych funduszy. Stosowane procedury były poddawane nieustannej ewaluacji wewnętrznej i okresowej zewnętrznej, dzięki czemu znajdują zastosowanie w nowym okresie programowania, uzupełnione o wymogi proceduralne zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami prawa. Nadrzędnym celem procedury pozostanie sformalizowanie wszystkich działań zmierzających do wyłonienia operacji, które w najwyższym stopniu realizują merytoryczne założenia naboru oraz udzielenie dofinansowania beneficjentom spełniającym w stopniu najwyższym wymagania konkursowe, wynikające ze zdiagnozowanych obszarów problemowych.

Procedura ma charakter kompleksowy – obejmuje wszystkie czynności wykonywane w ramach naboru wniosków, ich ocenę, aż do przekazania pełnej dokumentacji związanej z naborem i wyborem do Instytucji Wdrażającej, czy też rozliczeniem zadania w ramach projektu grantowego. W LGD wprowadzono dwie odrębne procedury, tj. dla operacji klasycznych (konkursów) i projektów grantowych. Szczegółowe procedury zostaną dopracowane i przedłożone w stosownym czasie do akceptacji przez Instytucję Wdrażającą, poniższa tabela pokazuje syntetyczny przebieg procesu oceny i wyboru wniosków z podziałem na tryb konkursowy i projektów grantowych z użyciem generatora do oceny wniosków.

Tabela 40. Kluczowe elementy proceduralne dla podstawowych trybów wdrażania LSR

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	KONKURS	PROJEKT GRATOWY
(1)	(2)	(3)
Biuro LGD		Przygotowanie i złożenie wniosku na projekt grantowy przez LGD
UM WKP		Weryfikacja wniosku, przygotowanie umowy
Zarząd LGD		Zawarcie umowy na projekt grantowy
Zarząd, Biuro LGD	Opracowanie projektu dokumentacji naboru	
Rada LGD	Przyjęcie dokumentacji naboru	
Biuro LGD	Przeprowadzenie naboru, w tym działania informacyjne, szkoleniowe i doradcze	
Rada, Biuro LGD 3 stopniowa ocena wniosku – stopień 1	Weryfikacja wstępna wniosków przez bezstronne i obiektywne zespoły działające w oparciu o zasadę poufności	
Rada LGD 3 stopniowa ocena wniosku – stopień 2,3	Ocena projektów pod kątem zgodności z LSR i lokalnymi kryteriami wyboru, wraz ze sporządzeniem, uchwaleniem i upublicznieniem listy rankingowej wraz z protokołem	
Biuro, Zarząd LGD	Poinformowanie wnioskodawców o wynikach oceny i wyboru operacji, wraz informacją o przysługujących środkach odwoławczych i ścieżce ich realizacji	
Wnioskodawca/ Grantobiorca	Czas na skorzystanie ze środków odwoławczych	
Rada LGD	W razie ewentualnych odwołań – posiedzenie służące autokontroli podjętej decyzji i ewentualnej uchwale korygującej	
Biuro, Zarząd LGD	Poinformowanie (w razie konieczności wynikającej ze zmiany wyników pierwotnej oceny i wyboru operacji) wskutek czynności	

	odwoławczych) wnioskodawców o ostatecznych wynikach oceny i wyboru operacji i upublicznienie tych wyników.	
Biuro, Zarząd LGD	Przekazanie dokumentacji do instytucji wdrażającej, celem zatwierdzenia naboru i zawarcia umów z beneficjentami	Zawarcie umów z grantobiorcami
Biuro, Zarząd LGD		Monitoring i kontrola realizacji projektu grantowego
Rada LGD	Opiniowanie ewentualnych zmian w projektach, w celu aneksowania zawartych umów	
Biuro LGD		Rozliczenie projektu grantowego

Źródło: opracowanie własne LGD.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów

Kryteria wyboru operacji, określone zostaną dla poszczególnych konkursów ogłaszanych przez LGD – odrębnie. Kryteria ostatecznie powstaną w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne z użyciem mediów społecznościowych i portalu internetowego, gdzie zostaną zebrane opinie i uwagi w celu ewentualnej korekty zaproponowanych kryteriów. Przygotowane kryteria będą przejrzyste, gdyż przy każdym z nich pojawi się dodatkowy opis stanowiący jego szczegółową definicję, co pozwoli uniknąć wątpliwości podczas przyznawania punktacji w danym kryterium. Zastosowane kryteria wyboru operacji w części będą miały charakter kryteriów jakościowych, jednak zawierających szczegółowy opis wymogów koniecznych do uzyskania danej liczby punktów i stąd będzie możliwa ich mierzalność. Ponadto każdy członek organu decyzyjnego, zobowiązany będzie do pisemnego uzasadnienia przyznanej liczby punktów. Dzięki dookreśleniu w zakresie minimalnych i maksymalnych wartości oraz opisowi zasad przyznawania punktów w przedziale minimum - maksimum, kryteria będą obiektywne i niedyskryminujące. Kryteria wyboru operacji zostaną skonstruowane w taki sposób, aby jak najtrafniej dopasować wybrane operacje do realizacji założeń LSR, będą one ściśle powiązane z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami oraz ogłaszanym konkursem czy projektem grantowym.

Należy również zwrócić uwagę na fakt planowanego przyjęcia w procedurze oceny wniosków kryterium obligatoryjnego, jakim jest na etapie oceny zgodności wniosku z LSR, konieczność realizacji wskaźnika produktu, tak więc operacja musi go realizować, bo jeżeli nie, to nie podlega już ocenie merytorycznej – punktowej w ramach ustalonych kryteriów. Przy przyjęciu takiej procedury oceny nie ma już potrzeby sztywnego wiązania kryteriów ze wskaźnikami, gdyż powiązanie operację ze wskaźnikiem już we wcześniejszym etapie oceny, co wydaje się jeszcze skuteczniejszym rozwiązaniem, gdyż w ogóle nie dopuszczamy do oceny punktowej wniosków, które nie realizują założonego w LSR wskaźnika.

Ponadto, elastyczność wdrażania LSR oraz fakt planowanego powiązania procesu wdrażania z szeroko zakrojoną akcją komunikacyjną zbierania aktualnych potrzeb społecznych wymaga przyjęcia założeń proceduralnych w zakresie zmiany kryteriów oceny i wyboru operacji:

- 1) Konieczność zmian kryteriów może wynikać w szczególności z następujących przyczyn: zmiany obowiązujących przepisów regulujących zagadnienia objęte LSR, zmiany dokumentów programowych, zmiany rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR, uwag zgłoszonych przez Instytucję Wdrażającą, wniosków wynikających z konsultacji społecznych, praktycznego stosowania LSR i przeprowadzonej ewaluacji LSR.
- 2) Procedura zmiany: 1) Zgłaszanie wniosków o zmianę lokalnych kryteriów wyboru: pisemny wniosek (lub zalecenie) złożony za pośrednictwem biura LGD do Zarządu. Przygotowanie projektu zmian przez Zarząd i Biuro LGD, przedstawienie go Radzie LGD i poddanie procesowi konsultacji społecznych (min 7-dniowe konsultacje na stronie internetowej)
- 3) Zwołanie posiedzenia Rady w sprawie zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji i ewentualna uchwała Rady w sprawie zmiany kryteriów (podjęcie uchwały o zmianie kryteriów

obowiązującej dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian) lub odrzucenie proponowanych zmian w postaci uchwały (dalsze obowiązywanie dotychczasowych kryteriów wyboru operacji).

- 4) podanie do publicznej wiadomości informacji o zakończeniu procedury i jej wynikach wraz z uzasadnieniem.

3. Innowacyjność w kryteriach wyboru

Podczas spotkań informacyjno-konsultacyjnych dokonano weryfikacji stosowanego w bieżącym okresie programowania analizy pojęcia innowacyjności w kontekście definicji wskazanej w dokumentach programowych oraz wyznaczonych celów w LSR. Na bazie dotychczasowego rozumienia innowacyjności jako pewnej niedostępności czy unikatowości oferty, posiłkując się kształtem dokumentów programowych PS WPR oraz SzOOP wypracowano definicję innowacyjności, która znajduje odzwierciedlenie w diagnozie problemów i potrzeb obszaru LSR.

- 1) W rozumieniu ogólnym, planowana do uwzględnienia w kryteriach wyboru operacji innowacyjność – to pożądana społecznie zmiana, której celem jest wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego (w skali obszaru LSR i jego zdiagnozowanych potrzeb) produktu, usługi (kontekst produktowy), procesu lub sposobu organizacji (kontekst procesowy), albo wykorzystanie w nowy sposób lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych, charakterystycznych dla obszaru LSR (kontekst lokalny). Taki sposób rozumienia innowacyjności pozwala wskazać, iż jako kryterium wyboru operacji znajdzie ona zastosowanie dla Przedsięwzięcia 3.2. Ochrona spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi (kontekst produktowy, procesowy, kontekst lokalny).

Innowacyjność definiowana będzie na dwóch odrębnych poziomach punktowych. Pierwszy i bardziej podstawowy to poziom imitujący, wzorowany na wcześniej istniejących już produktach, usługach czy rozwiązaniach, ale dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub mobilizacji istniejących zasobów. Kolejny, wyższy poziom stanowią innowacje kreatywne, czyli powstałe w wyniku pomysłów autorskich i dotyczą nowych produktów, usług lub rozwiązań. LGD zakłada, iż w celu wykazania innowacji kreatywnych beneficjenci zobligowani będą wykazać, iż dany produkt, rozwiązanie czy sposób działania korzysta z ochrony określonej w przepisach prawa autorskiego. LGD planuje szereg działań skierowanych na **zachęcanie i** animowanie beneficjentów do realizacji przedsięwzięć innowacyjnych. Będą to przede wszystkim: promocja dobrych praktyk w zakresie rozwiązań innowacyjnych w czasie udziału w imprezach na obszarze LSR (działania te wdrożono już w okresie programowania 2014-2020) np. w postaci wystaw i pokazów. Tematyka definiowania innowacyjności będzie też szczegółowo uwzględniona w programach szkoleń zaplanowanych w ramach planu komunikacji.

4. Realizacja projektów grantowych, operacji własnych i realizowanych w partnerstwie

Do podstawowych trybów realizacji operacji LGD zalicza realizację operacji klasycznych (tzw. tryb konkursowy) oraz projektów grantowych. Oba te tryby zostały szczegółowo określone w podrozdziale 1 niniejszego rozdziału. Dodatkowo dla realizacji operacji własnych (w razie wystąpienia sytuacji braku zainteresowania realizacją projektów przez podmioty inne niż LGD) zostanie przygotowana odrębna procedura, co nastąpi po zatwierdzeniu i ogłoszeniu przez MRiRW szczegółowych wytycznych dla wdrażania LSR. Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ (FEoKP) i EFRROW (PS WPR).

Podkreślić należy, że na etapie ustanawiania kryteriów wyborów operacji przewiduje się punktową promocję:

- 1) Partnerstw lokalnych i ponadlokalnych (adekwatnie do przepisów wdrażających realizację inicjatyw współfinansowanych w ramach poszczególnych funduszy) dla przedsięwzięć wskazanych w ramach LSR;
- 2) Projektów wpisujących się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

ROZDZIAŁ VIII PLAN DZIAŁANIA

1. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników, uwzględniający czas realizacji i efekty wdrażania LSR

Cele i wskaźniki podane w rozdziale VI osiągnane będą przez LGD do czasu zakończenia wdrażania LSR (tj. do 31.12.2028 w ramach FEdKP oraz 31.12.2029 w ramach PS WPR). Szczegółowy harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów, wraz ze wskazaniem towarzyszących im wskaźników produktu i rezultatu prezentuje załącznik 2 do LSR – Plan działania.

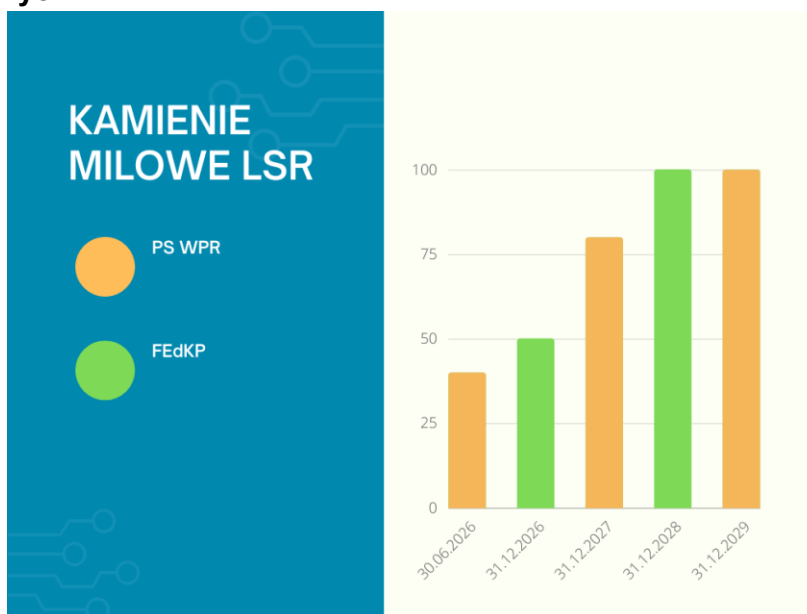
Dokonując ustalenia poziomu wskaźników posilkowano się wartościami granicznymi poszczególnych projektów, a także środkami przeznaczonymi w LSR na realizację poszczególnych przedsięwzięć. Dla ewentualnych szacunków przyjęto wskazania zawarte w Wytycznych Ministra Finansów dotyczące stosowania jednolitych wskaźników makroekonomicznych będących podstawą oszacowania skutków finansowych projektowanych ustaw (maj 2023). Przyjęta wartość szacunków wynosi 4,50 zł. za 1 euro, mieszcząc się w widełkach deprecjacji i aprecjacji kursu walutowego (tj. minimalnego odchylenia kursów tworzących margines bezpieczeństwa dla stabilności finansowej projektów).

LGD planuje wczesne uruchomienie naborów związanych z przedsięwzięciami infrastrukturalnymi, tak aby działania miękkie, planowane na cały okres wdrażania strategii mogły odbywać się w nowoczesnych i dostępnych dla mieszkańców obiektach.

2. Kamienie milowe w realizacji LSR

Planując osiągnięcie wskaźników produktu przez LGD dokonano analizy możliwości kontraktacji środków przyporządkowanych do poszczególnych celów i przedsięwzięć LSR. Wyodrębnione zostały daty graniczne, nazywane kamieniami milowymi, na które weryfikowany będzie procent osiągnięcia kontraktacji przedsięwzięć w ramach każdego celu, we wskazaniem właściwych z funduszy, co obrazuje poniższy rysunek.

Rys. 5. Realizacja budżetu LSR w kontekście osiągnięcia kontraktacji w poszczególnych „kamieniach milowych”.

Źródło: Opracowanie własne LGD.

LGD planuje, że większość efektów poszczególnych operacji (w szczególności rezultaty celu) będzie możliwa do zmierzenia po 2026 r. Czasookres został ustalony przy uwzględnieniu tzw. kamieni

milowych, czyli wskazanych w projekcie umowy ramowej granicznych terminów sprawozdawczych, w których LGD zobowiązana jest osiągnąć planowaną kontraktację środków. Biorąc pod uwagę opóźnienia w uruchamianiu LSR: prognozowany, złożony proces oceny i wyboru LSR, czas niezbędny na przygotowanie wnioskodawców do prawidłowego opracowania wniosków, ogłoszenie i przeprowadzenie naborów wniosków, wystąpienie do UM z wnioskiem o uruchomienie projektów grantowych, konieczność oczekiwania z rozpoczęciem projektów do momentu podpisania umowy z LGD/UM oraz długi czas niezbędny na rozliczenie projektu i otrzymanie ostatecznej refundacji, założenie to wydaje się jak najbardziej aktualne. Konieczność uwzględnienia ww. obszarów ryzyka, towarzyszących wdrażaniu LSR wynika z doświadczeń LGD perspektywy 2014 – 2020, a także wniosków z prowadzonych badań ewaluacyjnych dla tego okresu programowania. Ze względu na to, że wskaźnik zostaje osiągnięty dopiero po wypłaceniu ostatecznej refundacji, LGD oszacowała czas niezbędny do realizacji poszczególnych operacji (od momentu złożenia wniosku w LGD do momentu wypłacenia środków) na 18 do 36 miesięcy (w zależności od zakresu wsparcia). Założenia te są racjonalne w kontekście doświadczeń we wdrażaniu LSR w bieżącej perspektywie.

UWAGI DOT. ROZDZIAŁU VIII: PLAN DZIAŁANIA, KTÓRYCH NIE UWZGLĘDNIONO W LSR

Wybrane informacje o procesie konsultacyjnym	
Charakter, ogólna treść uwag dla rozdziału uzyskanych w procesie konsultacji	Informacja o sposobie rozpoznania wniosku wraz z uzasadnieniem
Zwiększyć liczbę grantów, jakie zostaną zrealizowane od początku wdrażania LSR. Nie czekać z projektami grantowymi, wydawać środki od razu.	Uwagi nie uwzględniono, z uwagi na konieczność racjonalnego planowania działań przez LGD. Zasób kadrowy biura w połączeniu z innymi planowanymi do realizacji zadaniami (np. w planie komunikacji) uniemożliwi jednoczesną kontrolę i rozliczenie ok 70 projektów w jednym czasie. Ponadto, moment kontraktacji środków nie jest tożsamy z chwilą osiągnięcia wskaźnika. Na efekty grantów wdrażanych w danym roku należy czekać, do chwili ich rozliczenia. Ponadto, synergia działań w strategii wymaga, aby środki na aktywizację mieszkańców zaplanować także na okres przypadający po oddaniu powiązanych działań infrastrukturalnych.
Zmniejszyć wartości wskaźników dla projektów EFS+. Te założone w planie działania uwzględniono na bardzo wysokim poziomie	Uwagi nie uwzględniono, gdyż w regulaminie konkursu na wybór LSR (jak i w SzOOP) wskazano maksymalne poziomy dofinansowań dla poszczególnych typów projektów. Wskaźniki ustalono poprzez przyporządkowanie ustalonych budżetów do tych wartości.

ROZDZIAŁ IX BUDŻET LSR

1. Ogólna charakterystyka budżetu, ze wskazaniem źródeł finansowania LSR

Lokalna Strategia Rozwoju finansowana będzie ze środków dwóch funduszy: Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) na lata 2023-2027 oraz Funduszy Europejskich dla Kujaw i Pomorza (FEoKP) na lata 2021-2027. Budżet strategii ustalono w oparciu o dane liczbowe i finansowe zaprezentowane w poniższej tabeli oraz uszczegółowione załącznikach nr 1, 3 i 4 do LSR.

Tabela 41. Planowany budżet LSR (z EFSI).

Nazwa jednostki	Ludność (os.)	PS WPR (ludność od 80.000 - 89.999 mieszkańców)	EFS+ (ludność od 50.000 – 99.999 mieszkańców)
<i>Wdrażanie LSR (w euro)</i>			
Powiat inowrocławski (z wyłączeniem m. Inowrocław) = obszar LSR	84.815	2.500.000,00 euro	1.100.000,00 euro
Obszar problemowy 1 Gmina Dąbrowa Biskupia (bonus 22,49 euro)	4.992	0,00 euro	112.270,08 euro
Obszar problemowy 2 Gmina Gniewkowo (bonus 22,49 euro)	13.981	0,00 euro	314.432,69 euro
Obszar problemowy 3 Gmina Janikowo (bonus 22,49 euro)	12.653	0,00 euro	284.565,97 euro
Obszar problemowy 4 Gmina Rojewo (bonus 22,49 euro)	4.502	0,00 euro	101.249,98 euro
Suma wdrażania LSR		2.500.000,00 euro	1.912.518,72 euro
<i>Zarządzanie LSR (w euro)</i>			
Kwota na zarządzanie LSR*		562.500,00 euro*	133.876,31 euro*
*Sposób ustalania kwoty na zarządzanie LSR		*Kwota sztywna dla danego przedziału ludności	*7% od wartości budżetu wdrażania LSR
Razem budżet LSR (Wdrażanie i zarządzanie)		3.062.500,00 euro	2.046.395,03 euro
Razem budżet LSR (w obu funduszach)		5.108.895,03 euro	

Źródło: opracowanie własne LGD

Przewidziane w powyższej tabeli środki finansowe uzupełnione zostaną o dotacje z wybranych jednostek samorządu terytorialnego, pozyskane na realizację działań w partnerstwie z innymi organizacjami z obszaru LSR, mającymi na celu poprawę wizerunku wsi polskiej jako miejsca atrakcyjnego dla spędzania czasu wolnego. LGD będzie starało się pozyskać **środki z różnorodnych jednostek samorządu terytorialnego** (w tym przede wszystkim powiatowego i wojewódzkiego). Stosując podejście ostrożnościowe, założono pozyskanie **2.500,00 euro** (konkursy te ogłaszane są w złotych, więc planowaną do uzyskania kwotę 11.250,00 zł wyrażono w euro, przyjmując kurs przeliczeniowy w wysokości 4,50 zł. tj. w granicach widełek kursowych zawartych w wytycznych ministerstwa finansów dot. prognoz finansowych), kwota ta może ulec zwiększeniu, adekwatnie do ilości i wartości środków przeznaczanych na zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych przez poszczególne samorządy.

2. Powiązanie źródeł finansowania budżetu z celami LSR

W lokalnej strategii rozwoju zaplanowano i wyodrębniono szereg przedsięwzięć realizujących poszczególne cele (obszary tematyczne wsparcia). Każdemu z nich przypisano odpowiedni poziom środków finansowych, pozwalających na osiągnięcie założonych efektów oddziaływań. I tak: dla Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej wyodrębniono trzy przedsięwzięcia na rzecz wdrażania strategii oraz środki na zarządzanie tymi procesami, zobrazowane w tabeli 42.

Tabela 42. Budżet strategii w ramach PS WPR

Fundusz	Przeznaczenie	Nr celu, nazwa przedsięwzięcia	Kwota w euro
PS WPR	Wdrażanie LSR	1.1. Podejmowanie i/lub rozwijanie działalności gospodarczej w wybranych sektorach usług	675.000,00
		3.1. Nowoczesna i dostępna infrastruktura publiczna	1.765.000,00
		3.2. Ochrona spuścizny kulturowej i/lub przyrodniczej polskiej wsi	60.000,00
	Zarządzanie LSR	-	562.500,00

Źródło: Opracowanie własne LGD

Również źródła finansowania działań z Funduszy Europejskich dla Kujaw i Pomorza, w ramach EFS+ zostały przyporządkowane w określonej wysokości do przedsięwzięć wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb obszaru LSR, co przedstawia tabela 43.

Tabela 43. Budżet strategii w ramach FEdKP (EFS+)

Fundusz	Przeznaczenie	Nr celu oraz przedsięwzięcia	Kwota w euro
FEdKP (EFS+)	Wdrażanie LSR	1.2. Przełamywanie stereotypów związanych z płcią na rynku pracy	110.000,00
		2.1. Tworzenie lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji	440.000,00
		2.2. Tworzenie edukacyjnych klubów młodzieżowych i inne działania na rzecz wspierania edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży	509.000,00
		2.3 Tworzenie miejsc aktywnej integracji seniorów	853.518,72
	Zarządzanie LSR	-	133.876,31

Źródło: Opracowanie własne LGD

Przedsięwzięcie finansowane spoza środków LSR także zostało określone przez pryzmat środków finansowych (co obrazuje poniższa tabela). Z uwagi na formę organizacyjno-prawną LGD (tj. stowarzyszenie rejestrowe) przedsięwzięcie będzie finansowane z funduszy jednostek samorządu terytorialnego, pozyskanych w toku otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych. Kontynuowane będą działania zmierzające do pozyskania wsparcia z Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (np. w ramach konkursu „Wieś na weekend”).

Tabela 44. Budżet strategii - pozostałe źródła finansowania

Fundusz	Przeznaczenie	Nr celu oraz przedsięwzięcia	Kwota w euro
Dotacje JST (np. środki gmin, powiatu inowrocławskiego i województwa kujawsko-pomorskiego) /KSOW (np. Wieś na weekend)	Wdrażanie LSR	3.3. Poprawa atrakcyjności wizerunku wsi jako miejsca spędzania czasu wolnego	3.700,00

Źródło: Opracowanie własne LGD

ROZDZIAŁ X

MONITORING I EWALUACJA

Jednym z podstawowych zadań stawianych procesowi monitoringu jest informowanie o poziomie realizacji zaplanowanych działań. W ramach zarządzania procesem wdrażania LSR systematycznie gromadzone będą zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe, tak aby ujawnić stopień realizacji strategicznych celów, poprzez analizę zdefiniowanych i osiągniętych wskaźników rezultatu i produktu. Wdrożenie działań monitoringowych stanowi dodatkową gwarancję realizacji planu i narzędzie poprawy wdrażania strategii. Proces monitoringu zwiększa bezpośrednio zakres wiedzy operacyjnej LGD i wspiera proces uczenia się organizacji. Kluczowe obszary monitoringu wskazuje rysunek 6.

Rys. 6. Obszary monitoringu Lokalnej Strategii Rozwoju

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację monitoringu będzie biuro LGD, zobligowane do prowadzenia tych czynności w sposób systematyczny, w trybie ciągłym. Źródłem danych tego procesu będą przede wszystkim formularze wniosków, wnioski o płatność składane przez LGD, informacje uzyskane od podmiotu wdrażającego o zawartych umowach i wysokości środków wypłacanych beneficjentom na realizację operacji oraz własnych danych z przeprowadzonych konkursów, umowy na realizację projektów grantowych i sprawozdania z ich przebiegu, dokumentacja planu komunikacji, ankiety i inne dokumenty związane z prowadzeniem szkoleń, spotkań i doradztwa. Na podstawie ww. informacji możliwa będzie weryfikacja osiągnięcia rzeczywistych rezultatów na podstawie gromadzenia danych wskaźników produktu, rezultatu dla poszczególnych przedsięwzięć. Zakres monitoringu obejmuje stopień realizacji zadań, celów oraz wartości wskaźników w odniesieniu do zapisów w strategii. W razie potrzeby, prowadzenie monitoringu może być także zlecone innym podmiotom i organom LGD. Wyniki działań monitoringowych (np. w postaci zbiorczych informacji, zestawień czy sprawozdań) będą upubliczniane za pośrednictwem strony www i/lub przekazywane członkom LGD.

W celu dywersyfikacji źródeł informacji pozwalających na ocenę realizowanych przedsięwzięć LGD zaplanowało także ewaluację wewnętrzną i zewnętrzną. Ewaluacja wewnętrzna prowadzona będzie w formie spotkań z przedstawicielami członków i organów LGD oraz wnioskodawców, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Ponadto planuje się także ewaluację zewnętrzną. Będzie ona

prowadzona przynajmniej jednokrotnie, przez niezależny podmiot ewaluacyjny, posiadający odpowiednie i udokumentowane doświadczenie w realizacji przedmiotowych badań. Niezbędne jest zaangażowanie w proces badawczy odpowiedniego zespołu ewaluacyjnego, w tym: kierownika badania, który posiada doświadczenie w koordynacji badań ewaluacyjnych, eksperta posiadającego doświadczenie w realizacji badań o charakterze jakościowym i ilościowym, eksperta posiadającego doświadczenie w realizacji badań o charakterze społeczno-gospodarczym.

Działania ewaluacyjne winny zostać zaplanowane i przeprowadzone tak, aby wskazywały co najmniej: cele i kontekst realizacji badania, wyodrębnione obszary/pytania badawcze oraz opis metodyki badania. Minimum metodyczne badania zapewni triangulację metod i źródeł danych, w związku z czym w badaniu będą zastosowane: analiza danych zastanych, badanie jakościowe i badanie ilościowe. Podmiot ewaluacyjny winien także właściwie określić wielkość i strukturę prób badań ilościowych i jakościowych oraz wskazać jej uzasadnienie. Czytelny i sposób prezentacji wyników badania oraz elastyczny, ale doprecyzowany harmonogram przeprowadzenia badań zapewni rzetelną wiedzę przydatną do prowadzenia procesów zarządzania.

Planuje się, aby ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju objęła przynajmniej następujące obszary badawcze:

- Ocena wpływu na cele LSR;
- Ocena wpływu na kapitał społeczny;
- Przedsiębiorczość;
- Grupy defaworyzowane;
- Innowacyjność;
- Projekty w partnerstwie;
- Ocena funkcjonowania LGD;
- Ocena procesu wdrażania;
- Wartość dodana podejścia LEADER.

W oparciu o raport ewaluacyjny, właściwe organy LGD będą odnosić się do przedstawionych danych i rekomendacji, opracowując w zależności od zaistniałej sytuacji propozycje zmian w ramach działań komunikacyjnych (zmiany w Planie komunikacji), zmian w ramach samej LSR (m.in. podział środków, plan działania, kryteria wyboru), realizacji projektu (operacji) własnej, wdrożeniu systemu szkoleń dla pracowników świadczących edukację i animację i innych działań przekładających się na pozytywny wizerunek partnerstwa skupionego w ramach grupy.

**UWAGI DOT. ROZDZIAŁU X: MONITORING I EWALUACJA, KTÓRYCH NIE
UWZGLĘDNIONO W LSR**

Wybrane informacje o procesie konsultacyjnym	
Charakter, ogólna treść uwag dla rozdziału uzyskanych w procesie konsultacji	Informacja o sposobie rozpoznania wniosku wraz z uzasadnieniem
Usunąć zapisy o warsztacie refleksyjnym	Uwagi nie uwzględniono, ponieważ w dokumencie brak odniesienia do tej formy ewaluacji. Zaplanowano jednak spotkania o charakterze ewaluacji wewnętrznej (istotnie na kształt warsztatu refleksyjnego), które będą realizowane wg obowiązujących w chwili ich przeprowadzenia wymogów. Z doświadczeń perspektywy 2014-2020 wynika, że spotkania te są doskonałym sposobem na pozyskanie informacji zwrotnej od różnych interesariuszy, w zakresie sukcesów i problemów we wdrażaniu LSR.

WYKAZ LITERATURY/ŹRÓDŁA

DOKUMENTY PLANISTYCZNE

- **Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027**
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030
- Unia równości: Strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020-2025
- **Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027,**
- Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+
- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ (Projekt)
- Wieloletni program współpracy Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2021-2025
- Program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie inowrocławskim na lata 2021-2027
- Program współpracy powiatu inowrocławskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2023
- Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028
- Strategia rozwoju gminy Gniewkowo na lata 2021-2030
- Strategia Rozwoju Gminy Inowrocław na lata 2021-2030
- Strategia rozwoju Gminy Kruszwica na lata 2018-2028
- Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024
- Lokalny Program Rozwoju Gospodarczego Kruszwica

LITERATURA

- Czapla J.Z., „Kujawy: opis Kujaw pod względem historycznym, geograficznym, rolniczym i przemysłowo-handlowym”, WWTKR, 1929 r., Inowrocław.
- Karczewski D., Krajewski M., Roszak S. (red.) „Dwie części Kujaw: związki i podziały w dziejach regionu”, 2001 r., Bydgoszcz.
- Kondracki J., „Podstawy regionalizacji fizycznogeograficznej”, PWN, 1969 r., Warszawa.
- Zajda K., Sykała Ł., Janas K., Dej M., Metody i instrumenty rozwoju lokalnego. LEADER, RLKS, innowacje społeczne, Akademia Samorządowca, 2017 r., Łódź.
- Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J., „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”, Diffin, 2015 r., Warszawa – Sopot.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

1. Cele i przedsięwzięcia
2. Plan działania – wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu
3. Budżet LSR w podziale na fundusze EFSI i zakresy wsparcia
4. Plan wykorzystania budżetu LSR wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.
5. Plan komunikacji ze społecznością lokalną